

BOŽENA NĚMCOVÁ

POVÍDKY I¹

OBSAH

Pan učitel

Chyže pod horami

Sestry

Obrázek vesnický

Pomněnka šlechtné duše - Rozárka

Dlouhá noc

Divá Bára

¹ Převzato z: Němcová B., *Pan učitel a jiné povídky*, Praha 1940 (redakčně upraveno).

Pan učitel

I.

Bylo mi šest let, když se rodiče začali radit, kterak to bude „se školou“. U nás školy nebylo, a děti musely chodit na učení do města, hodinu cesty vzdáleného. Ráno šly, večer přišly. Mně by se to chození bylo také líbilo; děti vypravovaly, jak po cestě skotačí, jak si v čas jahod a borůvek s cesty do dubiny zaskočí, jak chlupci po stromích lezou, a o rozličných hrách, jimiž se po cestě a mezi polední hodinou před školou baví. Rodiče ale měli z toho jiný rozum; pravili, kdybych celý den sama sobě ostavena byla, že bych zvlčela, a proto se uradili se strýcem, že mne dají do Chvalína, abych tam chodila do školy a u paní kmotry že budu ve stravě. Sousedé mínili, že by mne rodiče neměli dávat do vesnické školy, že se ničemu nenaučím, ve vesnicích že nebývají tak cvičení učitelé, jako v městech; ale rodiče zůstali při svém, a s provoda bylo, když mne otec odvezl do Chvalína na učení. Myslilít' rodiče a nemýlili se, že k životnímu vzdělání mi lépe škola vesnická s řádným, svědomitým učitelem než škola městská poslouží. Znalit' bezpochyby, že nejen v městě, ale sem tam i v městečku hrává si učitel na pana profesora a dává si taktéž říkat od rodičů i od žáků, a v té domněnce že se nesníží, jak toho třeba k žákům svým ani v mluvení, ani v obcování; pracujeť obyčejně napřed se zámožnějšími, a poněvadž jak desátá a čtvrtá hodina padne, od učení přestává a pro děti nuznějších rodičů času mu nezbyvá, v hodince, v privatě, za něž zvláště má placeno, odhaluje teprv tajnosti všelikera umění, dělá nejdůležitější úlohy, opravuje bedlivě a mírněji všelike poklesky dětské. Však nižší městské školy bývají velmi přeplněné a těžko jimi k vyšším, prázdnějším třídám probřednouti.

Znala jsem školu jen podle pověsti, co mně o ní susedovic děti vypravovaly, a to bylo takové, že jsem měla před školou strach. K tomu i domácí přispívali; neboť jakmile jsem něco dokázala, hned mi vyhrožovali: „No počkej, počkej, jen jak přijdeš do školy, však oni tě tam naučí být tichou!“ A stará chůva, chtějíc mne potěšit, říkávala: „Milá dušinko, to už jinak na světě není, učení je mučení, to si musíme každý přetřpět. Já když chodila do školy, byla jsem bita jako žito.“ - Slýchala jsem též poklasnou, ana se proti škole vzpouzivala a vzdorně tvrdívala, že své dítě do školy nepošle; že sama do školy nechodila, že ač neumí číst a psát, přec živa; aby její dítě umělo na modlitbách říkat a se podepsat, tomu že je tatík sám za několik zimních večerů naučí. Viděla jsem tutéž poklasnou, anaž jindy sama své dítě nemilosrdně prala a křikem a láním ke škole vyprovázela, byvši k tomu úředně donucena.

Nebylo tedy divu, že jsem se školy bála jako nějaké mučírny. Když jsem první ráno v Chvalíně se probudila, zdálo se mi, že nikomu není tak zle na světě, jako mně; plačíc jsem vstávala, plačíc se oblékala. Při snídání kázala paní kmotra tetě Anežce: „Až půjdeš pro maso, vezmi tu holku s sebou do školy; ohlášená už je.“ - Ve mně to hrklo jako v hodinách, ale plakat jsem se před kmotrou bála.

Paní kmotra byla žena rozšafná, dobrá, ale neměla ve zvyku cit svůj najevo dávat, takže kdo ji blíže neznal, za chladnou a bezcitnou ji měl. Ani s vlastními dětmi se nikdy nemazlila, ač by byla život za ně dala. Zvyklá na známé, přívětivé tváře a laskavý pohled rodičů, na starostlivost jejich, když mi cos chybělo, na políbení matčino a křížek večer, než jsem ulehla, nemohla jsem přivyknouti novým tvářím, které se na mne tak chladně a, jak se mi tehdy zdálo, lhostejně dívaly. Měla jsem srdce jako v kleštích a pláč na kahanu. Teta Anežka vzala košík a mně zavěsili mošinku se slabikářem přes rámě. Tu nemohla jsem se zdržet pláče, a když se mne kmotra ptala, co mi je, napadlo mi v úzkosti té vymluvit se na nemoc, jakž jsem to slýchávala doma, že to děti dělají. Řekla jsem tedy, že mne bolí žaludek. Ale paní kmotra byla žena moudrá, na očích mi poznala, že lžu, a zaklepajíc mi na rameno, pravila s usmáním: „Nech ho bolet, však on přestane, a jdi jen do školy, k učení potřebuješ hlavy!“ . . . I zastyděla jsem se; Anežka chopila mne za ruku, a šly jsme. Dole u vrátek ale napadl mne strach, i chytila jsem se pilíře- a že do školy nepůjdu. „No, tohle by byla čistá věc!“ začala Anežka. „Pročpak tě sem rodiče dali, než abys do školy chodila?“ - „Až zítra půjdu!“ prosila jsem. „Dnes jako zítra, škola zůstane školou; jen ty pojď, nikdo tě tam neukousne,“ broukala tetka. - „Ale oni mne tam budou bít!“ vzlykala jsem. - „Když budeš hodná, nebudou tě bít; pan učitel je hodný. A nyní chutě pojď, sice ti udělám hanbu a povedu tě na provázku do školy!“ - Vidouc, že mi vše nic platno, šla jsem jako bez vůle; pro slzy neviděla jsem na cestu a přes každý kámen jsem klopýtala.

Bydleli jsme v starém, někdy rytířském zámku, který stál na skále; při něm byl dvůr i veliká zahrada. Pod zámkem byl rybník, zarostlý rákosím; od zámku okolo rybníka do půlkola táhla se vysoká stráž, při vrchu stála stavení, obklopená ovocnými sady a zahradami. Na protějším od zámku konci stráně, na samém vrchu, stál kostel, fara, škola a pěknější domky. Pod zámkem u rybníka při hrázi byl mlýn a pivovar, a od pivovaru táhly se dolů dolinou dvě řady domků a chalup. Šly jsme přes hráz; Anežka mi začala ukazovat, kde co je, kde kdo zůstává, kam pro to neb ono chodí. Když jsme vycházely na stráž ke kostelu nahoru, docházely nás

děti do školy jdoucí; všickni nás slovem božím pozdravovaly, každé se na nás ohlédlo a usmálo, a já přestala plakat. „Vidíš, to jsou tvoje kamarádky!“ pravila Anežka.

Přišly jsme před kostel, okolo něhož hřbitov byl ohrazen zdí. „No vidíš, to je náš kostel. O sv. Jiljí je tu pout a bývá tu plno bud, jako o jarmarce. Tamhle za kostelem je fara. Pan farář má krásnou zahradu a je hodný; když se budeš učit, budeš smět do zahrady se podívat a dostaneš od něho ovoce; on má hodné děti rád. No, a to je škola!“ pravila Anežka, a stály jsme před jednopatrovým dřevěným stavením, ale velmi přívětivým. Zápraží bylo vydlážděné a před ním stála stará lípa. S pravé strany vchodu byla před okny malá květinová, zeleným plotem ohrazená zahrádka, což mne na domov upamatovalo, i ty vlašovičky pod střechou. - Za školou bylo vidět sad. U prahu ležel víšek slámy; teta mi přikazovala, abych si vždy obuv očistila, pan učitel že to má rád, když jsou děti čistotné. Srdce se mi třásló úzkostí, když jsem přes práh kráčela; ale plakat jsem se styděla. Vtom otevřely se postranní dveře a do síně vešel pan učitel. Jak nás spatřil, pozvedl černou aksamitovou čepičku nad lysou hlavou, poděkoval na Anežčino pozdravení, a, skloniv se ke mně, za ruku mne vzal, pohladil a velmi srdečným hlasem promluvil: „To je Bětuška, moje nová žačka, není-li pravda? Z té bude dozajista dobrá dívčina!“ - „Naší vzkazují uctívou službu, a máte již s ní míti strpení, pane učiteli,“ vyřizovala Anežka. - „Jako s každým, panno Anežko,“ odpověděl pan učitel. Anežka, přikázavši mi ještě, abych poslouchala, poroučela se a odcházela, provázena panem učitelem přes práh.

Co jsem pana učitele viděla a co na mne tak laskavě promluvil, odpadla mi od srdce všecka tíže. Vždy mi doma u nás říkávaly děti, že je pan učitel ušňupán, že má vestu a prsty samý tabák, že nosí pod paží rákosku, a když se rozzlobí, že zaskřípá zuby, že si položí dítě přes koleno, a kam řeže, tam řeže. Učitel byl pro mne tedy člověk hrozný, ošklivý a bála jsem se ho víc než Mikuláše.

Ale jak zcela jiný byl pan učitel chvalínský! Vlasy, jako sníh bílé, splývaly mu až po límec, temeno hlavy měl lysé, přikryté obyčejně černou čepičkou. Tvář měl hodně vráskovitou, ale pěknou, přívětivou, a modré jeho oči se na každého z nás tak laskavě dívaly, že jsem s něho očí spustit nemohla. Na šatu neměl pan učitel ani chmýrka, a pod paží si nesl knihu. Když Anežku přes práh vyprovodil, vzal mne za ruku a vešli jsme do školní světnice. Pan učitel posmekl, a děti všechny jako jedno vstaly a pana učitele pozdravily. Vlídňě jim poděkoval a ptal se jich: „Jste tu všechny, moje děti? Nikdo z vás neschází?“ - „Nikdo!“ ozvaly se děti jednohlasně. - „To slyším rád. Nyní vás bude o jednu víc; tuto přivádím sobě novou žačku a

vám družku. Doufám, že se budete s Bětuškou dobře srovnávat a že jí budete mít rády?“ pravil pan učitel, ukazuje na mne. - „Budeme!“ ozvala se děvčata a hned se na mne přívětivě usmívala. Chlapci se na mne dívali, ale neříkali nic. Potom posadil mne pan učitel do třetí lavice vedle pekařovic Barušky, zeptal se, co všechno mám s sebou, a vida knížku, ptal se, umím-li již číst? A ukázal mi, kam si mám mošničku klást a jak mám sedět, a stoupna zase před lavice, smekl čepičku a ruce slože pravil: „Dítky, modleme se!“ - Dítky, čekající již na toto vybidnutí, všechny slušně povstaly a sepjávše ruce, na kříž nábožně pohlédly a zrakem tamo upřeným říkaly mírným hlasem kratičkou modlitbu, kterou pan učitel, též ke kříži obrácen, předříkával.

Vidouce takto jeho opravdovou nábožnost, tvářili jsme se všickni po něm, aniž komu na mysl přišlo mezi modlitbou se ohlížeti, rozprávěti, tím méně dováděti. Někdy, zvláště kdy jsme se připravovaly ke svaté zpovědi anebo ke sv. přijímání, poklekl před křížem a předříkával nám krátké sice, ale dojemné modlitby. Po modlitbě následovala píseň buď obsahu nábožného, anebo podněcující k učení, k mravnosti, k pilnosti, načež jsme začali se učit. Ohlížela jsem se chvílemi po rákosce, po oslovské lavici, po pytlíčku s hrachem, na němž prý děvčata klečívají, po černé tabulce a po jiných strašidlech, ježto jsem si z domova přinesla. Ale ve chvalínské škole nebylo ani oslovské lavice, ani rákosky, ani černé, ani jiné potupné tabulky. V čele světnice, na bílé stěně, visel pěkný obraz: Kristus, jak žehná maličkým; nad stolkem pana učitele visela podobizna císaře pána a vyobrazení města Prahy, a na poboční zdi visela mapa Čech, a v rámci za sklem čistě napsaná mravná průpověď, obyčejně každý týden jiná. V pondělí totiž vyvěsil pan učitel při krasopisání předpis ten, který v celém předešlém témdni byl nejpěknější. Psali jsme při krasopisu vždy toliko jednu průpověď. Napřed ukázal pan učitel jednotlivá, buď těžší anebo snad méně známá písmena, kterážto jsme po něm psali na tabulkách a v sešitech svých; též slova celá napsal zprvu, a prohlédnuv hnedle všem písařům práce jejich, shledal, že to půjde a napsal konečně celou, avšak jen jednu a krátkou průpověď.

Bývalyť průpovědi ty vždy užitečné, a poněvadž byly krátké, a my je po celou hodinu psaly - při čemž nám neustále pan učitel po ruce byl, - hluboce v paměti nám utkvěly. Kdo tedy tu neb onu průpověď nejpěkněji napsal, tomu stala se ta čest, že dal pan učitel písmo jeho za sklo, kde zůstalo do druhého pondělí. Nedaleko dveří v koutě byly zelené kachlové, starodávné kamna, ale v zimě vydávaly příjemné teplo. Na protější straně světnice bylo tré oken, skrze něž bylo viděti na zámek, za zámkem na zelené návrší a borový lesík. U kamen stála almara, v níž byly spisy, knihy a jiné vyučovací úpravy a pomůcky. Když pan učitel

prvníkrátě almaru před mýma očima otevřel, štochla mne Barča loktem, a ukázavši hlavou do almary na knihu v červených deskách se zlatou ořízkou a okrasami, šeptala mi: „To je ta zlatá kniha!“ - „A kde je černá?“ ptala jsem se jí. - „Černé my nemáme. Do zlaté knihy zapíšou se ty nejhodnější, a o zkoušce se čtou nahlas, a potom dostanou od pana vikáře obrázky a knížky.“

Ale v též skříní spatřila jsem také všeliká zvířátka: veverku, kolčavu, tchoře a jiná mnohá; ano, i ptáky, kterých jsem posud neznala. Stáli, seděli tam. Vřak to mi hlavu mátló. Jak jsou tam živi? Proč nejsou venku? To mi divné bylo a chtěla jsem se již Barči ptát, když vtom pan učitel, čta s malými „o veverce“, řel a vyndal z almary veverku, sedící na pařízku, a ukazoval ji, vypravuje a tázaje se po její podobě, potravě, povaze a způsobech života. Tu jsem teprve zpozorovala, že nejsou zvířátka ta živá, ale jen vycpaná. A když na otázku pana učitele: „Což se vám, dětičky, na veverce nelíbí?“ já odpověděla, že všecko pokazí a rozkouše, a on s tou mou odpovědí spokojen jsa, ji opakoval a dětem vykládal, tu já, oblažená usednouc, nespustila více s něho ani očí, ani uší, po celé vyučování jen myřlenka na zlatou knihu a touha: kým bych v ní už zapsána byla, vytrhovala pozornou mysl mou. Když jsem přišla ze školy domů, ptala se mne Aneřka: „No, ukař se, jsi-li celá, jestli tě tam kousek neukousli?“ - Neřekla jsem nic, jen jsem se usmála. Odpoledne ale bez pobízení jsem vzala mořničku a s chutí do školy pospíchala.

II.

Bylo nás dětí ve škole čtrnácte lavic; osm lavic chlapců a šest lavic děvčat; v prvních dvou lavicích seděli ti, co měli tabulky a slabikáře. Když větší psali, vybírajíce ze čteného bud podstatná jména neb časoslova a jiná, aneb jiné příklady na pravidla mluvnická čili pravopisná, anebo početní úlohy pracujíce: učil pan učitel menří děti písmena znát, v složky a slova skládat; počítat s kuličkami, ano i s krouřky a fazolemi, učil je zvířata a květiny jmenovat, popisovat, rozeznávat; při čemř se vřak obyčejně dívky tím způsobem zúčastňovaly, že co na zvířatech, bylinách samy našly, pan učitel pochválil a potřebné věci doplnil; načeř povídané napsati a předčítati musely.

S malými žáčky musel milý náš učitel zvláštní trpělivost míti, neboť jak se poučili, štěbetali a hráli si, překářejíce větřím v učení. Avřak ihned pomáhal a výtržnost zamezoval, dal jim

kreslit buď písmenka, buď cifry, jež právě jmenovat se naučili, aneb jim sám nakreslil čárkami stoleček, stolic, domek, pejska a podobné věci. Štěbetali sice mezitím některé, ukazující sobě vespolek práce své a vyčítající si chyby, to ale větším nepřekáželo, a mělo-li se s většími něco důležitějšího a těžšího pracovat, odešli maličci, jak se poučili, domů.

O rok později přišel mladý pomocník, který učil malé děti ve zvláštní světnici. Já seděla v třetí lavici, neboť jsem již uměla dosti obstojně číst, začínala jsem psát a počítat jsem znala do dvaceti, když jsem do školy přišla. Ačkoli jsem hned na začátku mezi čtenáře přišla, přece s pana učitele jsem nespustila ani zraku, ani sluchu, když učil on číst. Byl mi způsob jeho zcela nový. Napsal totiž hlásky, na př. m, a napodobil mumlání medvědo a vypravoval o něm, což i děti dělaly; pak k té mumlavé souhlásce připsal buď a, buď e, buď i, anebo o, a děti hned čtly ma, me, bez slabikování, píšíce spolu na svých tabulkách. Měl také písmenka na tabulkách nalepená, která děti vyhledávaly a do složek od něho vyřknutých skládaly. Jaká to bývala radost, jaký řehot, když takto na tabulce byla má-ma anebo tá-ta, anebo kotě, nebo jahoda, anebo něco jiného, co děti zajímalo! S jakou radostí, jakým smíchem si to každé to pouzdrátko na svou tabulku křídou anebo rafijí psalo! To mi bylo zcela nové, a já upřímně spolu se smála a v radostných posunkách překvapených maličkých sebe samu viděla, ač jsem se tomu tak neučila. Neboť když mi byly čtyry leta, přinesla mi matka z jarmarku tabulku, na níž byl lístek potištěn černými literkami; nad nimi byl vymalovaný červený kohoutek. „Tu máš tabulku, když si pamatuješ písničky, můžeš si pamatovat i písmenka,“ pravila mi matka.

V sousedství bydlel pan strýček, tak ho všickni volali, ačkoliv nebyl nikoho strýcem; také o něm povídali, že umí víc než chleba jíst. K tomu jsem druhý den šla tabulkou se pochlubit, a on sám se nabídl, že mne naučí literky znát. I naučil mne je znát, potom dohromady skládat v slabiky, a ze slabik skládati slova; tak jsem se hravě a pomalu číst naučila. Přitom jsme také zároveň psali a na velikých olověných knoflíkách, co měl na modré kamizole našité, a u dlouhé vesty s velikými kapsami, učil mne strýc počítat. - Ale v létě málo jsme se učili, více mne vodíval po zahradě, učil mne, jak se který strom jmenuje, dívali jsme se, jak včelky pracují, anebo jsem s ním v květné zahradě pracovala, maličkou motýčkou okopávala a zalévala z malé koněvky. Práce moje za mnoho nestála, ale těšila mne, a strýc měl též ze mne radost. - V zimě jsme se více učili, a když jsem byla hodná, ukázal mi strýc knihu, ve které bylo mnoho krásných ptáků a květin; povídal mi také někdy pohádky a učil mne zpívat. Rodiče však mysleli, že to tak jen hračka a žádné opravdivé učení, že do školy přece jen

musím. Dali mne tedy do Chvalína, jak jsem později se dověděla, na radu strýcovu, který slyšel, že je tam hodný učitel.

Když mne pan učitel po prvé vyvolal, abych čtla, rychle jsem vstala, ale tu mi napadlo, že mne budou všickni poslouchat, i zapálila jsem se a nemohla slova ze sebe vypravit. I povzbuzoval mne pan učitel laskavými slovy: „Neboj se, Bětuško, a byť si i dobře číst ještě neuměla, nemusíš se za to stydět. Učeným se nikdo nenarodil, každý se musil teprv učit, a když jsem já byl tak malý, jako ty, také jsem ještě číst neuměl.“ Osmělená těmi slovy pustila jsem se do čtení, a když jsem dočtla, pochválil mne pan učitel, že to šlo dosti dobře. - Tak byl k nám ke každému laskav a k učení chuti nám dodával.

Předměty učení měli jsme, jaké jsou obyčejně v normálních školách: čtení, psaní, počty, mluvnici, náboženství. Mimo to vypravoval nám pan učitel týdně alespoň jednou některý děj z historie české. Činíval to obyčejně za odměnu, buď že jsme pozorni byli, anebo když v nehodě žádný školy nezanedbal, anebo že jsme uložené práce všechny pořádně zhotovili, a podobně. A my větší, které výslovně určil, museli jsme doma, co a jak jsme pamatovali, napsati, a ve škole jeden nebo druhý, jak koho určil, z napsaného čísti; čímž se nám ovšem při stálých jeho opravách a doplňcích vlastenecké děje hlouběji, úplněji a dokonaleji do paměti vštíply.

Také jsme měli dvakrát v témdni učení zeměpisné. Ale jak? Čistý papír rozprostřel pan učitel na tabuli, a na tom papíru poznenáhlu kreslil před námi podobu vlasti, hranice nejprv zelenou barvou - křídou, protože jsou to prý hnedle vesměs lesnaté hory; pak jedna řeka po druhé, též jezera a rybníky, ovšem že modrou křídou, přibývaly, a konečně na těch řekách (a jezerech), u lesů a pat hor stavěli jsme červené vesnice, zámky, městyse, města, pevnosti, až i hlavní město Prahu. Také jsme si museli krátká poznamenání psát toho, což při jednotlivých těchto věcech nám vypravováno.

Na toto učení jsme se zvláště těšivali; neboť věděl pan učitel velmi mnoho a krásně o kroji a životu obyvatelstva, o tvaru a úrodnosti jednotlivých krajín povídati a nejvíce ze své vlastní zkušenosti; poněvadž větší část Čech sám byl prošel a prohlédl.

Neopomenul spolu vybízeti k cestování, netoliko ty, kteří budou řemeslníky, nýbrž i ty, kteří pluhem vzdělávati budou role otcovské.

Ani zpěv nebyl v naší škole v podruží. Ačkoli jsme každý den na počátku školy i po škole, ano i mezi vyučováním, přecházejíce od předmětu k předmětu, jako na zotavení písňě zpívali, při nichž pan učitel houslemi přízvukoval, nicméně jsme měli dvakrát do téhodne vesměs všecky řádné cvičení ve zpěvu, kteréž obyčejně půl i tři čtvrtě hodiny trvalo. Učili jsme se tehdaž děvčata diskantovým, chlapci altovým notám (vyjma zpěváky); učili jsme se je číst i psát, terce, kvarty, kvinty, sexty bráti; nové písňě zpívali jsme obyčejně dvojhlasně. Školní písňě naše mívaly obvykle dvě, tři, nejvýš pět slok.

Než učili jsme se i chorálu. Dva zpěváky, v notách i v hlasu bezpečné, diskantistu a altistu, postavil před nás, těm, nejdřív jednotlivým, pak v souzvuku dal zpívati několikrát nový nápěv; my na to nejprv děvčata, pak hoši (ti s altem, my s diskantem spolu), pak i společně celá škola, pokoušeli jsme se, dívajíce se do svých not, o novou píseň, až to šlo. Učitel buď stál před námi, anebo chodil mezi námi s housličkami v ruce, aby při nejasném anebo hlubším ozvaném pronikavém zvuku strunami naši chybu napravil. Že jsme s chorály nezačali, nýbrž jako s vrchem dokonalosti končili, nemusím snad ani připomenout.

Třikrát v témdni měli po škole hudební hodinu chlapci, co na kruchtě hráli a zpívali. I já se učila později zpívat i brát na klavír, ale po třech letech řekl mi pan učitel: „Nemoř se s tím, Bětuško, nech toho, z tebe nebude nikdy zpěvačka ani muzikantka, spíše by z tebe byl dobrý student, kdybys chlapcem byla! Vynalož ten čas na něco užitečnějšího!“ Poslechla jsem ho.

Ve čtvrtek scházivali jsme se do zahrady a pomáhali jsme panu učiteli při práci, což nám bylo velmi užitečné; neboť nám při práci ustavičně vykládal, proč se to tak a ono jinak děje, a jak která květina a strom se jmenuje, a rozličné věci z přírodopisu nám povídal.

Větší chlapce učil pan učitel i štěpovat, a malou školku měl při sadě; také včely ve dvou úlech pěstoval a často nám o nich povídal, zvláště pracovitost jejich za příklad nám dával.

Říkávala jsem někdy, když jsem to neb ono jmenovat slyšela: „To já už vím, to mi strejček také povídal,“ a pan učitel ptal se mne na strejčka, a já vypravovala o něm. Povíдалa jsem, že mi říkával: „Pamatuj si to, Bětuško, a děkuj každému, kdo tě něčemu dobrému naučí,“ což i pan učitel pochválil a potvrdil slovy svými.

Po práci přinášivala nám stará paní učitelová chléb a mléko, anebo nám pan učitel načesal ovoce. V neděli odpoledne po požehnání chodívalo nás, co jsme se sešli ze žáků i z opakováků, s přemilým panem učitelem na procházku, a to nám celou cestu povídal: tu byli mravenci na cestě, a povídal nám o nich; tu pták, tu motýl, tu pole, tu rybníček, při všem a všudy nás poučoval.

Jednou jsme šli špatnou cestou okolo suchého vrchu, pod nímž stál močál. I zastavil se vůdce nás a pravil: "Vidíte, dívky, kdyby tu ten močál hospodáři vysušili, měli by o kus dobrého pole víc; kdyby tento holý vrch třešněmi posázeli, měla by obec za několik let několik set zlatých užítku, a kdyby si tu cestu spravili, nemuseli by koně týrat, vozy lámat a o čtvrt hodiny byli by dříve na místě. Pamatujte si, vy chlapci, až někdy hospodařit budete, co vám tuto řekl starý váš učitel!"

Nejčastěji s námi chodíval na jedno návrší, s kterého na všechny strany daleko viděti bylo do kraje. A aj, to učil nás znáti úhly země, jmenovati polní lány ve vůkolí, jmenovati vesnice všechny, ježto jsme odtud mohli spatřiti; ukazoval směr, v kterémž to neb ono znamenitější město leží, a jež jsme na mapě dobře uměli hledati; vypravoval nám o dějích a zvláštnostech hradů, vsí a krajin, na které jsme hleděli; upínal pozornost naši na vrchy v dálce se buď modrající aneb dříve znamenal, pochválil bystrost zraku i pozornost jeho a pojmenoval je k obecné všech radosti. Tenkrát jsme i hry své nejraději provozovali, při kterýchž ovšem i milovaný náš učitel se zúčastňoval, obyčejně buď sám anebo s jedním z nás je řídíval. Tuť jsme z velkého kamene učinili sobě kazatelnu a radostně, co kdo uměl, deklamovali, což i pan učitel spolu s námi činil. Tu jsme u nohou jeho usednuvše, písně naše školní u velkém roznění propěvovali, takže jimi okolí se rozléhalo, a lid z nejbližších vsí vycházel do polí a zahrad, aby nás poslouchal.

Ó, kterak jsme se na neděle a svátky těšivali, kterak nás nastalý déšť anebo vítr zarmoutil.

Na takovém výletu častěji i pan kaplan s námi býval, kterýž pak k rozmnožení veselosti naší buď mléka anebo višně anebo jiného ovoce nám nakupoval. Procházkou takové bývaly nám milejší, než kdovíjaká jiná zábava. Ano, pan učitel trestával nezbedné děti tím, že buď nesměly do zahrady, anebo s ním na procházku. A jakkoli bychom často bývali trestu zasluhovali, ale on nás přece málo a nerad trestal. Tresty pozůstávaly obyčejně v mírném opisování některé průpovědi, znějící o vině opisovače, anebo musel vinník ve škole přes oběd

zůstati, anebo že nesměl, jak již pověděno, do zahrady a s panem učitelem na procházku. Mnohý by byl raději citelný než takový trest vydržel.

Před školní hodinou bývalo ve škole jako v úle, ale jak pan učitel vkročil, ihned se stalo ticho jako v kostele. Nekřičel na nás, ani nám nehrozil; mlčky se po nás všech podíval, ale tak jaksi, že jsme usedli jako pěny, mimovolně oči sklopili a ruce na lavice složili. Málo zakazoval, ale co zakázal, nesmělo se dělati. Žalovat jeden na druhého jsme nesměli, toho nestrpěl, a jen tenkrát směli jsme vztyčením ruky hlásiti se, když kterému z nás soused v učení překážel. Partiky, nadávky, posmívání se jeden druhému pro neduh tělesný, nebo cokoliv podobného, jak mezi dětmi bývá, zapovídalo se přísně. Také netrpěly se dětem nezpůsobné návyky, jichž mezi námi rozličných bylo, že jim některý žák dlouho neodvykl. Já se mžhourat naučila, moje sousekka vytahovala si ustavičně prsty z kloubů, až je měla tak ohebné, že je nazpět dlaně obrátiti mohla a „stoleček udělat“, jak to děti jmenovaly, dovedla. Jeden ze žáků při psaní ukazováček levé ruky mezi zuby držel, druhý hubou stříhal, třetí zase zuby skřípal; a takových a podobných nezpůsobů bylo i mezi většími.

Ale všechny nás tomu moudrý vychovatel náš odnaučil, dílem trpělivým napomínáním, dílem hrozbou, že se na nás hněvati bude, když nezpůsobům těm neodvyknem, pro které bychom někdy v posměch a ošklivost před lidmi přijíti musili.

Ráno, když jsme měli jíti do kostela, dovedl nás tam, a uspořádav a napomenuv nás, abychom se nábožně modlili, zpívali, a tiše se chovali, šel na kruchtu.

Byl též ředitelem kůru a měl k ruce větší žáky a některé selské synky, svoje vyučence. On sám hrával na varhany. Podivno, že se mohl na nás spolehnouti, že - až na některé malé, které však nikdy do kostela nenutil - tiše a slušně chovati se budeme. Však nás také hned po mši za zpěv a chování naše v kostele, ježto v zrcátku před sebou na varhanách upevněném, alespoň zčásti pozoroval, buď pochválil, nebo pokáral. Kdo se několikrát v kostele neslušně choval, ten tam na nějaký čas nesměl. My pak sami mezi sebou kárávali nepokojných nenábožných rejdlíků, nechtíce pana učitele zarmoutit.

Všichni měli jsme písně, každý svůj sešitek s pěknější obálkou; každý znal dokonale nápěv; my zpívali v dvouhlasu a dospělejší výrůstkové a lid doplňovali hlubšími hlasy náš zpěv dětinský. K vůli našemu zpěvu i ze vzdálenějších vesnic a cizích osad přicházel lid k nám na

služby boží, a často zastavil se cizinec před chrámem, naslouchaje zpěvu našemu a nás z kostela jdoucí chválil; což my ovšem s panem učitelem nikdy sdělití neopomenuli.

Každé ráno, jako když jsem po prvé do školy přišla, ptával se pan učitel před učením, jsme-li všickni; chyběl-li který, hned se ptal, kde je, a byl-li nemocen, neopomenul navštívití její, a viděl-li, že je choroba značná, domlouval rodičům, aby pro lékaře poslali, což oni ovšem ne velmi rádi učinili, an lékař skoro hodinu cesty bydlel.

Byltě pan učitel učiněná dobrota a láska, jak k nám, tak i k lidem. Kdo jaké rady potřeboval, jakou stížnost měl, kdo prosbu jakou nebo žádost napsanou míti chtěl, každý jen k panu učiteli, ten poradil a posloužil každému poctivě, nežádaje odměny. Jen v tom poslechnout ho nechtíváli, když jim mnohdy dobré rady dával, co se jich živnosti týkalo; to měli svůj rozum, ač k své škodě.

Vůbec byl pan učitel i paní učitelová ve vážnosti u lidu; paní kmotra říkávala, když se kdo zmínil o paní učitelové: „To je dokonalá žena!“

My školáci a školačky měli jsme starou paní také rádi. Měla šedivé vlasy, ale červené tváře, oči přívětivé, a pracovala a běhala celý den po domě jako čemerka. Nosívala vždy bílý čepeček s modrou pentlí, pod bradou zavázaný, na krku tmavý šátek, v létě soukenný kabátek, v zimě kožíšek, ve všední den kanafasovou sukni, a širokou na celé kolo zástěru s kapsami.

Jako pan učitel vždy čist byl, tak také paní učitelová, jako by ji ze škatulky vytáhl; a tak i po domě všude čisto jako sklo. Říkávalat': „Čistota poloviční zdraví.“

Když viděla, že některý ze žáků do školy jde neučesaný a neumytý, hned se ho ptala, proč není umyt a učen? Jestli se dítě vymlouvalo, že ho matka neumyla, říkala mu, že se může samo umýt, a hned mu podala vody i hřeben a ukázala mu, jak se má spořádat, a doložila, že je dost schopné, aby si to samo udělalo. Druhý den přišel žák ten jistě umyt; buď že se sám umyl, buď že se doma o tom zmínil, a matka zahanbena jsouc, její spořádala.

Abychom se mezi učením nevyprošovali ven, měli jsme po každém delším předmětu chvíli svobodnou. Šli jsme se obyčejně ven napít; jak nás stará paní slyšela, vyšla z kuchyně se džbánkem plným vody a se sklenicí, nechtíc nás pustit ke studni, abychom tam nespádli. Při

tom se nás obyčejně ptávala na rodiče, a jsou-li zdraví; řekl-li kdo, že mu stůně matka, hned paní učitelová se začala vyptávat, co jí je a mají-li, čeho by potřebovali a jestli by si něčeho nepřála, což obyčejně dítě všecko povědělo. Když se na všecko vyptala, pozdravovala nemocnou a vzkázala; že ji navštíví; druhý den povídala nám dcerka nebo synek: „Hled’te, včera byla u nás paní učitelová a přinesla mamince dobré jídlo; maminka nám potom také kousek dala!“

Od chudých dětí nebral pan učitel žádného sobotalesu; knihy a papír zaopatřil jim od velebných pánů a říkával: „Jen chod’te do školy a učte se pilně, a já vám rád zaopatřím a vyžádám, čeho budete potřebovati.“ Byliť mezi námi zvláště dva chudí sirotci, chlapci, jimž rodiče jeden den a jednu hodinu na cholera zemřeli. Měli jen starého dědečka, chudého záplatkáře, který sotva sebe uživil. O ty dva chlapce staral se pan učitel jako otec; dostávali šat, stravu, učení, všecko zdarma, a ještě se s nimi dědeček přiživil. Pan učitel věděl, že je pan farář dobrosrdečný člověk, pana Faninka, sestra jeho, že je dobrá hodina, pana pátera znal co lidumilného a na paní zámeckou (jak paní kmotru jmenovali), mohl ve všem spoléhati; nebyla tak chladná, jak se dělala. Chlapci se velmi dobře učili a byli i jinak poslušní a pořádní; pan učitel je měl rád a říkával: „Snad se na nich dočkám někdy radosti!“ - A dočkal se radosti na nich. Z jednoho stal se dobrý truhlář a druhý měl též řemeslníkem se státi; že však neobyčejné schopnosti k hudbě ukazoval a žádost jeho byla státi se hudebníkem, nebránil mu v tom moudrý pěstoun, řka: „K čemu má člověk chuť, v tom i lépe prospěje.“ Cvičil ho sám, pokud síla stačila, a potom se přičiněním přátel do pražského konservatoria dostal. Stal se z něho výborný hudebník a došel později skvělého zaopatření v cizině, čeho se však pan učitel nedočkal.

Vdova po zemřelém synu pana učitele zůstávala i s dcerkou ve škole; učila nás děvčata ženským pracím. Odměnu za své přičinění brala jen od několika zámožnějších, kteří drůbeží, obilím anebo vařivem, málokdy penězi jí spláceli. Za chudá děvčata platil pan farář, který též len na přízi, kuzele a vřetena, roubelce a vlnu k pletení punčoch, jehlice, jehly, nitě, náprstky, plátno a kanafas k šití zjednal a zaopatřil. Punčochy, rukavice, sukně, šátky a košilky takto námi zhotovené rozdávaly se spolu s obuví na den sv. Mikuláše chudým, pilným dítkám, při čemž se obyčejně celá osada sešla, zvláště ženské, dílem ze zvědavosti, aby viděly a slyšely dítky dárky podělené jásati, dílem, aby shlédly a posoudily práce naše, při které příležitosti neopomenuly chválit a díky vzdávat neúnavně vdově, která tak pěkným věcem nás naučila. Byla to velmi upřímná paní a měly jsme ji rády; při práci nám buď povídala o věcech

hospodářství se týkajících, co nám prospěšné býti mohlo, buď nám čtla některou pěknou povídku, anebo z nás některá předčítala, pletouc při tom punčochu.

Někdy přišel k vyučování v pracích také pan kaplan, někdy i pan farář; každé dílo prohlíželi a pro každou malou dělnici slovo povzbuzující a potěšující měli. Často přicházel k nám pan učitel, a tu buď poslouchal a vykládal, co některá předčítala, anebo pěkné domácí pověsti nám povídal; anebo hádankami, jichž sta sepsaných měl, mysl naši bystřil a nás rozesmával.

Někdy prosívala vnučka: „Dědečku, zahrajte nám některou píseň!“ a dědeček, pan učitel, laskavě na vnučku se usmál, sedl ke klavíru a zahrál nám některou národní píseň, a my zpívaly; zvláště rád hrával: „Osirelo dítě“, při kteréž se nám obyčejně oči slzami zalívaly. Měla-li paní učitelová pokdy, přišla mezi nás, sedla do široké sesle, ruce složila do klína a oči upřela na pana učitele; a to bývala tvář její jako ozářena, když pan učitel hrát přestal, přistoupil k ní a buď jí ruku podal anebo ji po hlavě pohladil.

Někdy jsme v zahradě pomohly okopávat, plet, někdy Mária na bělidle plátno polívat, což nám potěšením bylo největším. Paní učitelová nám vždy říkala: „Jen vy se učte, děvčata, takovým pracím; jestli to nebudete muset samy dělat, budete umět poručit, což také každý neumí.“ Po práci dostaly jsme vždy dobrou svačinu.

Pan učitel měl ve své skříní mnoho krásných knih, z nichž i nám půjčoval; měl mnoho květin, zvláště kamenů; ale čeho jsme se s počátku bály, byla umrlčí hlava, kterou měl na skříní ležeti.

Každý týden dostaly jsme báseň, kterou jsme potom, když jsme se nazpaměť naučili, přednášet museli. Když jsme se dobře učili, ukazoval nám některé věci ze své přírodovědecké sbírky a jmenoval nám je a jednou nám i umrlčí hlavu na stůl postavil a museli jsme ji vzít do ruky - až posud tkví okamžik ten v paměti mé.

Šest let byla jsem v Chvalíně, a čemu jsem se tam naučila, to mi zůstalo dobrým základem dalšího učení; a nejen já, ale všickni, kteří jsme tam do školy chodili, na pana učitele s vděčným srdcem pamatovat budeme. Naučilť nás milovati Boha, vlast a bližního jako sebe samého, a i méně schopní tolik vědomostí nabyli, co každému živobytí nevyhnutelně třeba.

Vystoupila jsem z chvalínské školy po celoroční zkoušce přede žněmi. Mívalit' jsme každý rok dvě zkoušky, jednu v postě, druhou o sv. Prokopě; po každé mohli žáci, dospěší k dvanáctému roku, vystupovati ze školy. Ale zkouška o sv. Prokopě bývala slavnější, poněvadž k ní pan vikář a mnoho kněžstva z vůkoli, úředníků a více osadníků přicházelo. My pak také školu sobě květinami a obilními věnci a rozmanitými ratolestmi ozdobili. Nejprve zkoušel pan katecheta a pan učitel, pak pan vikář a mnoho se zvláště těch mladších a slabších tázával; posléze předvolali se ti z nás, kteří ze školy měli vystoupiti, a tu žádal pan vikář všecky přítomné hosty, aby sami tázali a přesvědčili se, zdali jsme pro obecný společný život dosti vycvičení. Duchovní pánové, tázíce se nás o různých věcech náboženských, země-, přírodo-, dějepisných, a o povinnostech občanských, dodali druhým hostům chuti, a hned se tázal lékař o některých zdravotních pravidlech, tu pan hospodářský úředník o něčem z hospodářství, a pan obroční dal si o obilí, pan starý o pivu, kramář na lokte a kusy v různých penězích počítat; sousedé pak dali si číst a psát; načež pan vikář vybídl nás, abychom napsali seznam vydání a příjmů hospodářských, a vida, že v tom sběhlí jsme všickni, pokynul, bychom děkovací list našemu dobrému učiteli ještě zde před vystoupením složili. Když jsme práce své, ten i onen v jeden smysl a upřímně znějící předčítali, hluboce dojatí hosté ohlíželi se po pilném učiteli a moudrému vychovateli našem, ale on tam nebyl; mezi prací naší tiše, aniž od koho pozorován, vyšel; neboť nedala mu skromnost poslouchati díků našich.

III.

Nemohla jsem na Chvalín zapomenout, a často ještě z domu jsem tam docházela, a když jednou za rok pan učitel nás navštívil, byl to pro mne svátek.

Ale potom přišla jsem z domu, a šest let ve Chvalíně jsem nebyla. Po šesti letech, přijdouc domů na návštěvu, ptám se hned, co dělá učitelovic rodina. Pravilo se mi, že stará paní umřela, vnučka se vdala a pan učitel že stůně. I nedalo mi, chtěla jsem ho ještě jednou vidět, a druhý den jela jsem do Chvalína. Když jsme přijeli k onomu suchému vrchu, pod nímž močál býval, nebyla bych se tam poznala; neboť byl celý ten vrch stromky posázen, močál vysušen, cesty spraveny, okolo cest také stromy nasázené; zkrátka krajina okolo Chvalína stala se mnohem přívětivější. I ptám se vozky, jak to přichází, a ten mi pravil: „Teď je to všecko jinačí, než to bývalo za starých hospodářů - dříve nedbali o nic, raději všecko propili, ale co ti

mladší hospodáři, to jsou jiní chlapíci. A to je všecko, že tu mají hodného učitele; dříve neuměl nikdo ani svého jména podepsat, a teď vám zná ta mládež psát jako nějakí pisáři.“

Vzpomněla jsem na rozmluvy pana učitele a přála si, aby každé zrnko, co zasil, do půdy dobře bylo padlo.

Vjeli jsme do zámečku, paní kmotra přijala mne s radostí, ale hned mi řekla: „Holečku, přijela jsi k smutné slavnosti, pan učitel má dnes pohřeb!“ Ustrnula jsem leknutím. Já se tak na něho těšila, a už jsem ho neměla vidět než mrtvého.

„Co mu milá jeho žena umřela, od té doby nebylo v něm života, jako by mu žíly podřal. Chřádl, až předevcírem tíše, jako by svíci zhasil, skončil - v Pánu zesnul. Bylo nás tam několik při jeho smrti; se všemi se rozloučil, a žákům svým že zanechává svoje požehnání, aby nezapomněli na jeho slova.“ Tak mi paní kmotra vypravovala a obě jsme plakaly.

Odpoledne šly jsme do školy, kde nás nevěsta a vdaná dcera její přijaly slzící. Ležel v rakvi stařeček ten milý, jako by spal, blažený mír rozpoložen byl po pěkné jeho tváři, kterou jsme nikdy rozhněvanou neviděli, bílé vlasy splývaly mu na černý rubáš, a ruce, které nás nikdy rády netrestaly, nýbrž jen žehnaly, složené ležely přes prsa, držíce křížek. Okolo těla všude byly zastrkané obrázky a květiny, dárky to vděčných žáků a žákyň.

V sednici, na zaspí, všude stály davy lidu.

Tu náhle rozstupují se lidé a do světnice přikvapí dva mladí lidé v pocestném oděvu. Oba vrhají se na rakev a plačíc, líbají čelo a ruce svého dobrodince. Nemohli se od rakve ani odtrhnout a jen želeli, že otce svého živého již nezastihli.

„Když jsem viděla, že otec schází,“ šeptala mi paní nevěsta nebožtíka, „chtěla jsem těm chlapcům psát, protože vím, jak ho milovali, ale otec nechtěl, že by se vytrhovali ze svého zaměstnání, abych jim mysl nekalila. ‚Dost jsem odměněn, že se stali z nich hodní a počestní muži!‘ pravil mi, a když k smrti se blížil, s Bohem svátostně se smířil a okolo něho jsme stály, pravil: ‚Zde jest úkol můj dokonán; umru pokojně a děkuji Bohu, že požehnal práci mojí!‘ a tato byla jeho poslední slova.“

Co hřbitov hřbitovem stál, nebylo na něm tolik lidu a tolik pláče jako o pohřbu pana učitele, div že jeden druhého neutlačil. Na hřbitovní zdi sedělo plno dětí, kteréž nemohouce se skrzedav lidu protlačiti k hrobu, na zeď vylezly. U hrobu měl pan farář dojímavou řeč, v kteréž celý život nebožtíkův obecenstvu v paměť uvedl; jak, syn jsa zámožných rodičů, studium se věnoval, v nichžto znamenitě prospíval. Avšak po několika letech ztratili rodiče nešťastnými okolnostmi jmění a oba z toho měli smrt. Nemaje prostředků k dalším studiím, věnoval se vychovatelství. Jsa několik let v zámožném jednom domě za vychovatele, dostal se ven za pomocníka, kde mnoho utrpěl, neboť se jeho názory o učitelství nikterak nesrovnávaly s jednáním a vyučováním sprostého, nevzdělaného toho učitele. Přece však dvě léta při něm vydržel. Tamodtud dostal se na lepší místo do městečka v horách, kde poznal svoji milovanou Verunku, kterou si později, když se dostal za učitele na vesnickou školu, vzal. Oba chudí měli se dosti co ohánět při skrovných příjmech; předchůdce pana učitele vyhrával po hospodách, chodil po koledě, sobotales neodpustil ani nejchudšímu a lecjaks hleděl přijít k penězům. Pan učitel ale, smýšleje jinak o cti a vážnosti stavu svého, raději trpěl, než aby si byl zadal, a Verunka s ním. Mladí byli, rádi se měli, a láska učí trpělivosti, snesli tedy všecko. Více ho trápilo, že nemohl svými názory prorazit a při nejlepší vůli tak působit, jak by si byl přál. S mnohých stran kladly se mu překážky, a největší byla sprostnost a nerozum rodičů samých. Nemoha to sám překonati a nemaje, kdo by s ním souhlasil a mu pomáhal, žádal jinam, a dostal se k nám do Chvalína. Zde vedlo se mu podle přání. Žil spokojeně, vykonáváje povinnosti stavu svého s největší svědomitostí plných třicet let. - V čase tom potkala ho bolestná rána úmrtím hodného syna a poslední léta i drahé Verunky, dokonalé to ženy, která od oltáře až k smrti věrnou mu byla pomocnicí. Byltě co manžel a otec příkladný, co křesťan nábožný, co učitel dokonalý.

Takou a větší ještě chvalořeč činil velevážený pan farář pohnutým hlasem zesnulému příteli svému - a nebylo v celém shromáždění suchého oka.

Když oba schovanci a čtyři mladí hospodáři rakev do hrobu spouštěli, hlasitě zaplakaly děti u hrobu stojící: „Ach, náš dobrý pan učitel!“ Cítily, jako já, a mnoho, přemnoho jiných, že se klade do hrobu srdce, kteréž pro blaho svých bližních jako pro své vlastní žilo.

Mramorový kříž se zlatým nápisem, překlenutý jasanem, stojí na jeho a Verunky hrobě, ale krásnější a trvalejší je pomník ten, kterýž sám si vystavěl v srdcích svých vděčných žáků a žakyň.

Chyže pod horami

Bylo před Janem Křtitelem. - Po několikadenním parnu strhla se s večerem silná bouře a liják. Ve statku u Medvedů, v malé dědině pod vysokým Ďumbierem ve zvolenských lesích chtěli právě večeřet; ale jak začalo hřmít, nechali všeho. - Stará matka zastřela okno bílým šatem a do plápolající na ohništi hranice hodila tři zabůlky, zažehnávajíc takto bouřku. Dokud bouře trvala, všickni se modlili, gazda i čeled', a teprv, když se utišilo a hřmítí přestalo, šla stará matka s dcerami ven, dohlédnout k opožděné večeři; husopaska pokrývala stůl, a starý gazda šel se podívat ven, či se vyčasilo, či ještě zaoblačeno. - Tma bylo, jako v rohu, a přšelo, jako by z konve lil. „No, koho ta bůrka pod holým nebem zastihla, bude pamatovat!“ pravil, vcházeje zase do pitvoru, osvětleného plamenem ohně, na ohništi v otevřené kuchyni hořícího, okolo něhož ženské šukaly.

Vtom ozval se ze dvora štěkot psa. „Cože ten pes, či vlka čuje, či zlého člověka?“ pravil gazda a vstoupiv do otevřených dveří, díval se ven do tmavé noci. - Po chvíli zaslechl kroky, ale příchozího neviděl, až stál pod prahem. Byl to mladík v pocestném oděvu, vak na zádech, v ruce kovanou hůl, jíž se proti dorážejícímu na něho psu bránil, který až k prahu ho doprovázeje, teprv na gazdovo okřiknutí odskočil. - „Dej Pánbůh štěstí, gazdo!“ pozdravil pocestný, vstoupiv do pitvoru a smekaje klobouk jako houba napučený.

„Dejž Pánbůh i vám,“ odpověděl gazda a pozvedna nízkou, bílým beránkem obšitou čapku nad hlavou, pátravě se na pocestného podíval, tázaje se: „Kdo jste?“

„Jsem pocestný, v krajině zdejší neznámý; noc a bouře mne přepadla, zbloudil jsem've tmě. Smilujte se a popřejte mi nocku a kousek chleba,“ žádal pocestný hlasem velmi lahodným.

„Vděčně, pojdte jen dále. - Lehko člověk v neznámé krajině zbloudí a dokonce v takové nepadce, pravil gazda, vlídně hostu dveře k jizbě otvíraje.

„Chytré děti, spravte halušky, praženici, a doneste, co dobrého máme, aby se host najedl. - Bude to azda nějaký žák!“ kázala stará matka dceři, nevěště, a šestnáctileté vnučce Katušce, které chystáním večere se zabývaly, když ale cizinec do dveří přišel, s podivením na něho hledět zůstaly. - Po rozkazu vešla stará gazdina do jizby, kde právě host vak s plecí sundaval. „Vždyť pak je umoklý jako zmok,“ pravila starostlivě, sahajíc mu po mokrém šatu.

„Suchá nit na mně nezůstala, neboť lilo se na mne bez obrany, snad mně i vak promokl,“ pravil cizinec, rozvazuje vak, aby se přesvědčil. Měl v něm několik kousků prádla, knížky, skříňku s barvami a některé potřebné maličkosti. „Všecko suché,“ pravil spokojen.

„No, v tom šatu ho ale nechat nemůžeme?“ mínila gazdina.

„To snadno se odpomůže,“ pravil gazda. „Zverka je taky chlap, jako jsou pán, a hádám, že pánovi oděv jeho dobře se hodí.“ - Obrátiv se k husopasce, která s vyvalenýma očima na hosta hleděla, kázal, aby zavolala Zverku. - Děvče odběhlo a v malé chvíli přiběhl Zverka, gazdův bratrovec, mladý, štíhlý šuhaj. - Zaslechna, oč se jedná, rychle odskočil pro svůj sváteční oblek. - Všecko přinesl: bílou, z hrubého sukna širicu, zpředu a okolo obruby strakatým hedvábím vyšitou, košili s krátkým tílkem a širokými otevřenými rukávy, červeně vyšitými, oplecko z modrého sukna, též vyšité, široký kožený opasek se žlutými mosaznými přezkami a řetízky ozdobený, úzké bílé gatě, a krpce s návlaky. Také širák přinesl i s pierem. - Pocestný s přívětivým usmáním šaty přijal, jen širák a košili vrátil zpět. - „Ale musíš pána do toho obléci; Zverko, vždyť on by se v tom nevyznal,“ mínila hospodyně, a ukazujíc hostu na poboční dveře do komory vedoucí, pobídla ho, aby se tam šel přestrojit. - Host vešel do komory a Zverka šel za ním.

Netrvalo to dlouho a host převlečen v selských šatech, mimo košili, vyšel z komory. V šatu tom teprv viděti bylo, jak pěkně je urostlý. „Jako by to na vás ulil!“ zvolala gazdina, přinášejíc na stůl chléb a sůl, hostu na uvítanou. „Jsemť jak znova zrozen, a to jen vaší dobrotě a pohostinství děkuju,“ řekl host. „I rádo se stalo,“ pravila gazdina, „však se nám drahně času nestalo, hosta u našeho poctivého stolu viděti!“

„No, pojezte našeho chleba a soli,“ pobídl gazda, a když si host chleba ukrojil, posolil a jedl, pravil gazda: „Jsemť tu jako v zákoutí, a proto zřídka kdy cizí noha o náš práh zavadí. A pán odkudže přichází?“

„Navštívil jsem strýce, který má živnost v Hevešské stolici u Miškovce a u něhož každý rok bývám. Chtě se trochu po slovenských krajích ohlédnouti, vydal jsem se pěšky na cestu, neboť s vozu se nesmi člověk na svět dívat. Včera jsem byl na noclehu v Tisovci a povídali mi, že mohu být dnes v Brezně. Kdybych se nebyl hradské spustil, byl bych snad i na místo

došel; ale spustiv se hradské, dostal jsem se do lesů a tu zbloudil jsem. Kdyby mně nebyl plamen na hostinném vašem ohništi zasvitl a na cestu ukázal, byl bych do rána v lese bloudil a snad v něm i zahynul.“

„Nuž, daleko jste nezabloudili, neboť my tu pod Ďumbierem jsme, a do Brezna máme půldruhé hodiny chůze. Než žádnému neradím pouštět se do našich hor kdo nezná horné pirtě a po hore chodit nezná; toho lehko zmátá, že ani víc s hory nevyjde,“ pravil gazda.

Vtom přinášely ženské večeři na stůl a za nimi přicházela čeled'. Postavili se okolo stolu, hospodář smekl čapku, požehnal se, a sepna ruce, začal se modlit: „Pane Bože, požehnej, cos darovati ráčil,“ a všickni ostatní hlasitě s ním modlitbičku krátkou odříkávali, i pocestný. Ačkoliv nebyl takovému způsobu zvyklý, ctil přece domácí mrav. - Po modlitbě zasedli všickni za stůl, bílým plátěným ubrusem pokrytý, čeled' okolo dolního konce stolu, gazda s rodinou okolo horního konce, hosta posadili do rohu na čestné místo vedle hospodáře. Čeled' jedla z jedné mísy, gazda a rodina jeho měli talíře a rohové lžíce před sebou, hostu dali k talíři i vidličku a nůž. Také bylo na horním konci dvě jídel více, hostu ke cti.

„Nuž, přijměte za vděk, co Bůh nadělil, a co se naspěch spravilo,“ pravila gazdina, přistrkujíc hostu mísu s cmírovou polévkou. Host podle panského zvyku chtěl hospodyně přednost dáti, ale nedej Bože - ani za svět by si nebyla dříve vyložila. „Hostu čest,“ pravila, a host musel volky nevolky prvním býti.

Nastalo ticho, každý hleděl si svého, jen gazdina je chvílemi přerušila obvyklým každé hospodyně pobízením. „No, nechže se líbí těch halušek, dobrá je to bryndza na nich; či té praženice?“ pobízela, ač hostu vyhladovělému dobře chutnalo. - Čeled' mlčela též; jen oči zvědavě po cizinci chvílemi se obracely. Zvlášť ženské prohlížely s podivením cizince; ale nejpodivnější jim na něm byla tenounká, bílá košile a zavřené při ní rukávce, s okružím okolo ruky, jako tam ženské jen nosily. Zverka s jakousi hrdostí na něho hleděl, domnívaje se sám sebe viděti. - Nejvíce se však hostu Katuška obdivovala a nemohla ani dosti nadiviti se, kde se ta krása v něm vzala; vždyť pak, když do pitvoru vkročil, umoknut, rozcuchán, v šedé haleně zakrúten jako v mhle, se jí nejinak zdálo, než že to nějaká mátoha nebo černoknižník do chyže se vleče, až se ho ulekla. A tu, hle, on se tak proměnil v švarného šuhaje, jemuž roveň neznala. - Tak malé, bílé ruce ani ona neměla, ačť jí vždy stryně Ula říkala, že má ruce jako víla. A vlasy tak černé, pěkně nazad učesané ani jeden z šuhajů neměl, co jich koli znala. I ten

Zverkův šat zdál se jí na něm krásnějším. - Nikdo tak neseděl, nejedl jako on, a hlas jeho zněl jako zvon. Co ji hnětlo, bylo to, že oči jen ustavičně na talíř skloněné měl, mimo jídla nikoho si nevšímaje, jedva na okamžení oči zvedna. - Tu ale, když ho babička po mnohonáctekrát zase pobízela, složil vidličku a nůž na talíř, děkoval, pozvedl hlavu vzhůru a tu po první potkaly se oči jeho s Katuščinými. Zalekši se, víčka černobrvá sklopila přes oči, jak když mrak hvězdičky zaklopí, a červánky rozlily se jí po líčku, pěkném jako z jádra. - Rychle pustila se do jídla, ale v chvatu přisedlo jí. - Stryně vedle sedící honem chtěla ji uhoditi mezi lopatky, aby jí sedlo, ale děvče proklouzlo jí pod rukou jak úhoř, a ze dveří utekla.

„Eh, jašo, jašo,“ pravila káravě stará gazdina. „Mladost - nerozum,“ omlouvala stryně.

„Je to vaše dcera?“ ptal se host.

„Vnučka, dcera po synovi,“ pravil gazda, a ukazuje na mladou ženu ponosité postavy, sedící vedle muže, vysokého jako jedle, pravil dále: „;To naše dcera, to je její muž, náš zet’. - Tuťa,“ ukazuje na druhou stranu, kde seděla stryně a Zverka, „moje bratrová a syn její Zverka. To je mi rodina podle krve a tito jsou mi rodinou podle zákona božího,“ doložil, ukázav s rodiny na čeládku.

Host díval se s jednoho na druhého a neviděl než přívětivé, pěkné tváře, muži jako skály, ženy jako sosny - a tu přicházela s uzardělou tváří ta, která se mu přece jen nejkrásnější bytí zdála mezi všemi. Bylť on jí sice hned při vkročení do pitvoru u ohniště pozoroval, ale jsa umdlen a lačen, neměl smyslu pro pozorování krásy. Hladovému jen chléb na mysli. Když hlad ukrotil a tělo občerstvil, obrátil mysl nyní k tomu, co srdce blaží, ke kráse, a byla to očím jeho milá pastva, když tu viděl oproti sobě děvče jako makový květ - jak by jí Pánbůh sám dal na ten svět! - Lál svojí zpozdilosti, že si jí dříve nebyl všímal, a jako ona první s jeho tváře, tak on teď s její oči skoro nespouštěl, a bůhví jak dlouho by se na ni byl díval, kdyby ho stará gazdina nebyla z příjemného zahledění vytrhla otázkou po rodičích, čili ještě na živu jsou?

„Matku nemám,“ odslovil. „Zemřela mi, když jsem malý byl; otec žije, ale všecek již k zemi skloněn jest jako zralý klas, a bojím se, že ho smrt záhy skosí. - Bratrův ani sester jsem neměl. - Z příbuzných neznám jen strýce, u něhož jsem právě byl. - Je mi co otec a velmi ho ctím.“ - „A či nejsú pán Slovák?“ divila se gazdina. „Já jsem Čech,“ odpověděl host.

„Čech, nuž to se mi líbí!“ zvolal starý gazda; „jáť myslil, že je pán hen od Trnavy, Slovák.“

„Pán rozpráví slovensky, jak by Slovák od kořene byl,“ divil se mladý zeť.

„A proč by nerozprávěl, vždyť Slovák a Čech jednoho stromu jsú list a lehko si rozumějí,“ pravil gazda. - „Nuž a kdeže pán domovem?“ - „A jakéže jméno pánu?“ obrátil se k hostu. - „Jmenuju se Bohuš Sokol,“ odpověděl mladík, „domovem jsem v Praze!“

„Bohuš, jaké to pěkné jméno,“ myslila si Katuška v duchu; stará gazdina ale mínila nahlas, že je host věru jako mladý sokol.

„Nuž ale, srdce milené,“ zvolal starý gazda všecek uradován, „z Prahy že jsú? - I já v Praze byl, věru jsem byl! Ej, byst’u Bohu, nedal bych to ani za živú hlavu! Ale musím vyjeviti panu Bohuši, že i naše rodina z Čech pochází. Za času velkých súr v Čechách vystěhovala se naše rodina s mnoha jinými rodinami z Čech do zdejších krajů, a zde se napotom usadila. - Byly to tvrdé časy tehdaž, jak mi praděd rozprávěl, súra za súrou; kárha za karhou přicházela, a naostatek přivalili se na naše kraje Turci pohané, jako zlá voda, která, kam se rozleje, do pusta vše zhubí.“

„A sem až do těch pralesů a hor přišli Turci?“ ptal se Bohuš.

„Eh, kamže by nebyli přišli psí ti synové,“ pravil gazda. „Od Filekova prodrali se horami a na naše dědiny. Byli by vše do pusta pohubili, kdyby nebylo lubětovského junáka Vavry Brezuly. - To byl junák! Ani sto Turkův se nebál a jméno jeho strachem bylo Turkům. Dvakrát byli v naší krajině, loupili, pálili a chtěli se na Vávrovi pomstít, ale on, to šavlí, to lstí po obojíkráte jich zahnal, mnoho pobíl, po druhé i samého agu zabil. Tak zachránil on jediný celé okolí, neboť všichni obyvatelé do hor utekli, slyšíce, že Turci jdou. Šel o slovenském tom junáku hlas daleko, až za naše hory, a zde vám každý ukáže prosmyk mezi horami, kde se proti celému davu Turků ubránil, je zahnal, i studni Turkovu, nad níž agovu hlavu vztyčil. - No, však vám o něm ještě povím. Teraz vám chci ukázat náš nejdraší poklad, který nám otcové naši z Čech přinesli a který se v naší rodině dědí od otce na děti a od dětí na dětné děti, od kolikátého již kolena.“ - Dořeknuv, obrátil se, otevřel malou almárku starodávného díla s vypuklými dvířkami, která v rohu za stolem na lavici stála, a vyndal z ní skřínku pěkně vyřezávanou z dřeva fládrového. V skřínce ležela v hedvábném šátku zaobalená kniha, vázaná

v dřevěných, kůží potáhnutých deskách s mosaznými sponami. - Bylo to Písmo svaté. - Jako by se ostatků svatých dotýkal, s takovou úctou bral gazda knihu do ruky; když ji byl rozbilil a otevřel, položil ji před hosta. „Hle,“ pravil, ukazuje na popsané uvnitř desky, „tu celá naše rodina vypsána, kdy se který narodil, oženil i umřel, od Prokopa Žatného, který z Čech sem přišel, až na mého bratra a syna. - Hle, tuto Jura Žatný - Nemyslelť jsem, že budu já úmrtí jeho sem zapisovat a že ho tak nenazdajky ztratíme - jako by ho zčista vedra jasná střela zabila!“ vzdychl starý gazda.

„Eh, byl nám to veliký žal, když jsme my staří rodiče své hodné, mladé děti naříkati musili,“ pohnutým hlasem pravila gazdina.

Mělt' v knize mimo úmrtí a narození každý úd rodiny i to poznamenáno, jaký byl a co pamětihodného vyvedl. - Tak bylo o Martinu Žatném zaznamenáno: „Byl to muž jako na dva kraje nůž! Bojoval proti Turku pohanu a padl pod Bělohradem! - Bůh mu dej věčnou slávu!“ - U Pavla Žatného stálo: „Byl člověk vědomý a spravedlivý. - Kupčil se světem s čípkami, a byl až v zemi španělské v městě Madridu, odkud mnoho peněz domů přinesl. - Pokoj mu!“ - U Ondříka Žatného stálo: „Odpust' mu Pánbůh; byl planý chlap! Utopil se v sladké vodě!

Bohuše zápisky velmi zajímaly. Když ale četl o Janku Žatném - otci gazdově - že zabil čtrnáct medvědů, bratr jeho pět, o gazdovi, že jednoho napolo v náručí udusil a napolo sekerou ubil, když mu v noci na oves přišel – nedůvěřivě se jaksi usmál. Gazda to zpozoroval; i pokrčil rameny, řka: „Pán to azda za nepravdu drží? - Nuž hla, či pravda, či nepravda!“ Při těch slovech odhrnul gazda krátkou košilku s mohutných prsou, odhrnul široké rukávy pod samou paží, a ukazuje na zjizvená prsa a rámě, pravil: „To jsú jízvy od medvědíh drápů, když jsme se spolu na ovsu pasovali! Ej, věru, mladý pane, kdybyste mezi námi žil, takovým bitkám byste se nedivil. Vždyť můj syn tak mladý byl a tři medvědy zabil.“ - „Eh, kdyby nebyl raději žádného zabil, mohl tu seděti mezi námi i mladá jeho žena, a Katuška nebyla by sirota,“ vzdychla si stařenka, a Katušce se oči zalily.

„Eh, nedá to chlapu! Když se s mackem potká, každá čiva v těle se otřese, a už nechť tu o život jde, jen na něj! Tak bylo i s mým synem; už co mladý chlapec znal dobře střílet, a když vyrostl, nebylo medvědí polovačky, aby na ní nebyl Juro Medvedovec býval. Musím pánu pověditi aj to, že otec můj, pověstný medvědobijce, dostal prezvisko Medved', a to přeneslo se i na všecku rodinu, byť i některý nebyl nikdy medvěda zabil. A už nyní ani nevědí susedé, že

máme jiné jméno, hiba pan farář; jen se všechno u Medvedů volá. Jen dvacetiletý byl Juro, a už dvakrát s gajdami ho přivedli s polovačky, ale po třetí šel nešťastně!“ vzdychl gazda hluboce.

Po chvilkovém zamlčení pravil dále: „Byla na Černém Hronci velká polovačka na medvěda. Mnoho tam bylo střelců, i Juru volali, neboť šel o něm hlas po celém horním vidieku, že je střelec na slovo vzatý. - Ráno, když měl jít, prosila ho Ilena, mladá jeho žena, aby nešel na lov, že se jí o bílých růžích zdálo a to že znak žalosti. Ale on se jí vysmál.- Matka, moje staruška, nechtěla ho pustit, prosila, aby se nevydával na cestu, že je na votochu osudný to pro něho čas.“

„A proč to - osudný?“ ptal se Bohuš.

„Nuž, při porodu věstila mu stará věstice, co hen v lese bydlí, že bude šťastný, ale aby se chránil vydávati se na cestu na votochu. Nemá tomu čluvěk, jak pan farář káže, věřit, ale takové věstice jsou vědomice a mnoho vědí, co jiní lidé nevědí. Moje stará jim věří, abych ji upokojil, říkal jsem i já Jurovi, aby zůstal doma; ale nebylo platno ani moje slovo, ani prosby matere a ženy, nedal si vůli zlomiti a přece jen šel.“ - „Neměl jste mu, švakře, tenkrát povolovat,“ ozvala se švakrová; „vždyť jste hlava naše a všichni vás posloucháme.“

„Však víš, Ulka, že jsem nerad strmý, ani na vás, ani na koho jiného. Přál jsem mu radost; že se v žalost obrátí, jsem se nenadál,“ pravil gazda. „Když z domu vyšel,“ připomínala stařenka, „přešla ho susedova Mara s prázdným. Prosila jsem ho naposled, aby nešel, že se mu zlé znaky ukazují, ale on mi odpověděl: „Cože, mamuška, rozprávíte? Všude jsem pod nebem a v rukou božích. Co mi Bůh přisoudil, to mne věru nikdy nemine“ - a přece jen šel. - Ach, bodejž mu jelení jeho nožky na prahu byly přirostly!“ povzdychla stařenka, zaplakavši. - „Bylo to posledníkrát, co jsme ho viděli živého,“ pravil zase po chvíli gazda, podpíraje šedivou hlavu o loket. „Byltě tam mezi střelci zeman jeden z dolní země, který prvněkrát na medvědí polovačce byl a hádám medvěda nikdy neviděl. - Postavili pod jeho stanovisko Juru, aby ho v čas nebezpečí chránil. Nuž, hle - zdívený medvěd právě Jurovi prvnímu do rány přišel; Jura vystřelil, a medvěd, smrtelně raněn bolestně zařval a vrhl se v bok, kde zeman stál. - V tu chvíli ale trefila ho rána druhá z Jurovy dvojky, klesl na kolena, a tu padla třetí rána, a Jura, trefen kulí zemanovou, určenou medvědu, klesl mrtev vedle něho. - Kéž by byla planému tomu střelci ruka zkameněla, než vystřeliti měl! - Přinesli nám ho střelci večír domů,“ pravil gazda s hlubokým povzdechem, „na medvědí kůži, která mu co prvnímu střelci

přináležela. - Co tu bylo žalosti - to, myslím, že by nedovedl nikdo vypraviti. Div, že jsme z rozumu nevyšli leknutím! Byl on ozorné chlapisko a dobrý jako kousek chleba; byl hodným synem i manželem. Ach, ta ubohá naše Maruša, div jí žalem srdce nepuklo; od té doby hynula, vadla jako ta jabloň, když jí kořen podtne, a za rok odnesli i ji za Jurou. Zůstala nám po ní jediná její halúzka,“ dopověděl gazda, ukazuje hlavou po slzící Katušce.

„A cože ten zeman, kdo to byl?“ ptal se Bohuš, s pohnutím se na smutnou tvář Katuščinu dívaje.

„Dost se proto trápil,“ pravil gazda, „a pušku tu chvíli o strom rozbil, a zaklel se, že nikdy více střílet nebude. Byl i u nás; prosil, abychom mu odpustili, všechno jmění svoje dával vdově a Katušce. Ale nač by nám byly peníze jeho, Pánbůh nám dost nadělil - všechno bohatství jeho nebylo by jedinou slzu smylo. Odpustili jsme mu, vždyť to svévolně neudělal. Chlap střílí, ale Pánbůh kule nosí, a cože člověk oproti božimu souzení!“

„Pánbožek dal, Pánbožek vzal, jméno jeho budiž pochváleno,“ pravila staruška, utírajíc si uslzenou tvář.

„Na věky věkův,“ dodal gazda, a políbiv bibli, do šátku ji zaobalil, v skříňku uložil a do almárky zase schoval. „No, děti, vstaňme a připravte pánovi lože, bude umdlen po cestě,“ kázala gazdina. Host se sice omlouval, že není umdlen, ale hospodyně přece jen vstala od stolu. S ní zároveň zvedly se dcera, vnučka a stryň, odklidily se stolu, a ven odešly. Zeť, ježž rodina Blažo volala, také vstal, a jda do vedlejší komory, přinesl na sítku rozkrájený dohán a tři krátké hliněné dýmky s drátěnými vrchnáčky, což vše na stůl položil. - „Či neporoučí pán faječku?“ ptal se hoch.

„Já jsem sice slabý kuřák, ale ve společnosti rád si zakouřím,“ odpověděl host, chtě jednu z napchaných dýmek si vzít. Ale Blažo mu nedal. „Dříve se musí zapect,“ pravil. Bohuš nevěděl, co tím myslí; i pravil mu gazda: „My zde, na Hroně, máme za to, že dohán, když se v pivě zapeče, mocnější je, a protože ho jinak nekouříme, než tak. Necht' nakladou na kozub, abychom nemusili k ohništi,“ kázal gazda. Blažo skočil ven a ve chvíli přišla Katuška s plnou náručí chvoje - a opět ve chvíli praskal ohniček na kozubu (krbu) při velkých kamnech ve zdi, a Katuška zase odběhla, jen tak půločkem na hosta pohlédajíc. Když chvůj shořela, shrabal

Blažo uhlí na krbku a při kraji do žhavého popela položil zvlhčeným dohánem napchané a vrchníčkem volně přiklopené dýmky.

„Nuž vidí pán, tak zapekáme. Nyní se to nechá, až se dohán začne zdúvat, potom se pipa vezme, první duch se vyduchne od sebe, potom se pěkně rúče (krásně) dohán urovná, zaklopí a fajčí se.“ - Mezitím se dýmky zapekly a Blažo podal jednu hostu, jednu gazdovi a jednu sobě nechal.

„Eh, byst' u svete, dobrý to dohán,“ bláhal si gazda po několikátém zaduchnutí. - „Štítnický to, a z první ruky; když dvě fajčky vykourím, nuž mi vždy odlehne.“

„Eh, věru tak,“ přisvědčoval Blažo, ale Bohuš nemohl cvičeným těm kuřákům přisvědčit, ani s nimi závodit, nebyl' zvyklý ani mnoho, ani tak silný dohán kouřit, jako Hronec.

„A či jdú pán prosto domů?“ ptal se gazda Bohuše, když si trochu poduchal, „či se chtí ještě někde po našich krajích zabavovat?“

„Rád bych v zdejší krajině déle pobyl, ale nemohu; hodlám přímou cestou domů,“ odpověděl Bohuš.

„O den, o dva dni zle nebude, a věru by nás to těšilo, kdybyste chtěli u nás pár dní pobýt. Můžeme jít na Ďumbier, na salaše, a zítra je předvečer Jana. Nuž, viděli byste, co v Praze nevidáte, a kdybyste i za to platili. A či jste viděli kdy Jana pálit?“ - „Neviděl jsem, ale i po Čechách se ještě v některých místech pálí ohně před Janem Křtitelem, ale od nějakého času pomíjí pomalu způsob ten, až docela zmizí jako jiné pěkné obyčeje. Nemělo by to býti, neboť staré naše obyčeje, zvyky a mravy silnou záštitou jsou národního života,“ pravil Bohuš.

„I zde se mnohý starý obyčej zapovídá, nuž ale my si nedáme, co se toho týče, do kaše dúchati a přece jen své staré zvyky vykonáváme,“ pravil gazda.

„Jen aby nebyla taková nechvíle zítra, jako dnes, sice je vše zkaženo,“ namítl Blažo.- Vtom přišla Katuška, přinášejíc tři pohárky hriatého. Uzardělá postavila je na stůl, neboť se Bohuš na ni díval, a sotva mohla vyřídit, že je lože pro hosta připraveno, že může na odpočinutí jíti, kdy mu vděka. - Bohuš se děkoval a gazda ptal se jí, čili ještě „padá“ (děšť).

„Už se vychviluje, dědoušku, a nebe obsypalo se hvězdičkami, ažda bude zítra pěkný den,“ odpovědělo děvče. „Kdyby se vyčasilo, dobře by vám svědčilo na zítřejší radovánky. No, ale že nám, pane, neodcházejte zítra, slovo na to?“ ozval se gazda. - „Rád, gazdo, ten den u vás zůstanu; je mi u vás tak milo, jako bych v matčině klíně spočíval,“ odpověděl host, podáváje gazdovi ruku.

„To nás těší,“ kývl spokojeně stařec. Katušce se očka zaleskla, i vyběhla rychle ven a před dveřmi si poskočila a začala zpívat, až se to po chyži rozléhalo. Když Katuška odešla, začal se gazda na Prahu vyptávat a divil se, jak se mnoho změnilo, neboť uplynulo asi dvacet let, co on v Praze byl a to na krátký čas. Po shovoru mužů a když vykouřili a hriato vypili, odebrali se všichni na odpočinek.

Stará matka vedla Bohuše s hořícím kahancem z pitvoru přes několik schodů nahoru do malé, čisté jizbičky, kde bylo bílé lože přichystáno a na něm pokrývka z medvědí kůže. Na stěně visely dvě pušky, šavle a dvě pěkně vykládané valašky; na protější stěně mužské šatstvo. - Nábytku nebylo v jizbě mnoho, ale vše z dřeva jasanového, čistě dělané. Okna zavěšena byla bílými plátěnými záclonkami, okolo krajů červeně vyšitými. Podlaha pokladena byla rohožemi. všude po celé chyži pozoroval Bohuš zámožnost a pohodlí vedle prostoty, ale v každém koutku bylo vidět správu čisté ženské ruky a po celé chyži vanul duch, jako by dobrou myslí vykouřil. Když vešli do jizby, postavila stařenka kahanec na stolek, pak přistoupila k loži, nakypřila trochu podhlavnici, přejela rukou pokrovec, ohlédla se na zbraň nad ložem, a když se k Bohušovi obrátila, měla oči plny slzí. - „Zde bydlel v této jizbě nebožtík můj syn s Marušou. Hen ta puška byla jeho, i ta pěkná valaška, i cedilo a čutora, a tuto medvědí kůži on si vydobyl. Veselo tu bylo, když tu žilo mladoženstvo, ale nyní vidím tu smutný každý kút. No - daj vám Pánbožek dobrou noc, synku, nechť se vám pekného cos přisnive,“ pravila stará pohnutým hlasem, a pohladivši hosta po ruce odešla. - V pitvoru zastavila se u ohniska, neboť opatrování ohně na ohnisku, aby nikdy nevyhasl, měla ona na hlavě co stará matka (babička). - I shrabala opatrně každý živý uhel do jamky uprostřed ohniska, vše kolem obložila popelem a navrch chvojem pokladla. - Nedej Bože, aby oheň od sousedů prositi musela! Ani bratr bratru rád oheň nepůjčí, poněvadž víra taková, že se tím štěstí z domu vynese. Také obětování ohni bylo povinností staré matky; od každého jídla, co se na ohnisku vařilo, dostal oheň; i všechny odpadky od jídel a všechny drobty hodila stará matka do ohně se slovy: „Na obetu“. - Když gazdina oheň uložila, šla spat, a po chvíli vše

utichlo. Bohuš ale, jakkoli po cestě umdlen, nemohl dlouho usnout; vše, co viděl a slyšel, tanulo mu na mysli a především dvě očka jako jiskřičky. Ani by si nebyl pomyslíl, že ta očka také bdí.

* * *

Slunce stálo již v plné své kráse na obloze, když se Bohuš probudil; rychle vyskočiv z lože, začal se oblékati, neboť hospodyně navrhla hostu, že by mohl jít ráno se stryní na Muchovo, kde stál bača jejich salašem. - Obléknuv se opět do Zverkových šatů, anť mu jeho nebyli dali, vyšel druhým vchodem z jizby na pavlač, která se táhla podél chyže. V podivení zůstal stát, vida před sebou na vše strany, kam jen oko pohlédlo, skupení zelených hor do oblak čnějších. - Chyže ležela na sklonku vrchu do údolí hronského, při samém lese. - Na pravém boku stál kostelíček a fara, a pod kostelem jako v kotlině ležela roztroušená dřevěná stavení s pavlačemi; žádná z pavlačí nebyla ale ze sloupečků sestavena a pěkně vyřezána jako ta, na níž Bohuš stál; žádné stavení tak spořádané a velké, jako horní chyže. - Na prostranném dvoře stál starý košatý ořech, po straně holubník a studně. Zásep dlážděná, byla čistě umetena. Po stranách byly budovy hospodářské. Na úslunní straně při stavení byl sad a malá zahrádka. Okolo všeho ohrada nízká, zděná, na níž rostla živá lesina (*lycium europeum*). Na dvoře batolila se a kutila rozličná hydina (drůbež), u mrviště hrabala prasnice s mladými, před vraty ležel bílý, krásný vlčí pes Dunčo, zarytý to ale nepřítel vlků, a na kládě u přístěnku seděl hlavatý kocúr. Nad ním, pod střechou, na níž tu a tam sazenička hrmotresku se zelenala, hnízda měly vlaštovičky, jimž kdo by ublížil, hříchu by se dopustil a pokutě neušel, a ve vrchole ořechu křičeli vrabci, jako by seděli v sněmu. Tu vyšel na práh Zverka, a vida Bohuše na pavlači, dvěma skoky stál u něho. „Dobré ráno - no, jak jsme se vyspali?“ ptal se s usmívavou tváří. - „Až příliš dlouho jsem spal, jak vidím,“ pravil Bohuš.

„Byl jsem už na posluchách u dveří, či jste hore, ale spal jste jako had v zimě. My vstáváme před zorami, nebo je mnoho roboty. A či se vám líbí ten výhled?“ - „Je překrásný!“ zvolal Bohuš, a ukazuje na nejvyšší vrchol, ptal se, zdali to Ďumbier.

„Věru Ďumbier, ten nejvyšší, s tou plešivou hlavou; byl jsem tam s dědom, jaj, ale je strmo tam hore; musíš tu pokolinsko, tu čtyrnožky a ba i hadmo lezti, a nic ti tu, ni dubu ni buku, len skála a kosodrevina, ale vidět je věru do půl světa. Nuž a tam, hle, pod Ďumbierem je hora Baba, a hen tam Magura, Peklo, Čertová, co se jde přes ňu do Liptovské, a hen ta černá je

Králův laz; a ty menší jsou Okošená, Hrádek, Muchovo, což jsou naše salaše, a tuto za kostelem je Brezina, tam budeme pálit Jana.“- Právě, když Zverka přes kostel ukazoval, vyšlo z něho několik mužů stejně oblečených, stejně vysokých. Měli modré kamizoly, černě šňurované, též takové nohavice, opasky, krátké černé vesty, boty vysoké a kulaté klobouky s nevelikými střechami. Mezi nimi šel kněz v taláru a za nimi ženské. Před kostelem pod lipami se zastavili, každý podal faráři ruku, také některé z ženských podávaly jim ruce, potom rozešli se, muži a několik žen obrátili se od kostelíčka mezi pole, farář do fary vešel a ostatní dolů do dědiny.

„Kdo jsou ti muži?“ ptal se Bohuš.

„To jsou hen tam z dolní dědiny, Lehoťané, čipkáři, co kupčí se světem. Když přijdou z ciziny, jdou nejprve do kostela a k stolu Páně, a když zase do světa musí, než odejdou, opět do kostela jdou a k stolu Páně, to vždy tak. A pan farář dá jim požehnání, aby se jim dobře vedlo na cestě,“ pravil Zverka.

„To je hezký způsob. A kde kupují krajky ti krajkáři?“ „Hen okolo Bystrice od haviarek, což je samy robí; jsou velmi chudobny. I naše dívky znají čipky plést, ale si přece jen ty pěkné rúčí na jarmoku v Brezně kupují. No, ale teraz pojďte k snídání.“

Snídání stálo již na stole, ale jen pro hosta. „Musíte odpustit,“ omlouvala se gazdina, „že jsme na vás nečekali; čeled' jde včas ráno do práce, a to je domácí již zvyk, že snídáme pohromadě.“

„Netřeba rušit domácí zvyk ospalci k vůli,“ usmál se Bohuš a s chutí pustil se do snídání. Přišel také gazda do jizby a jeden po druhém přáli hostu dobrého rána, i Katuška; každý se mu již směle podíval do očí a nic se ho neostýchali; vždyť pojedl s hospodářem chleba a soli, spal s nimi pod jedním krovem, byl tedy již jako jejich, k čemuž i oblek národní i slovenská mluva přispěla.

„A či půjde pán s námi?“ ptala se stryně. „Velmi rád, vezmete-li mne jen,“ pravil Bohuš.

„Nuž, proč bychom nevzaly, jen pojďte, bude nám veseleji. Nuž a ty, synku, hybaj, nech se Katuška chystá.“ Bohuš, jak slyšel, že půjde i Katuška nahoru, rychle běžel pro klobouk a

nezapomněl s sebou vzít kreslicí nářadí. Ale nevěděl, kam s tím v neobyčejném obleku, kde nebylo kapes v kabátě. Nesl to tedy v ruce. Když přišel dolů, stáli již přichystáni na cestu: Zverka, stryň, Katuška a Zuzula služka, která měla sýrce dolů přinést a bryndzu.

„A cože to tu máte?“ ptal se gazda, ukazuje na kreslicí náčiní. Když Bohuš pověděl, co a k čemu to nese, pravil gazda: „No, to najde pán mnoho pěkných obrázků; - ale dajteže pánovi cedilo, aby si to mohl schovat.“

„Vždyť by se nenesl pán s cedilem, ale může si to dát za opasek nebo do kabanice do rukávu; v létě nosí se jen přes ramena přehozené, a proto se rukávy dole zašijou, aby se tam mohlo něco dát,“ poučoval Zverka.

Bohuš schoval tedy nářadí do rukávů, kabanici přehodil přes ramena a lehce ji přes prsa řemínkem upevnil. Zverka, který ho ustavičně od hlavy do paty měřil, zpozoroval, že nemá návlaky u krpců dosti přitažené; ihned se shýbl a stáhl mu je, aby se mu prý lehko šlo, a gazda, vida, že drží v ruce bambasku, zakroutil hlavou, a že se taká palice k tomu šatu nehodí, jen prý k plundrám. Obrátě se do chyže, přinesl valašku se širokou sekerkou, topořiště pěkně cínem vykládané, a podáváje mu ji, pravil: „Nuž hle, bez tejto Hronec nevyjde z domu. Trefí se potkat zlou zvěř, aj co horšího, zlého člověka!“

Bohuš poděkoval upřímnému gazdovi, všichni dali sbohem a dali se na pochod. Dunčo šel s nimi a rejdl a štěkal okolo nich jako by věděl, že jdou k bratřím na salaš.

Ze dvora vyjdouce, šli žitným polem. Katuška zůstávala pozadu a jdoucí dělala kytici z nevadzy (chrpy), ohníčku (máku), kúkolu, stračí nožky a všelikého kvítí polního, co po ruce měla. Když ji hotovou měla, strčila za šněrovačku. Vždyť by ani děvče děvčetem nebylo, kdyby v neděli kytice za šněrovačkou nemělo, jako zase šuhajové za kloboukem je rádi měli. Katuška měla vždy ráda kytici a dokonce k nedělnímu šatu. Divila se babička, když Katuška ráno místo do bílé plátěné, jako všechny ženské v pracovní den nosily, do zelené, v množství záhybků složené sukně se oblékla, která se přece jen v neděli nosila. A nejen zelenou sukni vzala, ale i bílou, pašovanou fěrtušku s širokým červeným tkalounem, který dvakrát okolo pasu otočený měla. A kdyby jen fěrtušku, ale i košilku bílou jako labuť, tenkou jako kment, modře a červeně vyšívanou u rukou, u krku a na ramenou. A na košilku šněrovačku barvy karmazové (karmoisin), světlemodrou pentlí lemovanou, na tři spony zpředu zapnutou,

krátkou, aby viděti bylo na dobrou dlaň mezi ní a pasem bílou košilku, jak to žádal kroj. Na krku černou úzkou stužku, na dvě smyčky zpředu zavázanou, mezi smyčkami malý stříbrný křížeček přidělaný. Na nohy čižmy z korduánu oblékla. Na hlavu ráda by si byla dívčí ozdobu, partu, posadila. Měla ona partičku, zlatem, stříbrem vyšívanou, věncem okrášlenou a stužek při ní nesčetné množství - takové nemělo široko daleko žádné děvče. Mělo ale také málokteré děvče tak možnou rodinu, a dědouška a babičku, aby jezdili každý rok na velký radvanský jarmok, kamž přijíždějí kupci z Vídně, z Pešti a zdaleka s drahými věcmi, z kterých se vždy něco zalíbilo babičce i dědovi i Katušce. - Nuž tedy partičku nemohla vzít na salaš, ta byla jen na neděli a nevěstám. Tedy si pěkné krásné světlé vlasy dozadu sčesala, upletla vrkoč, stužkami propletla a na konec přivěsila červenou mašli. Dlouhý, plný vrkoč měla jako řemen. Pod paží svinula si bílou plenu, ale oblékla si kabaničku bílou soukennou, vyšívanou, již v létě jen ženy nosily; v zimě teprve děvčata, když se ženy kožíšku chopily, vzaly kabaničky. Když se tak Katuška ustrojila, divila se babička, ale když Katuška řekla, že to hostu ke cti, a že i Zverka sváteční košili vzal a stryně kápku, neřekla nic; co Katuška chtěla, vždy babička také chtěla. Bílý ručník (šátek) musela ale přes hlavu uvázat, neboť se babička bála, by ji ošial nechtyl a líčko aby jí neohořelo.

„Ale Katuška, věru bys i nám pierko uvázat měla; či nevidíš, že to, co si mně v neděli dala, pán na klobúku zvadlé má a já nemám žádné? Vždyť i bača by se nám vysmál!“ pravil Zverka, když si Katuška kytici za šněrovačku vstrčila.

„A či by se pánovi líbilo?“ ptala se Bohuše, s líbezným úsměvem se naň obrátíc.

„Jaký by to musel být člověk, aby se mu nelíbila kytice od hezkého děvčete podaná,“ odpověděl Bohuš.

Katuše neřekla nic, ale utrhnuoc rychle několik chrp, vyběhla, na mez zapáchající mateřídouškou a rozličným kořením, a s meze sem tam poletujíc jako motýl, sběhla na pestrou lučinu - kvítek mezi kvítka. Trhajíc kvítí, zpívala:

„Čože si robila na lúke zelenej ?

Perečko som vila z rúžičky červenej. “

„Tá Lintava lúka samým kvietkom kvitne,

to moje srdiečko len mi do něj lipne.“

Nedalo Zverkovi, aby si také nezazpíval:

„Čie to dievča, čie to na tej lúke zpieva?

Moja frajerečka na perečko sbiera.“

Začal silným hlasem, až se to daleko rozléhalo.

„Neříká se darmo: Kde Slovenka, tam zpěv; zde vpravdě celý den slyšeti zpěv při jakékoli práci,“ pravil Bohuš, „že se věru čemu diviti, kde těch písni naberou.“

„Katuška by vám hned zazpívala, že ani s nebe nepadají, ani v háji nerostou, ale že je mládenci a děvčence vynajdou,“ pravil Zverka.

„Té věru celý den hrdelce zvoní,“ přisvědčila stryně, „necht' už na poli nebo doma, při přeslici nebo u krosna sedí.“

„A či umí také tkát plátno?“ podiven ptal se Bohuš. „Vždyť to u nás každá ženská zná, a nejen z lenu a konopí, ale i z vlny chlapečům na kabanice a nám na sukně a čeho potřeba v zimě. A Katuška zná pěkné plátenko tkát, i příst, zná i čipky dělat i pěkně vyšívát, je to věru umná děvojna.“

„A kdo ji tomu všemu učil?“ ptal se Bohuš, prohlížeje pěkné krajky na stryčině kápce a vyšívání na košili a cedile Zverkově, co mu stryně jakožto práci Katušky ukazovala.

„Jedna od druhé se tomu naučí, a která má vtipnou hlavu, nuž té přijde všelicos na um. Eh, vždyť bychom my ženy i muži v húni chodit museli jako cikáni, kdybychom si to sami udělat neuměli a všecko v sklepích kupovat museli,“ pravila stryně.

Mezi řečí došli ke Katušce, která právě kytice dovazovala; když přišli, podali jí mladíci klobouky. Odepnouc zvadlou kytku s Bohušova klobouku, připjala naň pěknou čerstvou. - „Jaké to utěšené květy, červené, žluté, a pěkná ta tráva, jako pero,“ pravil Bohuš.

„To je psiarka, a to červené jsou klinčky, a to je lubovník; které děvče matka v lubovníku koupá, ta se potom všem chlapcům líbí,“ pravila stryně, ukazujíc na kvítko žluté jako živého ohňa a kvet.

„Nekoupaly i vás v něm, Katuško?“ usmál se Bohuš, dívaje se jí do pěkných očí.

„Eh, věru nekoupaly, vždyť jsem já se narodila na velkém sečenu, a to lubovník nekvete,“ zasmála se, podávajíc mu okrášlený klobouk. Kdyby městskou slečinkou byla, byl by si dovolil ruku jí za to políbit, věda, že by tím neurazil; ale Katušku netroufal si urazití lichou dvorností městskou: S nevýslovnou libostí poslouchal zpěvný její hlas, a více ho prostá její mysl a řeč dojímaly, než uhlazené hovory přecvičených městských slečinek, a jakkoli mu nikdy o slovo nebylo mezi děvčaty a nejedné dvořil, ke Katušce neměl smělosti tolik, aby jí řekl, jak se mu líbí. Díval se na její rozvíjející se krásu s rozkoší; jako poupě růžové se mu zdála, ale bál se dotknouti se jej, aby nesetřel pel s růžových lístečků.

Když Zverkovi kytkou ozdobený klobouk podala, pohrozil jí ukazuje na klobouk Bohušův, že na něm pěknější květy. Katuška pokrčila jen ramenem a vyndavši z fěrtušky drobnou květinku, Bohušovi ji podala, řkouc: „Či znáte tu zelinku?“ - Bohuš, že nezná. - „Nuž hle, to se jmenuje turanka; valaši ji nosí při sobě, aby je nepomátalo, když chodí po hore.“

„Aj, tam, kde v domě mátá, vepchají turanku do všech čtyř úhlů jizby, do povaly (stropu), potom u hlavních dveří, popod práh i ponad práh, a když tak turanka vepchána je, mátoha moci k domu nemá,“ přidala Zuzula, aby též ze svého rozumu prodala.

„Keď ale mátoha v pustých horách člověka pronásleduje, nuž je nejlepší překabátit se, rozprávěl mně náš bača,“ ozval se Zverka.

„A jak je to?“ ptal se Bohuš s usmáním, a Zverka vysvětlil mu, že to tak, koho mátoha honí, aby rychle obrátil si kabát nebo kožich na rub, takže mátohu zmýlí, jako by jiný byl, a že ho nechá.

Neobmeškávající se, šli zase dále malým údolíčkem podle potůčku, který se jim ale zanedlouho do prohlubiny ve vrchu ztratil. Od trativodu dali se s cesty do vrchu, přes pirtě. Zverka mínil, že je blíž, a šel napřed, poněvadž dobře cestu znal. Nebyl by Bohuš nikdy věřil, že by člověk takovou cestou trefiti mohl, jakou šli. Ani stopy jaké cesty, ač se zdálo na některých místech, jako by stromy uličku tvořily a pod nimi na pěkném bujném pažitě se šlo; ale hned se octli zase mezi hustým stromovím, vysokými jedlemi a smrky náramné tloušťky. Přes skaliny lézti museli, do vyskyt' naplněných tučnou prstí padali, v spletenině ostružin se jim nohy zaplétaly, a nejednou přes ohromné zetlelé stromy lézti museli strmo dolů, strmo nahoru. A přece to byla cesta, však známá jen domácím. Zverka šel po ní jistě jako po stole, ale ne cesta mu vůdcem byla, nýbrž stromy; po těch s obou stran se díval a na zářezy v nich pozor dával. Cestu tu naučil ho otec znát a otce snad děd; on sám pak leckdes ještě sekerkou znamení do stromu si udělal, kde nebylo dost jasné už, anebo že znamenaného stromu více nebylo. Přejdouce srázný polom, přišli na čistinu, kde dílem bujná pažit rostla, dílem pařezy ze země vyčnívaly, zarostlé mechem a bujným rostlinstvem.

„Zde trochu odpočneme a něco pojíme, vždyť máme ještě hodinu chůze na salaš,“ navrhla stryně, stršásajíc se sebe okyt, jenž na ně v lese napadal. Zuzula hned sundala koš se zad, a Zverka ihned zapálil hubku a utrhnal za žmeň suché trávy, která tam do kolen rostla a zase hnula, do ní ji vložil a lehko zavinul, a mezi prsty drže, rukou klátiti začal jako kyvadlem, až se tráva rozžehla. Potom rychle na podkladek rozžatý položil suchého dřeva, o něž nouze nebyla, a za chvíli hranice pod stromy plápolala. Nebylo jí potřeba, ale Slovákovi je veseleji, když vidí ohníček vedle sebe hořeti.

Stryně vyndala na pařez koláče a studené maso i čutoru s vínem. Když se trochu občerstvili, začala si Katuška pozpěvovati: „Tečia voda podľa vody, puojdeme my na jahody,“ a už taky šla, pobízejíc Bohuše, aby šel s ní, což on nedal si dvakrát poroučeti. - Brodili se vysokou travou a kvítím, až přišli na místo, kde bylo jahod trávnic až červeno. Dali se do trhání, ale než on dvě utrhl, ona jich deset v hrsti měla. Když si na nich nalahodili, sedla Katuška na

osušený pařez a sundajíc s hlavy plenu, utrhla kus břechťanu, který se okolo pařezu vinul, a kolem hlavy si jej otočila. „A či mi to nepřísluší pěkněji nežli šatka?“ ptala se Bohuše.

„Vám všechno sluší, Katuško, ale zajisté květiny panně nejpěkněji sluší.“

„Vždyť i u vás dívky rády věnce do hlavy pletou, když je senoseč nebo když si na louce besedujem. A či to u vás není tak?“

„A snad na venku, ale v Praze přikrývají si děvčata hlavy kloboukem a čepcem,“ a vezma z rukávu nákrešní knížku, vykreslil rychle slečinku v klobouku, která ale Katušce k smíchu byla. I vzala knížku a když se dost nadvila a nasmála tomu klobouku, obracela list po listu a dívala se na rozličné krajinky, zámky a kroje. - „A či jste vy malíř?“ ptala se Bohuše. - „Nejsem; to maluju jen pro svoji rozkoš a upamatování, když jsem někde na cestách. Kdybyste mi dovolila, Katuško, prosil bych vás, abyste chvíli tak seděla, a já bych se pokusil vás nakreslit.“

„A či bych já byla hodna toho?“ ptala se skromně, oči nedůvěřivě na Bohuše obrátíc.

„Když vy ne, Katuško, tedy žádná,“ odslovil Bohuš. „Nuž tedy mne vymalujte,“ odpověděla, rdíc se, a složivši ruce do klína, kde měla ležeti kytici jahod a struček břechťanu, mlčky sedět zůstala. - Nad hlavou její bělely se květy keře kalinového, který osamělý, vedle starého pařezu vyrůstal. Bohušovi se ruka třásla a nejednou musel přestat ale poštěstilo se mu, že spanilé děvče dobře vylíčil.

„Ach, to já ažda nejsem!“ pravila a ještě více se zarděla než předtím, a když jí Bohuš malé zrcadlo podával, aby se podívala, zamlčela se. Náhle ale, jako by jí teprv cos napadlo, ptala se úzkostlivě: „A či vy chcete ten obraz při sobě nosit?“ - „Zajisté, jako poklad budu ho chovat!“ odpověděl Bohuš. Katuška ale přitisknuvši obrázek k sobě, šeptala třesoucím se hlasem a skoro slzíc, aby obrázek raději roztrhal, než aby ho s sebou vzal.

„A proč, Katuško, proč, povězte mně?“ zvolal Bohuš, uleknut jejími slovy.

„Rozprávějí lidé,“ pravila tiše, „že když děvče komu svoji podobu dá anebo vzíti si nechá, potom za tím člověkem choditi musí, a kdyby kraj světa šel; také prý ten člověk porobit' může.“

Nevědělť Bohuš ani, co jí na to odpovědíti; snad si přál, aby tomu tak bylo, jak řekla, ale děvčeti to znáti nedal a chlácholivě k ní pravil: „Věříte-li, Katuško, té pověře a myslíte-li, že jsem zlý člověk, tedy si obrázek nechte. Já vás tak v paměti mám, že si vás vymalovat mohu, aniž byste o tom zvěděla.“

„Nuž, mějte si ho, Pánubohu poručeno,“ pravila po chvíli, odhodlaně obrázek mu podávajíc. Vzalť od ní obrázek, lehce stiskl jí ruku a mlčky ho uschoval. - Katuška také umlkla a sklopila oči po klínu a na ruku, na niž jí sedla malá beruška. Chvilinku nechala ji lézt, potom zdvihnouc ruku do výše, začala říkati jako děti: „Pánbožkova kravička, kam poletíš? Či hore, či dole, či milému Bohu?“ - Beruška po ruce běhala, jako by se jí nechtělo, až náhle se vzala na křídla a stranou pryč letěla.' - „U nás se jinak říká,“ pravil Bohuš.

„Zde říká se tak, a děvčata hádají z toho, na kterou stranu Pánbožkova kravička letí, na tu stranu že se vdají, a když vzhůru letí, že umrou,“ pravila Katuška vstanouc. Slyšeli právě také Zverku volati, aby šli a tudy déle nemeškali a zpátky k ostatním se vrátili. Zverka byl již oheň zase rozhrabal, a Zuzula břímě si naložila. „Vždyť ty ses nakrášlila jako nevěsta,“ pravila stryně.

„Neníť tu rozmarýn,“ usmála se Katuška, vzala plachetku pod paži a šli opět lesem po hladkých jehlinách strmě nahoru v stínu vysokých jedlin a smrků. Tu a tam plížil se pramének dolů a při něm celé křoviny papruty, jehož květ si každý dostati přál v noci svatojanské, aby tím moc nabyl poklady v zemi ukryté viděti. - Ticho bylo po lese, jen tu a tam ozval se skřek orešníka, jestřába, anebo že káně s křikem s vrcholu stromu vyletělo. - Konečně, vyjdouce ze zástromí, na prostrannou čistinu, porostlou svěží travou, octli se na salaši. Na horním konci stála koliba a košiary. - Od koliby přiběhl jim na kus cesty v ústrety velikánský bílý pes s náramným štěkotem, ale když se Dunčo s ním začal přátelit, a Zverka naň zavolal, přiběhl k němu, vesele ohonem metaje. - Jak pes zaštěkl, vyběhl z koliby malý kluk, podíval se, kdo to jde, a rychle zase skočil do koliby: „Ej, bača, bača, idú hore Zverka, Katuška aj stryně Ulka!“

„Eh, tři sta bohův, nuž čože!“ a vezma kotel s nad vatry zpředu v kolibě na zemi hořící, v němž se vařilo kus berana v kyselém mléku, postavil ho do dřevěného v kolibě přepažení, kde stály galety s mlékem a rozličné nářadí. - Vtom přišli už hosté do koliby. - „Dej Bůh štěstí!“ pozdravili. „No, daj Bůh, daj Bůh,“ odpověděl bača trochu v rozpačitosti, ale hned se také obrátil a přinesl tolik čerpáků žinčice, kolik hostů mu přišlo. - „Nechcete-li být vyhřešen od bači, tedy to vypijte najednou,“ šeptal Zverka Bohušovi. I uposlechl dobré rady, a ač dřevěná ta nádobka, pěkně vyřezaná, za holbu míry měla, vypil ji. „Na zdraví,“ pravil bača, když vypili, . a šel nabrat po druhé, to ale postavil na čistý podišiar, věda, že pítí hned zase nebudou. - I ptal se potom, kdo by Bohuš byl, a když mu Zverka povídal, že je to pán z Čech, velice se divil a hned se začal ptát, kde je to. Slyše, že je pán po prvé na salaši, hned mu to všecko ukazoval a jmenoval. - Koliba je dřevěná, velká bouda, uvnitř přepažená. Zpředu je pahred, kde vatra hoří celý den a noc, nad ní od trámu dolů visí dřevěný silný hák, na nějž se kotel zavěšuje. - Dým vychází škulinami v střeše a dveřmi; za podkrovnici zastrkány bývají oštiepky, které se v dýmu suší. - Mimo to je tam podišiar s čerpáky a lavice. Húně zavěsí na hřeby, a valašky, když domů přijdou, zaseknou se do trámu. - Za přepažením stávají vysoké gelety, čerpáky, dojačky, pěkně vyřezané formy na sýrce a podobné nářadí salašnické. Venku u koliby stojí košiary, ohrady to proutěné, do nichž se ovce v noci zavírají a při dojení jedna po druhé pouští. - Dají se rozkládat a skládat, poněvadž k jeseni s vysokých vrchů nížeji a nížeji se schází; tu se berou košiary s sebou, a kde zůstanou, tam se košiary zase rozloží. - Když vyšli z koliby, viděl Zverka kůži ovčí na střeše ležeti.

„Cože to, bača, či jste barana zařezali?“ ptal se bači. „Nuž a čože, veď ho slunečnica opálila, a keď je ni pravda, nach mňa Parom ubije,“ zalkl se chytrý bača. - I ptal se Bohuš, co tím myslí; bača mu vysvětlil, že je slunečnica slunkova dcera a že nenávidí statok (dobytek), který jí květnici po horách kazí a sežírá. Má prý tvář jasnou jako slunko, a když se ovce či krávy dotkne, musí zahynout.

„A či může se ta slunečnica viděti?“ ptal se Bohuš. - „Nikdy, ani si toho člověk žiadať nemusí,“ odpověděl s posunkem hrůzy. „Jedon valach bol ju raz viděl, ale na skutku oslepol.“ - Když bača celé svoje gazdovstvo Bohušovi ukázal, vešel zase do koliby. Zuzula vyndala zatím z koše mouku, masť (sádlo), sůl na stravu a co zvláštní přídavek bačovi posilu v láhvi od gazdiny. Bača zase odevzdal stryňi zásobu čerstvého sýra na bryndzu, což si hospodyně potom doma samy nakládaly. - Ještě si chvíli odpočinuli, žinčice napili, bača jim ještě všelicos povídal o vlčích, o stádu svém a o poslední hrmavici, a jak v největším lijáku

hledal zaběhlou ovci Tarkaňu. - Právě, když odcházet chtěli, zazněly zvonce: valach přiháněl stádo, okolo něhož bílý pes obíhal a v pořádek je uváděl. - Valach pískal na fujaru; byl oblečen jako bača, úzké gatě, namaštěnou košili hrubou se širokými rukávy, okolo těla opasek, od něhož zřepředu vrecko s dohánem a po boku valaška visela. Na nohou krpce, na hlavě nízkou čapku; za okolkem z beránčí kůže viděti bylo krátkou hliněnou dýmku. Přes ramena měl přehozenou hnědou hůni. Byl silný, vysoký chlap jako bača, od slunce do černa opálený, ruce sval a kost. Dlouhé černé vlasy za uši měl sčesané. - Jak ho bača viděl, hned šel otvírat košiar, a Bohuš se divil, když valach přihnal, jak každou ovci jinak jmenovali a jednu od druhé něčím rozeznali, buď tělem, buď vlastností, ačkoliv se mu zdálo, že je Bakuša jako Tarkaňa a Belena jako Hvězdula nebo Bystrula. - Než kolibu opustili, dostal Bohuš od bači sýrec jakožto host - což je způsob, - a Zverka dostal od valacha z hada kůži, kterého byl ráno zabil, na potáhnutí rúry u dýmky. - I Bohuš navzájem bačovi něco dal, aby si „dobrou vůli“ způsobili.

Zuzula na cestě Katušce svěřila, že toho berana neopálila slunečnica, ale že si ho bača pro sebe zaklal a v kotli vařil.

„Nuž, vždyť proto dědo nezchudne, má jich ještě dvě stěa bača chce také někdy maso jíst; jenže má pravdu mluvit,“ pravila Katuška.

„Nuž to,“ přisvědčila stará.

Cesta domů rychleji ucházela, neboť nešli pirtěmi, ale cestou schůdnější, ač delší.

Na cestě vypravoval Zverka o životě valachů na salaši, jak tam jsou bez přestání od Jura do Dimitra, a kterak jsou proti všem nehodám otuženi. Jak jim mnohdykrátě potýkati se s vlky, a začasťe že je i chlapani navštíví a nejpěknější berany odnesou, a že musí ještě „parády s nimi robít“ a žinčice se jim dát napít, aby po dobrém odešli. Tak všelicos vespolek rozprávějíce, stoupali s hory dolů do zeleného údolíčka, jímž se prýštíla živá voda, a zanedlouho octli se před domácí chyží, kdež je gazda i gazdina pod ořechem očekávali. Nastalo opět rokování, gazda ale prvně se ptal, co nového nahoře, a slyše o zkapání ovce, zavrtěl hlavou a uškľibil se, jako by chtěl říci: „Znám tě, ferino!“ - O chvíli zmizely ženské zpod stromu, i Zverka odešel; jen Bohuš zůstal s gazdou seděti, a když si starý přál viděti, co Bohuš maloval, ukázal mu nejdřívě kolibu a baču, což se starému velmi líbilo, a jako by ho před sebou viděl, zahrozil

mu: „Ty bolvan, ty!“ ale hned dodal: „Nuž, co aj toho barana někdy si zařeže, přece je jinak hodný bača, - jinak nedají už!“

Také Katuščin obrázek ukázal Bohuš a poctivě pověděl, jak se děvče strašilo. „To tak lidé tárají,“ přisvědčil gazda a dlouhou chvíli nemohl s obrázkem, ač jen nastíněného, oči spustit. „Tělem,“ pravil hlasem pohnutým, „tělem nese se na matku, ale tváří na otce, mého nebohého Juru.“ Slza leskla se na jeho šedých obrvách, když obrázek Bohušovi podával.

„Než odejdu, udělám vám podobný,“ nabídl se Bohuš, vida na starci, že by ho to těšilo.

„Eh, věru, velkou radost byste mi udělali, nebo nevím, či nám dlouho doma bude. Nedbám ji vdát, jako zde způsob v patnáctém, šestnáctém roku, že se dívky vydávají; ale když by ji přišli prosit na poctivý chléb a ženich se jí líbil, nuž, cože na to povím? Jen jí už musím vůli povolit. Ale rád bych ji viděl v dobrém bydle, neboť ji chováme jako tu jahodečku.“

Dojat tou řečí, schoval Bohuš obrázek, a že se svečeřivalo, přicházel dobytek domů, což je z další rozprávky o Katušce vytrhlo. Ona sama, slyšíc zvonce krav, vyšla ven a přivolala krávy, dávajíc každé zvláštní jméno. Gázda začal mluvit o svém statku, vypravoval, mnoholi od každého má, neopomenuv při slově „ošípané“ - s oprošením vaší poctivé hlavy - dodati. - „A jako ovce, voli, koně, tak i krávy mají každá své jméno,“ pravil dále; „je-li veselá - Veselena, má-li štíhlé tělo, nohy - Jelena; je-li doma chována - Chovana a tak podobně.“ - Po některé chvíli utichl šum na dvoře, vše bylo v pořádku a gazdina volala k večeři.

„A či máte už dřevo nachystané?“ ptal se gazda chasy. „Eh, bude to hranica,“ zaluskl si Zverka. „Jen co hnězda vyjde, půjdeme, abychom první pálili!“

Bylo po večeři. - Bylo se zatím trochu setmělo; jak první hvězdička na obloze zableskla, chasa svobodná sebrala se a všickni čistě oblečení brali se na Brezovú. Dcera gazdova, zeť, starý gazda i Bohuš šli zároveň s chasou, ale na podívanou jen. Stará gazdina ale, stryně a stará Zuza doma zůstaly nejen k hlídání domu, ale aby také obvyklé prostředky užívaly k zahnání zlých stryg (čarodějnic), které také tu noc rejdy své prováděly a zvláště dobytku škodily. - Na nejvyšším místě na Brezové, uprostřed starých bříz a jedlí, nakladena byla vysoká hranice a při ní na stráži stáli šuhajové, než by chasa přišla. - Na jihovýchodní straně při úpatí vrchu leží dědina, od níž zpovolně přes zorané pole a pastviny cesta na vrch vede. Na

sever spadá vrch srážně dolů, skoro k samému břehu Hronu, odkudž se dnem a nocí bušení a klepání z železných dílen ozývá. - Na západ strmá stěna, holá skála, ale pěkná vyhlídka na hronské údolí, až k Lopeji a dále. - Vědělat' chasa, že to nejpěknější místo k pálení ohňů. Když přišla družina Medvedů na Brezovú, bylo tam již i mnoho vesnické chasy, děvčat i šuhajů; na vrchu nebyla dosud všecka svobodná mládež a co chvíle jich přibývalo. Gazda se svojí rodinou a Bohuš postavili se stranou mezi břízy, Katuška vstoupila mezi děvčata, Zverka k šuhajům. Zapálila se hranice a v okamžení vysoko plamen vyšlehl a rudým světlem osvětlil okolo stojící břízy; zavejskli chlapci jedním rykem - až se to daleko rozléhalo. Děvčata vzala se za ruce, utvořila kolo okolo ohně, a točíce se zpovolna kolem, zpívala:

„Keby já veděla, keby budě Jána,

ver by som nakládla na tři strany ohňa;

jedon by nakládla od slnca východu,

druhý by nakládla od slnca západu;

tretí by nakládla mojemu milému,

mojemu milému, šuhajku švarnému.

Jano, Jano, Vajano!“

Nato následovalo množství písní, nejvíce milostných, jež děvčata při neustálém točení se odzpěvovala, až hranice padati začala. Tu přiskočili chlapci, schytali hořící hlavně, točili jimi nad hlavou, vyhazovali je do výše, halékali a zpívali, až se hora otřásala. Mezitím vzplanuly ohně i na jiných vrších, hluk a zpěv se zanášel s vrchu na vrch, až údolí hlaholilo. Když oheň trochu spadal, začaly přes něj skákat a každá snažila se skočit co nejdál; ale přece jen šuhajci dále skočit dovedli. Ale bylo při tom žertu a smíchu dost a dost: děvčata škádlila chlapce, chlapci děvčata, a tu přinesl chlapec čerstvého zase chrástí, hodil na žhavé uhlí, až vysoko plamen vyskočil a děvčata vzala se za ruce a znova začala zpívat:

„Ej, húsky, moje húsky,

ej, biele moje húsky,

ej, vysoko letíte,

d'aleko vidíte!

Ej, či stě něviděli,

ej, mojeho mileho ej,

po tábore chodiť,

ej, štyry koně vodiť?

Ej, keď ho uvidíte,

takto mu povedzte:

že sa musím vydatť,

němuožem ho dočkať.“

Melodie písne té byla překrásná. A mnoho jiných zase zpívaly v choru i jednotlivě anebo jeden druhému přizpěvoval. Tu děvče, jíž mladý chlapec cosi přišeptával, zpěvem odpovídá:

„Nač ti, šuhaj, mladá žena,

keď ty nemáš zimoviska doma?“

a on odpovídá:

„Narubam si štyry vozy trňa,

buděme mať zimovisko doma“

a tak ze všech koutů ozýval se zpěv a radost a všem hořely tváře rozkoší. Tu i tam dovolil si chlapec děvče i pobožkat a obejmout, ale nebylo žádné rozpustilosti při tom. Bujní chlapani rozličné kousky tělocvičné vyváděli, sekerami zvrťali a přece oheň přeskakovali jeden přes druhého, až jednomu půl šířice shořelo. Vždy, když oheň dohořival, nově se naložilo a děvčata opakovala: „Jano, Jano, Vajano!“ - Bylo již pozdě, když gazda napomenul, že by čas byl domů jít. Shrabali tedy šuhajci oheň na krbu, přikryli prstí, a šlo se domů. Ohně na druhých vrších také již pohasly, ale na obloze vyšel měsíc a osvětloval bledým svitem hronské údolí. Jdouce domů, jako by si řekli, začali jedním hlasem:

„Boleráz, boleráz, zelený boleráz

něchod' preč, šuhajko,

prenocujže u nás!“

„Ved' by ja nocoval, sivá holubička,

ked' bys ma zbudila, ked' vyjdě zornička.“

„Už zornička vyšla, povedá, že svitá

vstanže, milý, hore, už ja budem bitá,

už ja budem bitá od mojej mamičky,

že som něnažala zelenej travičky.“

„A já budem bitý od mojho tatička,

že som nënapojil vraného konička.“

„Vysoko zornička, dobrá noc, Zúzička!“

„Eště vyšie něbe, Pánboh daj aj těbe!“

„Dobrá noc! dobrá noc!“ znělo se všech stran, neboť se dělily cesty, jedna k dědině, druhá k chyži Medvedů. I Bohuš, ačkoliv jen divákem, tak rozjařen byl všeobecnou veselostí, že i do zpěvu s druhými se pustil. Nic mu neušlo při slavnosti té, a jakkoli tam bylo několik hezkých děvčat, zvláště pěkně urostlých, proti Katušce bylo to všecko rosa. Každý pohyb její pln přirozené miloty. Také vesniční chlapci chovali se k ní jinak, než k ostatním děvčatům, po celý večer si netroufal žádný vzít ji kolem pasu, anebo ji štípnout do ramena, anebo jí nenazdajky dát políbení, jak to jiným dělali. - Zverka točil se ustavičně okolo mladého hezkého děvčete, a třikrát skočil za ní šťastně přes oheň. Když se ho Bohuš ptal, čím to děvče je, skoro se zapálil, řka: „To je moje vrstovnice Fruža, dcera rychtářova.“ - Neptal se Bohuš více, ale v duchu přál dobrému hochu štěstí, aby se mu sny jeho pravdou staly, jakož i sám sobě. - Když k domu přicházeli, nahodilo se mu jít vedle Katušky. I ptala se ho, čím viděl již Jana pálit. „U nás,“ pravil, „pálily se ohně svatojanské též, ale už, tuším, všude to pominulo a se zapovědělo; viděl jsem to zde po prvé a jsem tomu rád. Ale proč je při tom přeskakování přes oheň, vždyť je to nebezpečné?“

„Nuž, to jinak být nemůž, vždyť se to přeskakuje za to, co by člověk rád, aby se mu podařilo. Když šťastně přeskočí, podaří se, a když upadne anebo se popálí, nuž se to nepodaří.“

„A co vy jste si myslila, Katuško?“ ptal se Bohuš. „Loňský rok jsem přeskakovala,“ usmála se, „aby dlouhý len byl, a zdařilo se mi.“

„A dnes?“ ptal se Bohuš. - Chvilí neodpověděla, až přece pravila: „Dnes - dnes jsem - pověděla tak: Za to, co kdo lůbí, a jednou aj za zdraví rodiny.“

„A zdařilo se vám; já viděl!“

„Zdařilo; ale vždyť se to jen jako památka slaví, že to i naši předkové slavili, říká dědo, a že se tomu nemusí víra přikládat,“ pravila Katuška; ale Bohuš vyrozuměl z její řeči, že by radši věřila než nevěřila, a rád by byl věděl, zdali přece na jistou osobu myslila; ale otázka uvázla mu na rtech.

Když vešli do stavení, cítili všude zápach černobýlu, jímž ženské stavení vykadily proti strygám. Dávající si vespolek dobrou noc, každý na své lože se ubíral. Bohuš ale otevřel okno a dlouho ještě díval se do krásné, jasné noci, na temné vrcholy hor a zelené pod nimi údolí, kde se kolébaly bělavé obláčky nad vrbami okolo potoku, třpytíce se ve svitu měsíce jako stříbrná roucha. - Tam, vypravovali si lidé, že tancují lesní panny (bosorky) při svitu měsíce a sladce zpívají a mladé hochy k sobě vábí. Běda ale tomu, kdo by v kolo jejich zvábiti se dal! Toho by prý „uľúbily“, nohy po kolena mu utancovaly a tělo v povětří rozmetaly, aby ani památky po něm nezůstalo. Ráno, kdy šla děvčata na travu a vídala na lukách místa, kde nebylo rosy, říkala: „Tu tancovaly v noci bosorky; rosa je setřena!“ - „Jak mnoho krásné poesie jsem zde našel,“ myslil si Bohuš zavíraje okénko; „ale nejkrásnější poesii v celé té přírodě jest přece jen ona!“ dodal, vrhaje se na lože.

* * *

Ráno, než slunce vyšlo, vybíhala děvčata do polí, mýti se žitnou rosičkou, zpívající při tom:

„Tvár moja, tvár moja, kvitni mi rúžičkou,

budem ťa umývať tou žitnou rosičkou,

tou žitnou rosičkou, sbieranou za rána,

kým slnce něvyjdě na svátého Jána.“

Katuška nebyla mezi nimi; seděla ve své komůrce, hlávku na loket opřenou a smutně zpívala:

„Tak je obloženo mé srdce slzami,

jako je uhorská koruna perlami.“

Ani sama nevěděla, proč jí smutné zpíevanky na mysl padají, proč jí do pláče, kam se poděla ta její „dobrá vuolička“.

Kdož ví, jak dlouho by tak byla seděla, kdyby nebyla babička přišla. Začala se rychle strojit, aby babička nepoznala, že není, jako byla, aby se neptala proč.

Když Bohuš dolů k snídání přišel, ne již ve Zverkových, ale ve svých šatech, byla celá rodina pohromadě i čeled'. -I přišel všem na první pohled, jako by to on nebyl; on ale cítil se přece jen volnějším ve svém, dávno obvyklém šatu, což i gazda na něm poznal. Ve Zverkových šatech zdál se jim skoro jako jejich, ale když ho v panských šatech viděli, a od paty do hlavy prohlédli, myslil si sám gazda; musí to být z hodného domu dítě. Katuška jediná se po něm neohlížela, ale když do jizby vešel, zčervenala i zbledla. Byla ráda, když dědeček Blažu pobídl, aby, jsa z chlapců nejvyšší, se za grady biele králíky dolů podal, aby se vidělo, či kvítek uschl, či neuschl. Bohuš nevěděl, co to za králíky, ale když vzhůru se podíval, viděl za gradou celou řadu bílých kvítků, jeden vedle druhého. Tu a tam večír daly pro každého jeden, od nejstarší hlavy počítajíc, do nejmladší. Čí kvítko do rána zcela uschlo, ten prý do roka že umře. Blažo, sundavaje kvítky dolů, každému jeho podal; byly sice mnohé uvadlé, ale žádné nebylo tak čerstvé, jako Katuščino, což ale tím bylo, že kvítko pro ni určené, ne zcela rozvité bylo. Jediná Zuzula měla kvítko zcela suché. „No, Pánubohu poručeno, když mám umřít, umřem, však jsem už dost stará,“ pravila plačíc. „Eh, blázne ty starý, snad bys tomu nevěřila? To jsou zvyky, obyčeje našich předků, kteří tomu snad věřili; my to děláme na jejich památku, ale nesmíme již všemu věřit,“ pravil gazda, ač tajně sám mnohému věřil.

Zuzula se trochu upokojila, když jí to gazda tak řekl, ale přece jí to z hlavy nešlo. - Po snídání podal Bohuš gazdovi nástin koliby a bači - a obraz Katuščin, ale ne pod keřem kalinovým, ověčenou zeleným věncem. Dělal je časně zrána, chtěje starci radost udělat, což se mu i podařilo. - Potom děkoval za vlídné pohostinství a oznámil, že je na cestu připraven, ač dost nerad. - Všickni, aby ještě zůstal; jediná Katuška mlčela, ale jako by jí nůž do srdce vrazil. I vyšla, jako by musela ven, a šla do srubu, a ve srubu nevěděla, co tam chce; na dvůr vešla, a z dvoru do sadu až do nejzazšího konce pod jablň; tam na kolena padla a, ruce zalomíc, zkríkla: „Cože to se mnou, Bože, bude!“

A v jizbě pravil tu chvíli gazda: „No, když jinak být nemůž, jděte spánembohem, a když zase někdy do naší krajiny přijдете, víte, kde bydlíme. - Nuž, ale tu valašku přijměte na památku,

sám jsem ji dělal. Nuž, a dříve vás domů nepustíme, až po polední, když prosto domů chcete; přijedete do Brezna dosti časně, Zverka vás tam doveze jako na tátoších. A ty, Zverko, cože - dej pánovi ty šaty, nech je tam ukáže doma a často se na nás zmyslí. - Eh, veru jsem se až roztěžkal," dodal starý pohnutým hlasem, a stará přisvědčila, že i jí Bohuš jako syn přicházel. - Když se vše umluvilo, žádal Bohuš s gazdou o samotě mluvit. Co mluvili, to nikdo nevěděl, ani by někdo neuhodl; ale „zaklela se kdys země ráji, že se pod sluncem nic neztají.“ Snad i to najevo přijde. Byli oba ale pohnuti.

„Katuška - Katuška - kde jsi - ozvi se!“ tak znělo z úst babičky; hledala Katušku po stavení, hledala ji, jako vajíčko, a Katušky nikde.

„Snad šla s děvčaty věnce házet do potoka?“ mínila dcera. „Ne, ne, to by byla ohlásila,“ kroutila hlavou babička. „Anebo šla k horárce; stůně jí děvčička, a víte, že ji má Katuška ráda,“ pravila stryně.

„No, hledejte ji, však někde bude,“ kázal gazda, jda se Zverkou ohledati vůz, na němž host odjeti měl. - Bohušovi také to divné bylo, kde by Katuška byla; byl starostliv o ni, neboť tak náhle od stolu odešla, neviděl ji, a byl by se rád ještě pohledu jejího nabažil, vždyť ji měl za několik hodin opustit a dlouho nebo nikdy nevidět. - I běžel do své jizby pro klobouk, chtěje ji hledat, a tu oknem se podívaje do sadu, viděl bĕleti se cos v zeleni. „To je ona,“ pomyslí a již letí dolů a do sadu, kde v nejzazším koutě Katušku pod jabloní státi vidí, všecku skleslou. „Probůh, Katuško, co je vám, - hledají vás; co se vám stalo?“ ptal se hlasem třesoucím, vida ubledlou, uslzenou její tvář. Spustíc složené ruce dolů, pohlédla na něho - až mu to duši projelo - a s úsměvem na rtech a se slzami v očích pravila: „Myslím, že mi s očí přišlo.“

Při tom pohledu, těch slovích zapomněl Bohuš na všecka předsevzetí; nic neviděl na světě než ji. Ruce jí líbaje, zvolal: „Mně, mně, Katuško drahá, přišlo s očí, s tvých očí! Díval jsem se do nich tak dlouho, až se mi srdce rozbolelo. Ty sladká, drahá, jediná má, - miluješ mne?“ ptal se tiše, ovina rámě okolo štíhlého jejího pasu. Jako osikový list zachvěla se, slza vyhrnula se jí z očí, a přitisknouc ruce k srdci, pravila šeptem skoro: „Slyšíc, že odjedete, bylo mi, jako bych umřít musela - a nyní - ach, já to neumím vyslovit, jak mi je!“

„Má roztomilá!“ zvolal Bohuš všecek šťasten jejím vyznáním. Úže přivinul drahé děvče k srdci a zlíbal oči i bílé její čelo. - Dlouhou chvíli stáli tak v tichém laskání a v sebe zahledění.

Když se Bohuš zpamatoval, vzal Katušku za ruku, a co k ní mluvil, padlo do srdce jejího jako teplý deštiček na vadnoucí lučinu. - Když ze sadu vycházeli, nevyhlížela již Katuška jako hravé děcko, ale jako Bohušova oddanice, a Bohuš vedle ní se nesl, jako by v ní „tři světy“ měl.

Téhož dne k večeru loučil se Bohuš s obyvateli chyže pod horami. - Všickni byli pohnuti, i gazdina; gazda ale spokojen dával mu sbohem - věděl co, ale nepověděl - Katušce se ruka třásla, když ji svému jedináčku na rozloučenou podávala, a slza kalila jí oko; ale když on důvěrně na ni pohlédnuv, zlatý kroužek na snubním prstu pravé ruky k ústům přitiskl a na její ukázal, utřela slzu s oka, a když vůz s očí jí zmizel, tiše vešla do stavení. - Večer ale, když děvčata pod okny na louce zpívala:

„Milovali sme sa ako holubičky,

rozlúčili sme sa ako laštovičky:

něchal si mňa, drahý, v žialu postavenú,

a ty si zaletěl za horu zelenú,

za horu zelenú, za ten čierny oblak,

milý, duša moja, skoro sa mi navráť.“

tu zaplakala.

* * *

Rok minul, co umřel starý pan Sokol ze Sokolova, a půldruhého roku, co zabloudil syn jeho, - který se od té doby doktorem práv stal a bohatým dědicem, - do chyže pod horami.

V salonu Frau von Sauerschiill - jak se paní Zavřilová psala; u níž se scházela jen nóbl společnost, na tom ona si zakládala - býval mladý pán Sokol ze Sokolova (ona ho baronem zvala) velmi rád viděn z mnohých příčin; za jedno, že byl „von“, za druhé bohatý, za třetí

doktor, a za čtvrté, že slečna Amélie, dcera její na vdání byla, krása to, okolo níž mladí páni lítali jako motýlové okolo růže, zvouce ji královnou všech plesů. K tomu zpívala jako švédský slavík, na fortepianu byla mistryní, francouzsky, anglicky znala, Decameronu četla před spaním v originálu a španělsky se učila. Všechny romány znala a o divadle rokovat uměla jako o módách. - Frau von Sauerschiili nepochybovala a slečna Amélie tím méně, že by si každý z těch pánů za čest pokládal, kdyby si ho vzala - a proto skoro za jisté měla, že se pan Sokol o Amélii ucházeti bude, jak jen smutek odbude a s cest se vrátí, na které po smrti otcově se vydal. Vždyť se k ní se zvláštní zdvořilostí choval, na housle ji při hře provázel, a slečna Amélie tvrdila, že je do ní zamilován.

Uplynul čas, který si byl mladý Sokol na cestování do ciziny určil. V salonu Frau von Sauerschiillové čekali ho již každý den i s přítelem, který s ním cestoval - ma chère maman myslila již na věno - když tu najednou strašná zvěst salonem Frau Sauerschüllovým otřese. - „Skandal, hotový skandal! Kdo by se toho nadál, že si on, nóbl člověk - vzdělaný - bohatý - který to nejkrásnější děvče míti mohl z nóbl rodiny, že si ten vezme praprosté děvče - cikánku!“

„Ale snad ne cikánku, Frau von Zaplethal!“ - zvolalo několik hostů na paní, která s novinou tou přišla. „Veritabel cikánku, vždyť v té zemi jen cikánky jsou; prý mu učarovala,“ jistila Frau von Zaplethal.

„Skandal, skandal!“ - Vtom přišel nový host. „Ach, pane doktor!“ radostně znělo ze všech úst. Přítel, jeho spolucestovník, ten jim to nejlépe poví. Sotva se dočkati mohli, až by sedl.

„A kde, pane doktore, jste přítele svého nechal?“

„V novém jeho domově, kde s mladou svou krásnou paničkou se ubytoval.“

„S krásnou?“

„Ano, paní moje, s krásnou, ušlechtilou, bohatého kmeta vnučkou, jejíhož otce přítelův strýc náhodou zastřelil.“ „Ach, tedy povinnost ho k tomu vedla?“ pravila domácí paní.

„To se teprv později vysvětlilo. Ona byla první jeho láskou; při ní teprv našel, co pannu krášli!“ odpověděl doktor s úsměškem, a pokloně se vybrané společnosti, odešel. Slečna Amélie ohrnula pysk, hlavou pohodíc, ale chère maman ten skandal odstonala.

Sestry

I.

Láska velkých pánů lehčí jest než mech.

Národní přísloví polské.

Večer je na sklonku, krásný večer červnový. Od vesnice, nedaleko břehu Bobry ležící, pospíchá děvče přes vřesoviště k nedalekému lesíku. V lese, u širokého dubu, pod nímž vřesu i mechu, jak by schválně nastlal, děvče ustane. Plaše naslouchá na vše strany; neslyší však, leč zpěv vznášejícího se nad vřesovištěm skřivánka a štěbetání kosa, který, sedě na vrchole stromu, sám s sebou hovoří bůhví o čem. I sedne děvče do mechu, položí hlavu v dlaň a zamysli se. Skrze stromoví zažehne poslední paprsek slunce a osvěcuje hlavu děvčete, napolo pokrytou zlatým čepečkem. Je to krásné děvče, hodno malování!

Podle kroje znát, že patří k stavu selskému, dlaň její tvrdá od práce, ale pleť bílá jako květ vodní růže, vidět skrze ni tkaninu modrých žilek. Barva lící jejích jako nádech na zralých broskvích, ústa pak jako purpur květu granátového. Nos rovný od čela, pěkný, foremny. Oči hnědé, dlouhoobruvené, podobají se očím gazely; nad nimi obočí táhne se jak oblouček černidlem nakreslený. Podél jasného čela splývají v plných vlnách zlaté vlasy. Na malé nožce má černý, nízký střevíc s mašli, modré punčochy s červenými cviklemi; červenou sukni ne tuze dlouhou, modrou pentlí obšitou. Zpod sukně vykukují lemovky spodniček, každá jiné barvy. Zástěrku bílou, šněrovačku černou, aksamitovou, se stříbrným přemováním. Kabátek též černý, aksamitový, napřed otevřený. Bělounká košile, v záhybky složená, je u krku lesklým spinadlem spjatá. Na hlavě malý zlatý čepeček kulatý, s bílou krajkou kolem, vzadu s

dlouhým červeným fáborem, znakem to panenského jejího stavu. Tak sedí děvče v mechu jako kytice.

Slunce již zašlo za širou nížinu, zanechávajíc panování bratru měsíci, který s druhé strany pomalu vychází, přiváděje s sebou nesčíslný počet jasných sester. Skřivánek nad vřesovištěm už nelítá, děvče sedí ještě pod dubem zamyšlené. Na její půvabné tváři viděti odlesk nějaké blažené myšlenky. Kolem úst pohrává jí chvílemi milostný úsměv, a ruku má položenu na očích, jako by zabraňovat chtěla vtírání se zevnějších obrazů do říše krásných snů.

Tu náhle ozve se štěkot psa z lesa. „To je on!“ zaraduje se děvče. V malé chvíli obskakuje ji krásný honící pes, za ním pak přichází myslivec.

„Tak dlouho, dlouho nejdeš, Roberte!“ předhazuje děvče přichozímu, objímajíc jeho rámě.

„Dlouho? - Jáť vzkázal, že přijdu soumrakem, a teprv slunce zašlo,“ omlouval se Robert, líbaje děvče v líce.

„Pravda; ale nediv se, Roberte, že mi čekání dlouhé bylo, vždyť jsem čekala na tebe, tu mi bývá okamžení hodinou, hodina dnem,“ usmálo se děvče, a zrak její s výrazem nejvyšší milosti utkvěl na tváři Robertově. - Je to tvář duchaplná, ušlechtilých tahů; pleť velmi snědá, jako by jižní slunce ji bylo opálilo. Oči velké, černé, bystré jsou jako oči sokolovy; nad nimi klenou se obočí jako dva široké, černé oblouky. Na horním pysku černé kníry, pod dolním kozí bradu má. Nad vysokým, klenutým čelem točí se v kroužcích, jako háďata, havraní vlasy, a zakrývají napolo jizvu, která se táhne po levé straně čela až k uchu. Malou nohu, malou též má ruku, Zdá se, že mu něco přes třicet let. V tom okamžení, když sedá k děvčeti do mechu, hoří v oku jeho jen plamen vášnivé milosti. „Briliantě, pozor!“ rozkazuje psovi, který chce ulehnout k jeho nohám; pes, poslušen rozkazu, zvedá se a počne zvolným krokem kolem dokola obcházet, maje uši pozdviženy, by mu ani to nejmenší hnutí v lese neušlo.

„Krásná jsi, Hedviko, velmi krásná,“ praví polotajemným hlasem myslivec, objímaje jednou rukou útlé tělo děvčete, druhou hladě zlaté její vlasy.

„Opravdu, Roberte?“ ptá se děvče, pozdvihnouc k milenci dobré, nevinné oko.

„Viděl jsem krasavice italské i španělské, ale krásnější než tys neviděl jsem -“ ujistoval Robert.

„Ó, jak mne to těší! Budu Boha denně prosit o milost, by mi krásu, kterou mne obdařil, zachoval k tvému potěšení!“ „Vlasy tvoje měkké jsou jako vlna ovcí kašmírských, bujného vzrůstu; proč skrýváš je pod ten čepec?“

„Jakpak bych mohla choditi bez čepečku, vždyť by na mne děvčata prstem ukazovala a řekla by: Vidíte hrdou, ona si vyvádí jako nějaká městská slečna! To nesmím udělat. Ale až budu tvá žena, Roberte, až budeme zůstat v lese o samotě, pak se budu strojit, jak ty budeš chtít; jen když sestru navštívím, pak si vezmu čepeček, ale ne s červenou, to už budu nosit modrou pentli. - Ach, Roberte, ani věřit to nemohu, že ty, člověk cvičený, kterého všichni lidé milují - jsi mne, nepatrné děvče, za ženu si vyvolil. A přece tomu tak - vždyť jsi přísahal před živým Bohem, že mne miluješ, že mne za ženu pojmeš, jak by to nemohlo být pravda!“ tiše praví děvče, sklopíc hlavu s úplnou důvěrou na Robertovo rámě. On pak sevřel ji v náruč, líbaje ústa i čelo její.

„Nikdo tě neviděl, když jsi šla sem?“ ptal se náhle, jako by na něco vzpomněl.

„Nikdo, Roberte; chasa tancuje na dolní louce, staří u rychtáře besedují. Dbám já o to, by mne nikdo s tebou neviděl, neušlat bych posměchu celé vsi, a ty neušel bys pronásledování; nemají to rádi, když se děvče z vesnice vyvdá. A co by sestra řekla, kdyby od jiného o naší lásce se dověděla?“

„A kde je dnes sestra tvoje i švagr, žes mohla odejít?“ ptal se Robert.

„Sestra i švagr jeli přes pole do Nimbše, malého chlapečka vzali s sebou. Ach, Roberte, kým bys již jistotu slíbené ti od pána služby v rukou měl, bych mohla sestře Johanně o lásce naší povědít. Tak mi to svědomí tíží jako kámen, že jí nemohu říci, když se mne mnohdy starostlivě ptá: ‚Ale, Redvičko, copak jsi tak zamyšlena? Pán Bůh chraň, aby ti bylo zle? - Přišlo ti snad z očí?‘ - a již mi shání léky, obkládá hlavu chladícími lupeny; a já nesmím říci: ‚Vždyť mi je dobře, Johanko, já jsem šťastna, a přišlo-li z očí, přišlo jen míle, ne zle!‘ „ - Při tom podívala se Hedvika šelmovsky do očí milencových, hned ale pokračovala v důvěrné své rozmluvě dále: „Jáť netajila až posud před sestrou ani myšlenky. Čtyry roky bylo mi, když

nám matka a brzo po ní i otec zemřel. Johanna, ačkoliv jen o několik let starší než já, převzala starost za obě, odchovala mne, starala se o mne, že by matka sama více nemohla. Když Burkhard za ženu ji požádal, musel dříve svatosvatě slíbit, že mne co bratr milovat vždy bude. Dostal slibu. Neméně než sestra Johanna miluje mne i on; nedopustí, by mi kdo na kříž stéblo v cestu vložil. Lidé po vesnici mluví: „Burkhardovic pyšní se Hedvou, žádný ženich není jim dost dobrý, budou si chtít ženicha objednat bůhví odkud.“

„Ját' ale slyšel, že tys jako zaslíbená již jakémus Bohumilu; o tom se nezmiňuješ?“ vskočil jí do řeči Robert. „Bohumil z Nimbše byl jednou u nás; otec jeho známý je Burkhardův. Svěřila mi později sestra, že si mne Bohumil zamiloval. Byla bych snad svolila, kdybych tebe v tom týhodni nebyla na suchopáru potkala. Od té doby nejsem svá. Tebe budu milovat do nejděší smrti, nikoho jiného.“ To dopověděvši, objala Hedvika s vroucností šíjí milencovu a ráda trpěla horoucí jeho líbání.

Pozdě bylo již, když Robert doprovodiv Hedviku na okraj lesa, nazpět pospíchal. U východu z lesa přivázán čeká naň kůň; nedočkavě pohazuje hlavou, kopyto rozrývá kyprou zem. Tu ozve se štěkot psa, kůň roztáhne nozdry a divoce zarže, cítě svého pána. „Jen se neraduj tak hlasitě, Vulkáne,“ domlouvá mu Robert, veda ho z lesa, „byť tu na nás i nečíhali bandité, najatí od žárlivých soků, je se co bát nepovolaných očí. Krásné je to stvoření,“ šeptal dále jako v zamyšlení, - „nebyl bych myslil, že v té stepi taková růže rozkvétá. Štěstí samo přivedlo mne k ní. - Škoda, kdyby jiný byl utrhl květ její, neznaje ani krásu jeho ocenit. - Ale co tu slibů, přísah u těch děvčat, hned aby se jim na věky zadal. Blázínkové! -“

S lehkomyšlným tímto úsměškem vymrštil se Robert na koně, a jedním letem uhání po rovině kupředu.

Víc než hodinu cesty vzdálenosti od lesa, u samého města, rozkládá se velký anglický park, uprostřed něho stojí nádherný zámek. U zadních vrat parku stojí premovaný vrátný, vedle něho podkoní též v livreji. „Kde zase vězí!“ bručí nevrle poslední.

„Snad jel na lov?“ povídá vrátný.

„Ach, na lov - leda povídali - známe ty lovy. - To je všude tak. - Divím se jen tomu, že ho ještě nezabili - ale on má z pekla štěstí, a kdyby mu hlavu ještě jednou rozštípli, on přece do ohně poleze.“

„Kdepak přišel k té čáře, toť musela být notná rána? -“ ptal se vrátný.

„Komorník mi povídal, že tu ránu dostal v bitvě ve Španělich; ale ať mi to nemaluje - to je taky takový - proto nic nepoví. -“

„Tys s ním ve Španělich nebyl, ani ve Vlaších?“ ptal se zase vrátný.

„I Bůh chraň. - Mám toho dost, co jsem viděl po Francouzsku a Německu. Člověku jde hlava kolem, když si to rozváží. -“

Vtom slyšet zpovzdáli rychlý cval koně, a v malém okamžení zastaví se u vrat uřícený Vulkán. Robert skočí s něho, hodí uzdu nevrnému podkonímu, koně ale jako na pochvalu pohladí po hlavě. - „Paní kněžna již doma?“ krátce ptá se vrátného.

„Ano, Osvícenost!“ pokorně odpovídá vrátný.

Robert rychle pospíchá k osvětlenému zámku a za ním pes, sotva dechu popadaje.

A Hedvika klečí ve své komůrce, modlí se za svého miláčka, prosí o požehnání nebes pro svoji lásku. - Ubohá, ubohá

Hedviko!

II.

Odkud jsem se nadál, že mne slunce ohřeje, odtud na mne mrazy bijí.

Národní ruské přísloví.

K čemu pospíchá lid z celého okolí k městu do zámku knížecího? - Vždyť pak není neděle, ani svátek, ani ve městě jarmark; a přece jsou všickni svátečně přistrojeni. - Jdou k tanci a radovánkám. Kněžnin den narození je, slavný to den pro město i okolí. - Ten den zasedá nejvyšší honorace města s kněžnou i okolní šlechtou k jednomu stolu; - vesnický lid hoduje na zámeckém dvoře pod stromy, chudí žebráci nosí domů štědře nadělené porcí. - Ten den dovoleno každému, pěkně i nepěkně ošacnému, podívat se do parku zámeckého, do divokého, i do jelení obory, kde pod pěknými duby vysokoparohatí jelenové, daňci a srnci se procházejí. Zámecký park od divokého je dělen řekou Bobrou. Květiný čili zámecký park od řeky trochu do výše se táhne. Uprostřed něho stojí nádherný knížecí zámek ve čtverhran stavěný. S jeho terasy jde se po širokých mramorových stupních dolů k řece. - Jakých to krás v tom parku nahromaděno! Svěží, vždy zelené trávníky, po trávníkách - jak krásných skupení, sestavených z květin a záhonků! Co tu arabesek, jmen a různobarevného kvítí okras! A ty cestky drobounkým pískem sypané, jako žlutohnědé pentle s barevnými okraji, skrze ně se proplétají. Stromky v nejlepším pořádku, každý uličen, vyfintěn, jako chlapec o školní visitací. Fontány tu, besídky, loubí z jasmínu, růží, háje myrtové i cypřišové. Když nastává máj, měsíc květů a lásky - tu přiletují sem zpěvci z dálných krajů. Když podvečer zazní jich sladké klokotání, zachvěje se myrta i cypřiš. Ony znají ty melodie! Jsou to melodie vzdálené, krásné vlasti, je to pozdravení lásky, jež matka svým ubohým, uvězněným dětem rok co rok posílá, aby si nezasteskly! - Ale prchá máj, prchá léto, odletují zpěvci, a smutně stojí myrta, zasmušile cypřiš. - Ve skleníkách uzavřené odkvétají vzácné květiny, jako dívky v harému tureckém.

Orangerie tu, lesík smokvový, pavilony v italském, čínském, francouzském i bůhvíjakém ještě vkusu stavěné, a konečně i krásná zimní zahrada. Když širá rovina sněhem se pokrývá, o zelenu památky není, leč v dáli tmavozelené jehliny smrčín a jedlin - tenkrát za těmi skleněnými stěnami vidět kousek jižního ráje.

V divokém parku rozkládají duby, jasany, jilmy a jiné pěkné stromoví volně ratolesti do povětří. Mezi stromovím křížují se cesty na vše strany. Jedna vede k švýcarskému domku. Druhá do stínu lesního k poustevně, která je zevně korami, ale uvnitř měkkými čalouny vyložena. Třetí k vile na malém návrší, jejíž průčelí na dorickém sloupu spočívá. Čtvrtá do malého údolíčka k rybníku, u něhož rybářský domek, při domku pak skvostné loďky na vodě se houpají a labutě plujou. Každá z cest přivede chodce k milému odpočinku. - Jedna pak z nich vede do březiny. Tam pospíchá v den narození vesnická mládež k tanečním radovánkám. Na prostranném mýtišti stojí okrášlený květinami a fábory strom, okolo něho udupaný mlat k tanci. Pod stromy stoly, na něž se chystá jídla a pití hojnost. Tam pospíchají děvčata v červených suknicích, zlatých čepečkách s červenými fábory. Tam junci ve vyšíváných kamizolkách, ověncených, širokých kloboukách. Tam ženou se široké panímámy, majíce přes rámě přehozené táčky, na rukou rukávníky z kožišiny, od zlatých čepečků vlající modré fábory. Mladý lid neotálí dlouho v květném parku, veselá hudba zve do háje. Jen u některého z těch krásných záhonků zastaví se děvčata a nejedna projeví žádost; kýž by každou neděli byla kytice za šněrovačku! - Jedna z nich s chutí obrací oči po zelených trávnících, řkouc: „Děvčata! Jen se dívejte na tu travičku, to by se to žalo! -“ Z davu chlapců pak ozve se hlas: „Kdyby všude takové cesty byly, jezdilo by se jak po stole! -“ Panímámy mají více času k dívání se. V těch stinných loubích zdá se jim, že by se zde hezky předlo, - některá míní, že by do té zahrady také zelí a cibule patřila. Muži zase vypočítávají, mnoho-li asi ta zahrada stojí, myslíce, že by líp bylo nasít žito a pšenice; když pak ne to, alespoň na místo zbytečného stromoví nasázet ovocných stromků.

Okolo zimní zahrady prochází se mnoho městského lidu. Dívají se skrze sklo do galerií, naplněných vzácnými květinami a stromovím; dívají se do kulatého salonu uprostřed, na mosaikovou podlahu, na fontánu z bílého mramoru, již s výše padající proudy útlolisté kapradiny kolem stojící skrápějí a teplé povětří v salonu ochlazují. Obdivují skupení soch z kararského mramoru, jež salonu za ozdobu slouží, a jež si prý kněžna přímo z Říma dovézt kázala.

„Takový domeček by mně neškodil v zimě,“ povídá si vyzáblý panáček v černém fraku a plstěných botách, když si byl odkašlal, „ta zima je mi zlý host.“

„Já bych se také nezlobil, pane písaři,“ klepá mu na rameno tlustý měšťan v nankinkách a modrém fraku, „kdybych mohl jít z teplé světnice pod zelenem až do hospody a zase zpět; chutnalo by mi pivečko dvojnásob i v zimě.“

„Ach herje, jaká to rozkoš; kdybychom tu mohli držet naše pikniky!“ přeje si rusovlasá panička, dívajíc se do salonu. Vedle ní okáže se hlava se zlatým čepečkem, a buclatá selka ptá se, ukazujíc na sochu Apollovu: „Jaký to svatý?“ Rusovlasá panička se začervená, obrátíc oči jinam, tatík ale v dlouhém kabátu povídá: „To bude svatý Šebestián, toho dělají vždy nahého.“

Hrubý hlas vedle tatíka ozve se: „Ti páni mají nebe na světě, v zimě si koupí léto, v létě chlad, ale našinec musí v létě pražit se, v zimě mrznout. Prokletá zima, jen kdyby té nebylo.“

Vesele prohání se mladý lid okolo stromu; děvčatům hoří oči i líce, a jedna za druhou svlékají aksamitové kabátky, dávajíce je pod ochranu paním matkám. Ale i těm konečně nedá veselá hudba posedět, jeden pár za druhým spouští se do kola, a mezi těmi strakatě oděnými selkami točí se i měšťanky v černých sukních a bílých batistových čepečkách. Vše je veselo živo.

Jen v jedněch očích není zápalu rozhárané veselosti; - a právě po těch obrací se nejeden mládenec toužebně! Ony patří děvčeti ze všech nejkrásnějšímu! - Desatero žárlivých zraků sleduje ji v kole, čekajíce, kdy noha její ustane, by i jim přáno bylo s ní potančit si. - Ale šťastný tanečník neunaveně a pyšně kolem nich unáší královnu plesu! Lehká je mu v náručí jako pírkó, a noha její jak noha lesní panny, pod níž se tráva nesklání. - I mezi ženami, ačkoliv v mnohém srdci závist a žárlivost hoří, je slyšet hlasitou chválu, a nejedna z žen by se ráda matkou, z děvčat pak švekruší krásného děvčete zvala. Avšak žádné oko nespočívá na ní s tak vroucí láskou a pýchou, jako modré oko sličné ženy, sedící pod břízou, s malým chlapečkem v klíně. Tahy v obličejí ženy podobají se zcela oněm v obličejí děvčete, i ty samé zlatobarevné vlasy splývají v plných vlnách podél čela jedné i druhé, ten jedině rozdíl je mezi nimi, jaký je mezi rozkvétajícím poupětem a růží v nejvyšším květu. Co zvláštního půvabu tváři děvčete dodává, je hnědé, dlouhoobrvené oko, neobyčejné při zlatých vlasech.

U nohou sličné ženy leží v trávě vysokorostlý muž osmahlých lící, jasného však pohledu. Nevšímá si velmi tancujících, všecku pozornost obrácenu maje na hezkého klučika, který s lesklými, velikánskými knoflíky na jeho kabátu si hraje.

„Ráda bych se mylila, ale zdá se mi chvílemi, že Hedvika spíše smutná než veselá je,“ povídá žena muži.

„Jistě se mylíš, Johanno,“ odpovídá muž, obrátě hlavu k tancujícím. „Hedvika dávno již tak veselá nebyla jako dnes. Vždyť pak sama ti řekla, že se na dnešní den těší.“

„Pravda; dnes ráno ještě, nežli jsme šli, povídala vesele: ‚Ty ani nevíš, Johanko, jak šťastna dnes jsem!‘ - Když jsem se jí ale ptala, proč právě dnes - utekla ze dveří. Já nevím, jaké to děvče nyní je, brzy veselá, dovádívá, hned zase zamyšlená, smutná.“

„Bud', že je sama nevědouc churavá, bud, že je zamilovaná,“ řekl muž.

„Churavá - to možná, - zamilovaná - to ne,“ opakovala žena, kroucíc hlavou; vždyť pak bych, i kdyby mi to nesvěřila, o tom vědět musela.“

„Vy ženy máte sice v tom pádu dobrý zrak, ale mohlo by přece být, že jsi nedopatřila,“ usmál se muž.

„Ne, ne, Burkharde, já vím, že se jí ze všech hochů nejvíc Bohumil z Nimbše líbí, ale ani toho si neřádala. Vždyť víš, že nás prosila, abychom ji k žádnému muži nenutili dříve, dokud ona sama by nám neřekla: ‚Toho bych si přála!‘ „

„Snad již volila, ale chce zvolence svého dříve trochu poškádlit i zkusit, je-li hoden její lásky - jako tys, Johanko, mne zkoušela,“ řekl Burkhard, pohlédnuv laskavě na milovanou ženu.

S lehkým usmáním sklonila se Johanka k děcku, políbíc je v čelo.

„Copak ty, Burkharde, nebudeš dnes tancovat?“ volá na ně zvučný hlas od stolu; - „já pořád čekám, abych se s tvojí ženou trochu popyšnil, a ty s ní sedíš jako v líbáncích. Vzhůru, do kola, nedej se zahanbit ode mne, staršího.“

„Ne já, Johanna nechce tančit,“ hlasitě odpovídá Burkhard.

„Však ona si dá říci;“ míní veselý Záruba; a přicházejí s plným pohárem k Johanně, ptá se: „Či bys mně chtěla, paní Johanno, odepřít sousedskou?“

„Nechci tě urazit, Zárubo;“ odpovídá Johanka, vstávajíc s chlapečkem se země.

„A já zase tvoji ženu k tanci zaprosím,“ praví Burkhard, oblékaje kabát.

„Páni muzikanti, oddechněte si! Hoši, odstupte!“ rozkazuje zvučným hlasem Záruba.

„Stůjte, hoši! Nechte sólo rychtáři Zárubovi s Burkhardovou a rychtářce s Burkhardem!“ povídá jeden z mladíků, rozháněje kolo.

„Pojď, pojď, Hedviko, a podrž mi Bohumilka, u jiné by nebyl pokoj. - „ S těmi slovy podává Johanna děcko přicházející sestře.

Každý dával pozor jen na statné tanečníky, a nepozorována odešla Hedvika, děcko majíc v náručí, od ostatních. Pod bílou vilou milý chlad, tam děvče ustane; sázejíc dítě do měkkého vřesu, kleká k němu.

„Tak, Mílku, zde si odpočinem; teta dá ti prouteček, dá ti kaménky, kvítky, budeš si hrát, pak vrátíme se zase k mamince.“ To pověděvši dítěti, políbí mu buclatou ručinku a jde přinést slíbené mu věci. - Chlapeček vesele šlehá kolem sebe proutkem, hrabe ručkou v kaménkách, děvče pak splítá mu z květin věneček na rusé kadeře a slzí.

Týden již uplynul, co neviděla svého miláčka, co o něm ani neslyšela! Proto se tak velice na slavnost těšila, doufajíc, že ho uvidí. „V zámku jeho pán, i on tam bude,“ mínila.

Když podávala v skvostné síni, vyvolena jsouc ze všech děvčat, paní kněžně bílý koláč a věnec spolu s přáním, jak to zvyk dávnoletý byl, ráda by se byla po síni ohlédla, ale stud jí v tom překážel. „A mezi tou vrchností on beztoho by nebyl,“ myslila si. Věděla, že slouží co myslivec; proto, když na dvoře hodovali, začasť hodila očkem v'tu stranu, kde služebnictvo se hemžilo. Kmitaly se tam zelené výložky se stříbrnými portami, ale Robertovu štíhlou postavu neviděla. Bylo po hodech, a neviděla ho ještě a v zahradě nebylo také o něm památky. - „Snad přijde k muzice,“ doufala, když vstupovala do kola. Ona si od té muziky

mnoho slibovala. „Když přijde, bude se mnou tančit,“ myslila si; - „sestra si nás všimne, bude se mne ptát, kterak já toho pána znám, a já jí řeknu: „Johanko, toho miluju, tomu mne dejte.“ - Seznámí se, řekne, že dostane nablízku službičku, bude mu dovoleno k nám přijít a pak -“ ach, při té blažené myšlence, „že bude pak jeho, navždy jeho,“ - se děvče blahostí vždy zachvělo, oko se jí radostí zarosilo. - Důvěra její byla pevná, vždyť jí přísahal před živým Bohem - že si ji vezme za ženu! - Ani zdání neměla, že by člověka na světě bylo, který by ruku v rouhání k nebesům pozdvihnouti se odvážil! - Proto také jiná myšlenka ani bolest srdce její netísnila, ani když dne víc a více ubývalo a Robert k tanci nepřicházel, leč smutek zklamané radosti a vědomí, že ještě prodlouženo skrývání se před sestrou.

„Ach, přetěžké bydllo panský dvůr!“ vzdychla si konečně a oči osušivši usmála se na hrajícího si chlapce, ukončujíc pletení věnce.

Vtom slyšet z povzdálí hlasy, vždy víc a víc se blížící k místu, kde Hedvika seděla. - Děvče poslouchá, náhle ale sebou trhne, vyskočí, a oči radostí jí zahoří. - Nerozumí sice cizí té řeči, v které se hovor vede, ale zvučný, lahodný ten jeden ' hlas zná! Mezi tisíci hlasy by jej rozeznala. Ten samý zvuk ; zaujal nevinné srdce její hned na první doslech, ten slyšela ve vážné přísaze i v tichém šepotu vášnivé milosti. - „Ale s kým to přichází?“ ptá se děvče samo sebe - a srdce jí očekáváním prudčeji a prudčeji bije. Slyší šust hedvábného šatu, cítí vůni panskou, tu samou, jakou byl nadchnut šat kněžny, když ráno při slavnosti lem jeho políbit dovolení dostala. Již se kmitá drahý šat mezi zelenem, a v okamžení stojí před Hedvikou krásná kněžna a Robert. Nemá myslivecký prostý šat - černě oděn je, na prsou řády, na bílé ruce třpytí se brilliant. Děvče s úžasem dívá se na ten šat, na paní, zavěšenou v jeho rámě, trne, pozorujíc v jeho tváři, v níž před nedávnem s rozkoší se zhlížela, chladnost, pohrdlivost, v oku utajený hněv! - Myšlenka pravdy pronikne myslí její hrozná to pro ni myšlenka. - Ale nemůže jí věřit, a přikročíc k Robertovi, zoufale zvolá: „To není možná, Roberte; tys přísahal!“ - Chladně ji kníže odstrčí. - Kněžna ale nedůvěrně jaksi pohlédnouc na knížete, útrpně pak na děvče, ptá se: „Co je to, kníže, znáte to děvče? -“

„Viděl jsem ji dnes ponejprv, kněžno u vás; - myslím, že je bude opilá, buď že se zbláznila, anebo že se v osobě mýlí,“ odpovídá kníže zcela chladně a pokojně.

Hedvika rozumí těm slovům, ale ten chladný, bezsrdečný zvuk- ten již nezná! Upřeně dívá se oko její na postavu před sebou - zdá se ale, že jí cizí je. Barva s tváří jí uprchla, ruce bezvládně klesly, srdce necítilo ani radost, ani žalost - ztuhlo.

Když na kněžnino zavolání lidé se sbíhali, a přede všemi jinými Johanna, jako tušením hnána- ležela Hedvika v trávě jako socha z mramoru, hromem s podstavce svržená. Chlapeček ale hrál si s odhozeným věncem a vesele pošlehoval proutkem.

„Co se stalo děvčeti?“ ptal se jeden druhého; ale ten jediný, který věděl, nepověděl, a nikdo jiný příčinu ani netušil.

III.

Lépe se jednou zarditi, nežli stokrát zblednouti.

Národní přísloví.

Kdo v létě jde Hlohovskou ulicí v městě Z . . . , jako by šel vinicí. Všecka průčelí čistých domků, jež s obou stran rovnou čarou se táhnou, zakryta jsou vinnou révou, sotvaže okna vidět. V okénkách ukáže se leckdes mezi zeleným listím líbezný obrázek rusovlasého děvčete. Ze vrátek zeleně omalovaných vychází vjí časně zrána hospodyňky v bílých čepečkách, černých sukních a kabátkách. Na krku má každá bílý šátek s krajkami, bílou též zástěrku, všecko bělounké, hladké jako led, na noze černý pantoflíček. Přes rámě nese si každá pěkně pletený košík. Drobným krokem klapkají do města na koupí, každého, koho potkají, přívětivě jménem božím pozdravují a dojdouce jedna druhou, rády svěřují si domácí svoje křížky i noviny všeliké.

„No paní teta, co dělá váš nový soused, vindický dlouhokabátník?“ ptala se jednoho dne hospodyňka hospodyňky. „Jak to bylo první den, tak to je i dnes; každé ráno

v určitou hodinu jde z domu, za hodinu, někdy za dvě se vrátí, a není ho pak vidět, až zase večer; to jde každodenně s mladým děvčetem pryč, ale nezůstávají dlouho. Tak to máte den jako den.“

„Divná věc je to, že nevíme, kam chodí a proč se tu mezi námi usadil, a jsou tomu přece již dva týhodny. A což ta stará nebyla ještě u vás, ani vy u ní?“

„Bože zachraň, ta nejde k nikomu; kouká, jako by chtěla devět vsí vypálit, a sotva na pozdravení poděkuje. Nechci s ní nic mít.“

„A což to děvče?“

„S tím by se dalo promluvit, ale samo není nikdy doma, ani nevyjde samo na ulici. Je to věru divné hospodářství, člověk se ani vpravit nemůže do něho. Už jsem si všelicos o tom myslila.“

„Kdoví, jestli ten člověk je opravdovský sedlák?“ „Kdyby to byl našinec anebo sedlák opravdovský, nač toto skrývání před námi a odlučování? Toť nebylo nikdy a nebude, aby soused sousem neznal.“

Silný krok mužský za nimi vytrhl je z rozmluvy a když se obrátily, viděly toho, o kterém si právě povídaly. „My o vlku a vlk za humny,“ šeptala jedna druhé.

Sedlák jda okolo nich, pozdravil zdvořile, aniž by si jich byl více povšiml.

„Věřte, paní teta, že to je přestrojený pán, jen se podívejte, jak se pyšně nese.“

„Ale což, abychom za ním šly? Času dost na trh.“

„Inu, já jsem při tom, jen aby nešel daleko, děti doma čekají.“

„Uhlídáme, o chvílku nebude zle. Pospěšme, aby se nám s očí neztratil.“

Zvědavé paní tety hnaly se za sousem, sotva dechu popadaly. Přešly Hlohovskou i Panskou ulici, přešly i náměstí, za náměstím Zámeckou ulici, pak se daly vpravo ke kostelu augustinskému. Za kostelem na malém plácku stálo velké stavení, u toho se sedlák zastavil, klepaje na těžké, železem pobité vrata. Za chvílku byly mu dveře otevřeny a on vešel dovnitř.

Paní tety plny podivení koukly na sebe řkouce: „Tedy do trestnice! A musí tu být známý, že ho pustí! - Ale, co tam chce?“

„Inu, vždyť se to dovíme!“ mínila ta paní teta, co pospíchala, táhnouc druhou nazpátek do trhu. Sedlák, jehož tajemství paním tetám tolik hlavy lámání nadělalo, stojí smuten v chodbě velikého domu, do něhož byl vpuštěn a jež paní tety trestnicí nazvaly. Dům ten je do čtverhranu stavěn, ve dva dvory rozdělen. Chodby na dvůr otevřené vedou kolem dokola. Jeden z těch dvorů travou je porostlý, uprostřed něho je kulatá kaple. V jednom z otevřených oblouků, kterými viděti do posledního dvoru, stojí sedlák.

Šestá odbije; zvuk zvonu zazní z vížky nad kaplí a hned nato slyšet z protější chodby kroky, provázené chřestěním řetězů.

Chodbou přichází vězník, veda za sebou řadu ženských, naskrze stejně oděných v režný, modropáskový kanafas. Některá má jen na jedné noze pouto, některá je má na obou nohách, spojené řetězem.

Rozličné to tváře! Tu vidět stopy divokých vášní, z očí srší vztek a zloba; ta lhostejně dívá se na znamení potupy, které nese, jiná zase lehkomylně se usmívá. Málo těch, kterým by se tvář barvou studu ještě polila. Sedlák nevšímá si žádné z těch nešťastnic, oko jeho staví se u posledních dvou postav ženských, zcela si podobných.

Na trávníku před kaplí seřadí se vězné ve dvě řady; sestry stojí vedle sebe. - Kdož by poznal v těch utrápených postavách krásnou Johannu Burkhardovou i krásnější sestru její Hedviku! Jaká to musela být muka, že udělala z té kvetoucí růže tak záhy obraz beznadějného žalu, na nějž nemožno bez bolesti se podívat! - I postava Johanny je sešlá, tvář bledá, ale v modrém oku jejím jeví se mužná oddanost. Ona se nevzdala naděje.

Mše svatá začala; ženy klekají. Johanna vroucně se modlí, prosí za dítěto nevinné, za muže milovaného, jehož stesk srdce jí rozrývá, prosí o sílu v utrpení, o navrácení blaha vezdejšího. Hedvika prosí o smilování; o věčný pokoj.

Sedlák Burkhard stojí v okně se srdcem plným zármutku; chce hledat i on potěchu v modlitbě, ale nemůže se modlit, v duši jeho ozývá se bezvolně tiché lání, an vidí pouto na noze Johanny

a vedle ní zvadlou růží, druhdy okrasu celého okolí, utrhnutou, v prach zašlapanou hanebným svůdníkem!

Je po mši. Vězník odvádí vězné po chodbě, kde Burkhard stojí.

„Bůh vás pozdrav! Bohumil je zdrav! Mariana, Leny pozdravují!“ hlasitě praví Burkhard, když Johanna s Hedvikou okolo něho jdou.

Ony nesmějí odpovědět; Johanna ale děkuje muži pohledem nejvroucnější lásky, pohledem jen zulíbá mu tvář. Hedvika se naň usměje, ale v úsměvu tom jeví se tak nevýslovná bolest, že se Burkhard pláče zdržet nemůže a rychle se odvrací, aby nezastihly ženy slzu, která se nedá déle utajit.

Tu dobu, když vychází Burkhard z trestnice, vchází do jeho přívětivého domku vysoký, širokoplecí muž v modré bluze a letní čepičce. Tvář jeho zdravím prokvétá, jasné je oko, upřímný vzhled.

„Pochválen buď Ježíš Kristus!“ pozdraví příjemným hlasem starou Marianu, která právě domek zametá.

„Až na věky!“ odpoví stará, obrátíc svou poďobanou tvář na příchozího.

„Bydlí tu Jan Burkhard, co měl statek v Dětrichovicích?“ „Bydlí.“

„Najdu ho doma?“

„Ne!“ mrzutě zabručí Mariana. „Kde je?“

„V městě.“

„Kdy přijde?“

Ještě mrzutěji odpoví stará: „Záhy!“ „Mohu naň zde čekat?“ ptá se cizí dále. „Jděte dál!“ pobízí Mariana, ukazujíc do síně. Host vešel, Mariana dále zametala.

Když vešel cizí host do čisté sednice, zůstal překvapen u dveří stát. Sednička čistá jako sklo, v otevřených oknech plno slunečních paprsků a vinných listů, které se všetečně do sednice derou a uprostřed sednice tancuje mladičké děvče selské s rusovlasým chlapečkem. Drobná její postavička, pružná je jak proutek vrbový a pohyblivá jako motýlek. Černé pletence vlasů visí až po modrý lem červené suknice. Aby se lehčeji tančilo, byla se do bosa vyzula, a chlapeček stál u ní v bílé jen košilce. Když cizí vešel, zahořelo růžové líce děvčete výše, lehounká noha její ustala, a kulaté, čiperné její očko obrátilo se tázavě po něm.

„Roztomilý to obrázek!“ zvolal host. „Pánbůh vás požehnej !“

„Dejž to Pánbůh!“ odpovědělo děvče. „Co byste rád?“ „Chci se dočkat hospodáře, a ta venku odkázala mne sem. Však jsem rád. Zde vidím jasné oči, ale ta venku vstala na rub. Škaredila se na mne zle,“ usmál se host, odkládaje čepičku.

Nenucenost a přívětivost hostova byly děvčeti po chuti, ihned začalo beze vší ostýchavosti: „Naše Mariana že se na vás škaredila? Ach, u ní je slovo drahé, kdybychom my s Bohumilem nežvatlali, bylo by tu jako v kryptě. Jan nemluví, Mariana nemluví, jenom my dva mluvíme, vid' Bohumilku?“

„A čí tys dítě?“ zeptal se host, a oko jeho dlelo s vřelým účastenstvím na děvčeti.

„Já jsem Redvicovic z Nimbše a říkají mi Léna, Burkhard je můj strýc.“

„Tu to máme, tedy jsme příbuzní,“ zvolal radostně host, podávaje děvčeti svalovitou pravici.

„A odkud a kdo jste vy?“ udiveně ptalo se děvče.

„Já jsem Fricek Burkhard, vlastní bratranec Janův, svého řemesla kovář, rozený z města Berlína. Cestuju po světě, abych něco viděl a zkusil, a při té příležitosti umínil jsem si, podívati se k příbuzným. Ale já se všecek s tebou zapomněl, ani jsem se ještě neptal, kde hospodyně je a kde švakrová? Psali mi naši, že Hedvika velmi krásná je. - Snad je již vdaná ?“

Při poslední Frickově řeči zasmutnil. se obličej děvčete a truchlivým hlasem pravila: „Což jsi neslyšel, kterak se s nimi dělo?“

„Jakž bych věděl, má duše. Dvě léta vzdálen jsem již od domova, chodil jsem po cizích krajích. Nyní přicházím od hor Krkonošských sem k vám. Když mě prohlíželi zde na úřadě spisy, ptá se mne jeden z úředníků, vida jméno Burkhard, mám-li tu v okolí příbuzné, já řku: Mám, v Dětrichovicích a v Nimbši. I povídá ten Burkhard, co bydlel v Dětrichovicích, bydlí zde v městě v Hlohovské ulici.’ - Poděkoval jsem mu za to návštějí; více mně neříkal, já se více neptal. - Co se tedy stalo? Rychle mi povídej!“

„Však slyším už jít Jana, on ti to sám poví, já beztoho nevím jen konec. - Pojd’ honem Bohumilku, tatínek jde, povíme mu, že je tu strýček“ - a utrouc si zarosené oči, pospíchal děvče s chlapcem ze dveří. Fricek ale v patách za ní; než slovo promluvit mohla, drželi se přátelé v objetí.

„Sám anděl boží tě ke mně přivedl!“ řekl Burkhard, podávaje příteli ještě jednou ruku na přivítanou.

„Nuž, to mne cesta dvojnásob těší, když ti přicházím vhod. Jen abych ti vskutku mohl něčím být platen.“ „Milý hochu, pomoci ty mi nemůžeš, ale znáš přísloví: Zlý rok ohlíží se po úrodě a člověk po přátelích v nehodě. - Mněl jsem, že mám přátele, ale kdo si nohu vyvine, i nejmilejší ho pomine.“

„Mluv tedy, co se stalo; a byť bych ani rady nevěděl, ani pomoci nemohl, alespoň upřímné účastenství najdeš. Požaluj, odlehne ti od srdce.“

Burkhard podepřel ruku o stůl, položil čelo v dlaň a dlouhou chvíli mlče tak seděl. - Pak začal příteli vypravovati, jak šťasten před rokem byl ve své domácnosti. „Kdyby mně král celé své království byl podával, já bych s ním byl neměnil. A Hedvika - to byla naše radost, naše pýcha. Směle mohu říci, že byla okrasou nejen naší dědiny, ale i celého okolí. Každý z těch mladých synků šťasten byl, když se na něho usmála. - Mnoho se jich o ni hlásilo, ze vsi žádný však se jí nelíbil. Nedomlouvali jsme jí k tomu ani onomu, rád bych to byl ale viděl, kdyby se jí byl Bohumil z Nimbše zalíbil. Navštívil nás, a s radostí jsme pozorovali, že se jeden druhému zalíbili, čehož Hedvika ani netajila. Brzy potom pozorovala Johanna, že bývá

Hedvika často zamyšlena, že se v práci zapomíná, jako by ve snách byla. Já měl za to, že jí láska mate, a poněvadž jsme mimo Bohumila žádného neznali, kdo by se jí byl líbil, jistil jsem, jeho že zvolila. I Bohumilův otec, když jsme tam jednou jsouce za kmotry zváni, byli, naříkal, že láska synovi zmátla kolečka, že by vždy místo na pole završel k Děřichovicům. - Nechali jsme vše, až přišla u nás nešťastná slavnost. Hedvika kolik dní o tom mluvila; bylo slyšet, že zvolena bude podat naší vrchnosti věnec, koláč, a přání, jak se to u nás slavívá, neboť to bývají zároveň obzinky. - Johanna ale tvrdila, že se Hedvika jen těší na muziku.

Veselí jsme byli; Hedvika tančila jako o závod. I já i Johanna do tance jsme sepustili. Hedvika vzala chlapce od Johanny a ztratila se do lesíku. Ještě jsme ani nedotancovali, strhl se hluk a šum, lokaj panský přiběhl mezi nás, že tam děvče selské v lesíku omdlelo. Johanna hned vykřikla: „To je Hedvika!“ - letěla přede všemi - sotva jsem jí stačil! Ona přece jen měla pravdu! Jako by ji z vosku ulil, tak tam děvče leželo a památky života v ní nebylo. Bohumilek seděl blízko ní v trávě, okolo leželo plno květin, bylo vidět, že spolu hráli. Donesli jsme ji do blízkého letohrádku, paní kněžna sama poslala svého lékaře, a tomu se po dlouhém namáhání podařilo, vzkřísit ji k životu. Když přišla k sobě, jako by nás neznala a jen ustavičně opakovala: ‚Zima, zima.‘ Lékař radil, abychom a ní domů jeli, že nejspíš nějaká nemoc u ní vypukne. Zkoumal nás, jestli jsme na ní něco pozorovali dříve, my ale, že nic více, leda někdy zamyšlenost, co by se jí ale v zahradě bylo tak náhle stalo, že nevíme. Panský lokaj stál u nás a povídá: ‚Chystal jsem v pavilonu lahůdky pro vrchnost; viděl jsem děvče sedět pod stromem tu s tím děckem, hrála s ním. Po nějaké chvíli přicházela paní kněžna a kníže po cestičce nahoru; když byli blízko děvčete, vyskočila, pak jsem viděl, že se až k samému knížeti přiblížila, a hned na to vidím ji padat a paní kněžnu slyším o pomoc volat. Běžím tam, a kníže pán poslal mne hned svolat její přítele; víc nevíme co říci.‘

My jeli domů a lékaře z města na pomoc povolali. Ten jí žilou pustil, mnoho lektvarů předepsal, ale nic platno, děvče blábolilo až hrůza, mluvilo o samých prstenech, hvězdách, o myslivci, paních a často opakovalo: ‚Tys přísahal.‘ - Nepřišla ani k paměti, a my byli už celí zoufali. Konečně si pomohla nátura sama a Pán Bůh dal zdaru. Začínala pokojně spát a jednoho dne, když se z dlouhého spaní probudila, ohlíží se okolo sebe, mne si čelo a povídá: ‚Johanko, co se to dělo se mnou, mně se něco hrozného zdálo?‘ - ‚Chvála Pánabohu, sestro, že se pamatuješ,‘ zvolala Johanna plna radosti, ‚teď už je vyhráno, duše drahá. Tři neděle tomu, co jsi omdlela v knížecí zahradě při slavnosti; bylas v lesíku s Bohumilkem, šel okolo tebe kníže pán a kněžna, a tys omdlela.‘

Při těch slovech vytřeštila Hedvika na Johannu oči a všecka vyděšena ptá se: ‚Co povídáš, kníže pán? S hvězdou na prsou a prstenem na prstě? -‘

‚Ano, Hedvičko, povídali, že to kníže pán, že prý často bývá na návštěvě v zámku; co je ti, jen se vzpamatuj!‘ prosila moje žena.

Hedvika ale zůstala jako mrtvá a šeptala si: ‚Tedy to nebyl sen!‘ Bylo jí od té chvíle zase hůř, jen že to netrvalo již tak dlouho jako předtím. Pomalu byla Hedvika tak dalece zdráva, že mohla s postele vstát. Ale nebyla to již Hedvika. Postava její vůči hledě se ztrácela, tváře měla jako lilie, veselost z očí zmizela, a stala se nemluvnou. Jestli se na chlapce nebo nás kdy usmála, jevila se taková bolest v tváři, jako by jí srdce při tom plakalo. Plakat jí však nikdo neviděl; ale modlit se chodívala pod kříž k lesu. I když zima nastala, klekávala tam dlouhé chvíle. Ve vesnici povídali si lidé, že přišla Hedvika o rozum; ba zase, že si uhnala souchotě, jak to už bývá mezi lidem. Někteří nás ovšem přicházivali těšit z útrpnosti, ale někteří k nám chodili ze zvědavosti a po straně nás pomluvili, vyčítajíce Johanně i Hedvice pýchu. Bohurnil byl první, který přišel, slyše o Hedvičině nemoci. Ale když jsem ho vzal stranou na paškál, aby mi řekl, zdali mezi ním a Hedvikou bližší známost byla, dokládal se mi na svátost, že nebyla. Řekl prý sice Hedvice, když nás po druhé navštívil, směl-li by o ni prosit, ale ona že inu ruku odepřela s upřímným vyznáním, že jinému již srdce zadala. Hoch se nad tím trápil a více nepřišel. - Jednou, když byly ženy samy doma, vzala Johanna Hedviku okolo krku, prosíc, by jí svěřila svoji bolest. Hedvika obejmula sestru, hluboce si vzdychla a po chvíli povídala: ‚Odpusť mi, Johanko, že jsem se proti tvé lásce prohřešila. Doufalať jsem, že mi ráda odpustíš, když mne šťastnou uvidíš, že jsem ti lásku svoji tajila. Čekala jsem jen na příhodnou chvíli, ona nepřišla a nepřijde více. Zklamal mne: a co hůře, že se prohřešil i proti Pánu Bohu, zrušiv přísahu.‘

‚A kdo je ten ničemník, sestro?‘ ptala se jí Johanka. Hedvika zavrtěla smutně hlavou: ‚Neptej se mne, sestro, to jsem již zapoměla.‘

‚Nuž tedy nebudu se ptát na nic, ale pusť jen ty žalost po vodě, bud zase naše a zapomeň na minulé doby,‘ prosila Johanna. ‚Kdybych já naň zapomenout měla, kdo by se za jeho duši modlil?‘ odpověděla jí Hedvika.

Nechali jsme jí žít, jak sama chtěla, a doufali, že snad přece časem hoře její se zmírní. Ach Bože! Nejhorší nikdo z nás netušil.

Bylo již po vánocích. Hedvika churavěla a stávala se den co den smutnější a nemluvnější. - Jednou zrána jde Johanna jako vždy časně do komory, kde Hedvika spala. Když za dlouhou chvíli se vrátila, byla velmi bledá. Já se ulekl, ptám se, co se stalo, a ona mi na to: ‚Lekla jsem se o Hedviku, přišlo jí zle.‘ - ‚Pošlem pro lékaře?‘ povídám.

‚Načpak, ten by jí beztoho málo byl platen. Já jí uvařím koření, však ono jí bude líp. Jen tam žádný k ní nechodte,‘ povídala.

Já ji poslechl. Večer, když mne k ní pustila, ani jsem se nepřiznal, jak jsem se jí sám ulekl; nebyla ani k sobě podobna. Za týden byla ale zase mezi námi v sednici. Johannu jsem však nemohl pochopit, bledá byla a tak chodila, jak by měla srdce pod povlakou.

Minulo asi čtrnácte dní od toho rána, kde se Hedvika opět rozstonala, když k nám pod večer zavítal kmostr Záruba, rychtář. - Byl jaksi jako poplašen. ‚Co je ti, Zárubo?‘ ptám se ho; ‚máš odvádět kontribuci?‘

‚Ta by mi nenadělala tolik starostí, ale to je horší kousek. Dnes měli panští lov na zajíce; naši domkáři, jak víte, musí nadhánět. Zatáhli od lesa až ke kříži. Psi při tom ustavičně kolem rejdlili, ten jeden ale začal u kříže čenichat, hrabat, a pomyslete si, co vyhrabal? Skříňku dřevěnou a v ní novorozené dítě!‘ - Mlčel, a my všichni mlčeli.

‚Tak si jen považte! Znáte lidi, - můžete si myslit, co tu bylo hned řečí a důmínek! - Hned to šli udat k úřadu a zítra budu mít komisi na krku. Šlakovitá věc!‘

‚Kterápak to asi nešťastnice byla?‘ ptám se.

‚I někdy to udělá takové děvče, že by si člověk ani do smrti na ni nepomyslí. Zítra se to ukáže. - No, dobrou noc, buďte tu s Pánembohem!‘ - Odešel. Tu jsem teprv pozoroval ženské. Mariana v sednici nebyla, jen Johanna a Hedvika. První se třásla jako osika, druhá seděla jako z kamene vytesaná. Díval jsem se s jedné na druhou, a začalo mi být úzko, aniž jsem vlastně věděl proč.

Tu se najednou Johanna zvedne, kvapně vezme mne za ruku a povídá: ‚Vid’, že mne miluješ, Burkharde?’ - ‚Tyťto dobře víš, pročpak se ptáš?’ povídám jí. ‚A věříš mi, vid’?’ dále se ptala. - ‚Důvěra a láska musí chodit pospolu; ostatně nezavdala si mi nikdy příčiny, abych nevěřil!’ odpovím, ale bylo mi více a více úzko.

‚Poslyš tedy a odpusť mně, a jí, čeho jsme se dopustili. Pamatuješ se na ono ráno, je tomu čtrnácte dní, když jsem všecka zlekaná z komory od Hedviky se vrátila? Nuž, když jsem tam vešla, ležela ve mdlobách, na loži, a novorozeně držela v ruce - mrtvé! Já ztrnula! Že by matkou byla, zdání jsem neměla!- Zpamatovala jsem se ale hned, začnu ji křísit, což se mi i brzy podařilo.’ ‚Proč jsi mne nenechala umřít?’ povídá mi, když se zpamatovala, ‚a kde je moje dítě?’ Tu jsem vzala dítě, zavážu a chci i to přivést k životu; ale bylo už darmo, krev mu uběhla. Pokřtila jsem je svčenu vodou a schovala do skřínky.’

Mně bylo úzko! - ‚Proč jsi mi to neřekla, Hedviko?’ ptám se jí. - ‚Proč?’ - Nechtěla jsem ti udělat větší ještě žalost a hanbu. Doufala jsem, že umru, však nepoštěstilo se mi. A napadl mi soud lidu, hanba, bála jsem se o pokoj domácí, o tvoje dobré jméno, a to přimělo mne k úmyslu všecko skrýt a mlčet. - Sama jsem dítě pochovala a nezůstalo stopy po všem, jen červ v mém svědomí. - Nyní víš všecko, Burkharde. Odpusť -‘

Jakž bych nebyl odpustil, vždyť jsem znal svoji Johannu, a znaje pohnutky, které ubohou Hedvikou k takovému kroku přivedly, nemohl jsem se na ni hněvat. - Ale soud je přísný. - Rozmyslil jsem vše a uznal jsem za nejlepší jeti hned do města, předejít komisi a vše upřímně udat. ‚Pokorné hlavy ani meč neseče,’ říkává se. - Sdělil jsem úmysl ten ženám řka, aby se přichystaly na cestu. Sám hned jsem v domácnosti vše si zřídil. Po půl noci byli jsme na cestu hotovi. Johanna byla pokojná, milejší jí byla konečně ta zjevnost, než ten ustavičný strach, který v duši nosila.

V městě šel jsem k soudci. Myslil jsem, že se není někdy tolik co bát soudu, jako soudce; ale což to bylo všecko platno? Vyšetřit se to muselo, a při vyšetřování vyznala Hedvika celou vinu, prosila ale za sestru, ta že za nic nemůže, že o ničem nevěděla, a jen z velké lásky k ní a na snažnou prosbu že mlčela. - Však co platno. Obě byly odsouzeny, ale že se bral ohled na zmírňující okolnosti, byla Hedvika odsouzena na rok do trestnice k lehké práci a Johanna na tři měsíce. Když jim soudce rozsudek četl, ozvala se Johanna: ‚I já chci, pánové, být

odsouzena na rok, stejně s Hedvikou, učiňte mi tu milost. Nemohu a nesmím ji opustit, slíbila jsem to matce naší na smrtelné posteli.' Soudcové ale na její prosbu málo dbali.

Jak mi bylo, když jsem rozsudek slyšel a napotom je v řadách vězných v hrubém šatě, s poutem a bez těch krásných vlasů viděl, to říci ti nemohu," dokončil svoje vypravování Burkhard, zakrýváje si uslzený obličej rukou.

„Ubohý příteli!“ zvolal pohnutý Fricek, podávaje Burkhardovi ruku. „A jak dlouho již jsou v trestnici?“

„Teprv měsíc; mně ale zdá se to již věčností. Abych ulehčil jim i sobě, prodal jsem statek a zakoupil zde ten domek. Tak mohu ráno je vidět i večer, mohu Johanně každý den chlapce poslat, aby se s ním trochu potěšila, mohu jim ve stravě přilepšit. - Těším se ještě tím, že Johanna utrpení svoje snáší jako muž, ale bojím se, by neklesla, až Hedvika se odebere.“

„Vždyť ale Johanna dříve svobodna bude?“ „Ano: ale Hedviku smrt osvobodí.“ „Ubohá!“ vzdychl Fricek.

„Ubohá je, dokud žije. Pro ni nemá svět jen trní; už přejme, ať se Bůh nad ní smiluje.“

„A co ten hanebník? Nevíte, kdo je?“

„Ona jméno jeho nevyřkla. Tušení naše je ale neklamné -“ „I já bych najisto uhodl a přál bych, aby mi někdy pod pěst se dostal.“

„Milý brachu, kdo nad sebou seká, třísky mu do očí letí,“ usmál se trpce Burkhard.

„To máš pravdu; těšme se jen tedy tím, že na vysoké hory, domy- rády často bijou hromy,“ hodil hlavou smělý Fricek.

IV.

Ani radost věčna, ani žalost bezkonečna.

Národní přísloví.

Čas rychle uchází v žalosti i v radosti. Dva měsíce uplynuly od rozprávky Burkharda s Frickem. Vězník byl právě odvedl řadu svých svěřenců k práci a sedl k snídání, když Burkhard k němu vešel.

„Jak je nahoře?“ ptal se úzkostlivým hlasem.

„Věžná v čísle třiatřicátém bude dnes propuštěna; včera vypršel její čas,“ odpověděl vězník s tváří nepohnutou, podáváje hostu těžkou dubovou židlici.

„To vím, pane; ale ona nechce dříve odtud, dokud Hedvika nevyjde. Rád bych věděl, jak se té vede; řekl jste včera večer, že byla zproštěna práce pro slabost.“

„Ano, spoluvěžná v čísle třiatřicátém byla včera od práce zproštěna a dnes zase, poněvadž leží. V noci byl u ní kněz i lékař. Tuším, že nebude dlouho dělat. - Škoda těch dvou; raději bych deset jiných ztratil. Ta rota nadělá člověku zlosti, aby vždy za ní s holi stál, ale ty byly vždy tiché a pracovité osoby.“ - Vězník myslil, že se muži s těmi slovy velice zavděčí, a Burkharda mráz pošel. Vzal ale z kapsy přichystané již dva stříbrné toлары a vtisknuv je vězníkovi do ruky pravil: „Snad byste mohl, pane, dovolit, abych se do čísla třiatřicátého podíval?“

„Teď ne, pane, přijde tam lékař; ale zůstaňte tu u mne a když uvidím příhodnou chvíli, zavolám vás,“ řekl vězník, a nepohnutá tvář se, jak jí možno bylo, vyjasnila. Burkhard byl spokojen. Vězník, když se byl pohodlně nasnídal, vzal svazek klíčů a šel ven.

V čísle třiatřicátém ležela na příčně Hedvika; hlava její spočívala na rameně sestry, v sepjatých přes prsa rukou držela druhou její ruku. Bledé jich tváře se dotýkaly. Teplá, horkými slzami polita byla tvář Johanny, tvář Hedviky jako z mramoru. Oko Johanny patřilo

světu; v otevřeném krásném oku Hedviky jevila se duše, očištěná všeho kalu, prosta žalosti i radosti světa, to patřilo již nebi. Okolo úst rozpoložena byl mír.

Těžké kroky se ozvaly v síni, klíče zarachotily, a do dveří vešel lékař a vězník. Oko Johanny radostně ho vítalo, mile mu přenechala ruku sestřinu; zkoumala, zdali by v jeho tváři ještě doufání jaké bylo. Ale neviděla nic, než mezi špicemi naškrobeného límce vyšpulené pysky, nad nimi ušňupaný nos, na nose brejle a za nimi dvě blýskavá očička. Z té tváře nebylo se čeho dozkoumat. Ale pan doktor píše ještě recept, udává jídlo - topící chytá se stébla. On musí vědět, že bude ještě užívat lék i pokrm, tedy přece naděje. - Ubohá sestro, kdybys věděla! - Za dveřmi ptá se vězník: „Prosím, pane doktor, bude vězná živa?“

„Jestli dnes neumře, bude živa,“ odpoví doktor, vážně si šňupna. Pak se podívá na zlaté hodinky a vida, že již přešla sekunda přes povinnou mu hodinu, pospíchá do svého kočáru.

Hedvika ale dívala se dlouho - dlouho za odcházejícím lékařem, rozloučila se s ním i se starým vězníkem, a oko její hledalo zase milý obličej sestry.

„Neplač, Johanko, proč pláčeš?“ šeptala tichým hlasem, „přej mi pokoj! Já řeknu matce, že jsi splnila slib.“ - Johanna tím více štkala. Vtom se dveře opět otevřely zpoolehounka a v nich se objevil smutkem zastřený obličej Burkhardův.

Radost zableskla na obličejí Hedviky; byl to blesk posledního ještě pocitu, který duši k světu poutal. Odtáhla jednu ruku od ruky sestřiny a podávajíc ji švakrovi, pravila slabým hlasem: „Přišels rozloučit se? Já si to přála. Bůh tě žehnej za tvoji lásku. Odpusť mně a vzpomínej s modlitbou!“

Burkhard klekl k loži, a hlava jeho sklesla na ruku umírající.

„Odpusť i jemu!“ prosila Hedvika, a oko její obrátilo se s jednoho na druhého.

„Když ty odpouštíš, odpouštíme i my,“ odpověděli manželé jednohlasně.

Úsměv uspokojující přelítne tvář Hedviky, oko její více ještě zaleskne se. Pak se obrátí po slunci, které skrze mříže otevřeného okna zasvítá, a lehounkým vzdechem - opouští svět...

V soumraku přivádí Burkhard zadními dvířkami zahradními Johannu domů. - Mariana neví, má-li se ptát: „Zdrávy?“- nebo „Co donést?“ splete si jedno s druhým a pustí se do pláče. Lenča klade matce do náručí chlapce, hlava její také ale nachází místečka na prsou té, kterou spolu s chlapcem maminkou zove.

I Fricek se blíží, by podal s rukou dáním spolu i přátelství těžce zkoušené příbuzné! - Ale on první vidí smutek, jako povlak tváře manželů zastiňující.

„Zůstane Johanna již mezi námi, či se vrátí k sestře?“ ptal se potichu Burkharda.

„Hedvika je v Pánu. Johanna přináší vám poslední její políbení!“ řekl Burkhard hlasitě. Najednou zmizela všecka radost s tváří, oči zalily se slzami a usedavý pláč rozlehl se w tiché sedniče.

Za městem táhne se širá planina, pokrytá pískem a vřesem, mezi nímž leckdes několik stromků. Uprostřed planiny vede hlavní silnice. - Šedá mračna po planině honí se pod oblohou, chvílemi zavěje vítr přes růžově kvetoucí vřes do sypkého písku, rozvlní ho jako hladinu vody, odnášeje na svých perutích celé kotouče v rozličné strany.

Od města jde průvod, malý, smutný průvod.

Na místě kněze kráčí v čele žalárník s holi, na místě hudby ozývá se chřest řetězů. Za žalárníkem nese šest ženských na ramenou černou, prostou rakev bez pokrovu. Za rakví jde Burkhard, Johanna a Fricek. Za nimi řada vězných, nejposlednější biřicové. Blíže silnice u malého hájku zastaví se průvod. Jsou tam stopy hrobů, ale pískové jich krovy vítr dávno rozmetl.

„Kde tedy máme kopat?“ ptají se čtyry z vězných, berouce od biřiců rejče a lopaty.

„Zde ji položte,“ prosí Johanna, ukazujíc k osamělému keři šípkovému. Vězné kopají, Johanna a muži klekají u rakve k modlitbě; a mnohá z vězných kleká s nimi, pomodlí se vroucí Otčenáš za tu, která nikdy nesplácela trpké jich úštěpky. Hrob je hotov. Vězné chtějí

spustit rakev dolů. Ale na dobré slovo Burkhardovo přenechává poslední tu službu vězník příbuzným.

Věžné odcházejí, přátelé klečí ještě u keře šípkového, jediného to pomníku na hrobě Hedviky. - Tu jede po silnici panský kočár a v něm sedí v pocestném obleku krásná dáma a muž. Černé oko mužovo hoří, a vítr, rozhazujíc havraní jeho kadeře, odkrývá jizvu, táhnoucí se po levé straně čela až k uchu. Burkhard vyskočí, bystře se podívá do kočáru, a uchopiv Frickovo rámě, zvolá: „To její vrah!“ Zsrší mladíkovo oko, svalovitá ruka jeho se zdvihne, ale dolů ji táhne slabá ruka Johanny, a jemný její hlas zašeptá: „Ona mu odpustila!“ - „Bůh soudíž: On vidí, kdo koho šidí!“ pravil Burkhard, když opouštěl hrob na planině.

Obrázek vesnický

Okolo oken šla svatba; ženy točily šátky nad hlavami a všechny zpívaly, až se to daleko rozléhalo. „Na pohled zdá se ovšem, že radostí oplývají, ale kdoví, jestli právě ta srdce, která by měla být při tom nejblazeštější, netruchlejí,“ povídám své přítelkyni.

„Je to spekulativní svatba, a při těch zřídka obapolná náklonnost bývá. Ale divím se, že, ač se málokdy dva z pravé lásky za sebe dostanou, přece zřídka nepořádných manželství ve vesnicích nacházáš.“

„Jen v čistých, vroucích duších zahoří láska opravdová, horoucí, která člověka blaží a šlechtí. Avšak musí být obapolná ušlechtilost mysli, vzdělanost ducha, samostatná a pevná vůle, by božský ten plamen neuhasl. Taková láska vzdoruje všelikým nesnázím, ale je - vzácná. Takovou najdeš tak řídce mezi vyššími jako mezi nižšími stavy. U oněch se lichým, převráceným vzděláním srdce zkazí, u těch se zase ani nevzdělává. - Sedlák lpí tělem a duší na té hroudě, z které v potu tváře svůj chléb dobývá. Vzhůru se mysl jeho nepovznese. Od mládí bloudí ve tmách, a nikdo neosvítí stezku jeho, nikdo nestrhne pouta, duši jeho klíčí! Zableskne-li se někdy v jeho mysli, je to právě jen pouhý blesk. Mrav jeho je čistý, prostý, ale není zušlechtěn, rozum zdravý, ale nevzdělaný, upřímné dobré srdce, ale nedůvěrné, samostatnost však již dávno pod jhem - zanikla. Toho je vinno vychování.“

„Jak má tedy opravdová, svatá láska v jejich srdci vzniknout? Chlapec miluje děvče, miluje dost upřímně, ale tatík řekne: ‚Tam nechod‘, děvče má málo, vzít si ji nesmíš,‘ a hoch si vzdychne, svěsí hlavu, rozloží si to a začne chodit jinam. Je-li dobrý hospodář, udusí všechny trapné myšlenky těžkou unavující prací, ostatní složí na Pána Boha, a tak pomalu i nemilé ženě zvykne. Některého ovšem domácnost, kde nemá, co by rád, omrzí; potom hledá vyražení mimo dům a nejvíce v hospodě, kde hoře nad ztraceným štěstím ve sklenici utápí. - Také ale někdy láska i u selských svou moc ukáže, a běda, nemohou-li se překážky odstranit, a má-li tatík hlavu tvrdší kamene, tuť začasté i oba hořem zajdou. Příkladů takových máme dost, a já sama několika očitý svědek byla.“

„Ját' jsem se domnívala, že selské srdce opravdivé lásky ani schopno není, a těšilo by mne, kdybys mi jeden pověděla.“ „V jedné vesnici seznámila jsem se s mladou selkou. Musela bývat velmi sličná; tenkrát ale, když jsem se s ní seznámila, byla již jako hasnoucí pochoděň. Tmavohnědé oko nesvítilo živoucím ohněm, ústa byla zbledlá a zažloutlé líce nikdy se radostí nezarděly. Přes celou tvář byl jako černý závoj smutek rozestřen, a každého srdce k útrpnosti se pohnulo, když na ni patřil. Seděli jsme v sadě pod kvetoucí jabloní samojediné, a tu mi příčinu svého žalu svěřila.“

„Vidíte odtud přes dvě zahrady ten statek?“ začala, „z toho byl Tomeš. Jako děti jsme již k sobě chodívali a leckdys celé půldne v těch sadech přešli. Měl-li Tomeš něco dobrého k obědu, přinesl mi kousek, měla-li jsem já, přinesla já jemu. On mne také dost škádlil a často jsme se poprali, ale hned jsme se zase udobřili a nikdo z chlapců mi nesměl ublížit, sice byl od Tomše bit. Když jsem dorůstala, zapráhla mne matka do práce, a vyjmouc neděli a v přástvách, málo jsem s Tomšem mluvit mohla. Když mi docházel šestnáctý rok, musela jsem k tetce do Němec, a tam jsem zůstala od podzimku až do senoseče. Déle jsem tam teskností vydržet nemohla a otec musel pro mne přijet. V sobotu večer přijela jsem domů, a v neděli ráno šla jsem na velkou. Před kostelem stáli chlapci; všickni mne rukou dáním vítali a ujišťovali, že nejsem k poznání, jak jsem vyrostla. Tomeš byl také mezi nimi; dříve jsem si nikdy nepovšimla, zdali je hezký, ale nyní jsem na první pohled poznala, že je nejhezčí mezi všemi. Když mi ruku tiskl a tak libě se na mne podíval, zapálila jsem se až po uši. V kostele ani modlit jsem se nemohla, pořád jsem viděla jeho modré oči a slyšela jeho slova: ‚Vítám tě, milá Hano!‘ Z kostela šli jsme spolu domů.“

Na večer byla v hospodě muzika a děvčata pro mne přišla. Tu se mi opět zdálo, že Tomeš ze všech chlapců nejlépe tancuje, a proto jsem také nejraději s ním tančila. Po třetí písničce musela jsem odběhnout domů a Tomeš šel se mnou. ‚Pojď sady,‘ povídal, a šli jsme. ‚Hano,‘ začal cestou, mně se po tobě tuze stýskalo.‘ ‚Tobě se nemuselo stýskat, ty jsi byl doma, ale já byla v cizině, mezi lidmi, kterým jsem nerozuměla, mně se stýskalo, že bych byla skoro již domácí nemoc dostala. Ty jsi mohl užívat radostí, ale já žádných neměla.‘ ‚Ano, kdybys bývala ty doma, byl bych je užíval, ale bez tebe mne netěšily ani přástvy, ani muziky, ba ani práce. Po poli, po sadě a návsi jsem se ohlížel a myslil, že musíš odněkud vyjít, a když jsi nepřišla, byl bych plakal teskností. Hano, já tě mám tuze rád.‘ ‚Já tě mám také ráda.‘ ‚Ale tak ne, jako já tebe.‘

„A jak mne máš ty rád?“ „6 já tě mám radši než rodiče, než všecko na světě, než sám sebe, to Pánbůh ví.“ „Ó, ty jsi se již několikrát zapánboval, a přece to nebylo pravda, a teď mne chceš také obelhat, více?“ „Když jsme chodili do školy, říkával nám pan učitel, když selžeme, že nám to vidí na očích; podívej se mi tedy do očí, lžu-li?“ To dořekl a zdvihl mi hlavu, bych se mu do očí podívala. Měsíček svítil jasně, a modré oči se mu třpytily jako nejkrásnější hvězdy. Zahleděla jsem se do nich, a když mne vzal Tomeš do náručí a o hubičku prosil, od srdce ráda jsem mu ji dala; vždyť jsem byla přesvědčena, že nelže. Od té chvíle bychom jeden pro druhého duši byli dali. Až do přástev nevěděl o naší lásce jen Pánbůh, ale když mi do první Tomeš přeslici přinesl, a já ji přijala, věděli všichni, že se chceme. Rodiče proti tomu nebyli, a tedy jsme byli docela spokojeni a blaženi. Já a sestra měly jsme dostat každá půl dvora. Tomeš dostal několik set, měl se k nám přiznít, a až by mu byl otec hospodářství předal a sestra se vdávala, měli jsme ji vyplatit. Tak to bylo umluveno a již byl den ke smlouvě určen. Ale Pánbůh to nechtěl mít, abychom byli šťastni! Několik dní, než byly smlouvy, sešel se Tomšův otec s jedním bohatým sedlákem, tamhle z té vesnice pod lesem, ve městě na trhu. Měli nějakou koupi a oba se potom v hospodě při litkupu podnapili, jenže byl sedlák více svůj než Tomšův otec, který docela rozumu pozbyl. Sedlák ten měl dceru, jediné to dítě, ale že měla špatnou pověst, nechtěl si ji z bohatších synků žádný vzít, a docela chudému, kdyby ji byl i chtěl, nechtěl ji sedlák dát. Tuť si vyhlížel v jiných vesnicích ženichy, a oko padlo na Tomše, tím více, an měl na mého tatíčka dávnověkou zášť, pro kterou se nyní na nás vymstil. I začal se tedy k Tomšovu otci lísat a povídá: ‚Vidíš Matěji, kdybych byl tebou, já bych nebyl syna tam oženil, tatík je poťouchlec, zlý a tvrdohlavý, a matka již nyní povídá, kdyby to nedělali k vůli Haně, že má tvého hochu tak ráda, že by jí byli bohatšího ženicha vyhlídli, ale že si nemusíš myslit, aby statek Tomšovi záhy předělali, že bude musit několik let pacholčit.‘

„Že má Tomeš několik let pacholčit?“ rozkřikl se Matěj. „I toť aby do mne z čista jasna tlouklo, smí-li tam jen nohou kročit; ať si vyhledají bohatšího, však já pro Tomše nevěstu také najdu.“

„Ba najdeš!“ povídá na to zase ten sedlák, „a bohatší a třebaš i hodnější než je Hana. Já sám bych mu svoji Manku hned dal, on je spořádaný chlapec, a v hospodářství se může na něho spolehnout, to vím. Stár jsem, to vondání mne již mrzí, rád bych to všechno již zeti předal, a to by si každý dobře sedl; statek čistý, pole dobré a řádnou hospodyní v něm. Nu, můžeš si to rozložit, Matěji, v slovu dostojím.“ Ale Tomšův otec si to nerozmýšlel, se sedlákem se hned smluvil a rukou dáním se smluvní den ustanovil. Jeden sedlák od nás tam byl a domlouval mu, aby to nedělal, že není o ničem přesvědčen; ale starý na svém, a ten musel odejít. I hned šel domů k nám, abychom se vše za tepla dověděli. Tomeš byl u nás, a my se oba ovšem hrozně ulekli; můj tatík je prchlý, a když to slyšel, byl oheň na střeše. I zařekl se, že mne raději zabije, než abych si Tomše vzala.“

Darmo jsem plakala, darmo Tomeš pro Boha prosil, aby se nezařikal, že se to všechno spraví, aby nás nešťastnými nedělal; otec řekl: „Nepros, Tomši, neudělám to, kdybys klekl. Na tebe se nehněvám, ale k vůli tvému otci Hanu nedostaneš a kdybys pro ni se zlatým vozem přijel.“ A při tom zůstal. Za týden byla jsem nevěstou jiného, jako Tomeš ženich jiné. - Po kolenou jsem za otcem ležla a prosila, aby mne nechal svobodnou, ale on mne odstrčil; pro všechno na světě jsem matku prosila, aby se nade mnou smilovala, ale s pláčem mne vzala okolo krku a jen těšila. Žádný se nad námi nesmiloval.

Když všechno nic platno nebylo, mlčela jsem a modlila se. Ale Tomeš ze začátku ukrutně dováděl, zabít se chtěl, pak se na vojnu dát, a všelicos vymýšlel, takže ho hlídali a v noci do komory zavřeli. Ale pacholek, co s ním spal, tuze ho miloval, a ten ho každou noc pustil. Tu přicházel k mé komoře k okénku a tam stával někdy až do svítání. Já jsem ho těšila, a on vždy pokojnější odcházel; někdy jsme ovšem oba do bílého dne plakávali.

V naší vesnici byla jedna stoletá nájemnice, chudá, ale rozumná a tuze pobožná. K té jsem jednou šla a slíbila jsem jí, aby mně Tomše vymodlila, že ji do smrti živit budu. Ale ona mi řekla tolik: „Jdi, děvčečko, jdi a poruč to všechno Pánubohu; vymodlený muž ani žena nejsou požehnání. Na Bohu se nemá nic mocí žádat, on ti to dá, ale nepožehná. Poslechněte rodičů, ať v dobrém, ať v zlém. Bůh vám to v nebi věčnou radostí nahradí.“ Ani ta babička mne

nepotěšila, a já jsem si již žádné rady nevěděla. Můj ženich vyčíhal Tomše, že chodí k mému oknu; zahnat si ho netroufal, ale řekl to matce. Od toho dne musila jsem spát v sednici až do svatby, a již jsem s Tomšem nemluvila. Bylo šukání plný dům, práce plné ruce, a já chodila jako tělo bez duše. Matka pekla koláče a plakala, droužky vázaly kytky bez zpěvn, otci hlava zbělela starostí a trápením. Ženich mne netrápil, myslil si asi, že se po svatbě všecko poddá. Byla to smutná svatba! - Jak mne svatebního dne ráno ustrojily, jak se všecko odbylo a já na vůz přišla, to všecko nevím. Před očima se mi tmělo a na srdci mi ležela ukrutná tíž. Když jsme jeli okolo Tomšova statku, ohlédla jsem se tam, jestli ho naposled ještě uhlídám; najednou vylítne on sám ze vrat a vrhne se zrovna pod koně. Kdyby mne byl tatík do náruči neuchytil, byla bych se s vozem skácela. Co se dělo, nevím, ale povídali mně, že se koně zastavili, a čtyři že ho domů odvedli. Mne odvezli do kostela a se ženichem oddali. Brzy mne mrazilo, zase mi pot na čele vyvstával ukrutnou úzkostí. Modlila jsem se, ne sice o štěstí, ale aby mne Pánbůh záhy k sobě povolal. Když jsme se domů vrátili, přitocí se ke mně pacholek z Tomšova statku a povídá: ‚Nevěsto, Tomeš tě nechá prosit, abys mu poslala ten proutek rozmariny, co jsi v ruce držela, že si ho vezme zítra k oltáři, a potom abys ho na hrob vsadila.‘ ‚Řekni Tomšovi, Adame, povídám, ať je s Pánembohem, ať nenaříká, že budu brzy u kostelíčka spolu spát.‘ Proutek rozmariny jsem mu dala, a když ho Tomšovi odvedl a vzkázání vyřídil, dal se ubohý do pláče a od té chvíle byl jako beránek. Druhý den měl on svatbu, ale ovšem byla u nevěsty v druhé vesnici. V neděli nato byl přátelský oběd u jeho rodičů a u nás též; večer byla v hospodě muzika. Můj muž mne nutil, abych šla také, a že měl trpělivost s mou úzkostí, a já věděla, že by se mu byli sousedé vysmáli, kdyby přišel bez ženy, šla jsem. Ó, já se nenadála, jaká bolest mne tam čeká! - Sotva jsme vešli a sedli si, přišel Tomeš se svou ženou. Všecka krev mi uстыdla, když jsem ho viděla. Několik dní ho hrozně změnilo. Oči měl vpadlé a krví podlité, tváře žluté a pysky, jindy jako jahody, byly zmodralé. Ženu měl dost hezkou, ale škarohledou. Bystře se na mne podívala, ušklíbla se a sedla k známým. Tomeš si dával nalít a vtom se začalo hrát. Můj muž vstane, přikročí k němu a povídá: ‚Tomši, dovol, abych s tvou ženou tancoval, a chceš-li, tancuj s Hanou.‘ Tomšovi se oči zableskly, neřekl ani slova, ale vzal Josefa za ruku a tiskl mu ji. Potom šel pro mne, a můj muž šel pro jeho ženu. Všichni křičeli: ‚Dobře tak, to je hezký,‘ ale já se třásla jako osikový list, a srdce mi div nepuklo, když mne Tomeš rukou obtočil a do kola se mnou vykročil. Pevně mne k sobě přitiskl a šeptal: ‚Pán Bůh mne miluje, popřál mi tebe obejmout, než umru. Hano, má drahá Haničko, já brzy umru, a rád, bez tebe živ býti nemohu.‘ ‚Já umru s tebou, Tomši.‘ To jsme si povídali v tanci; točili jsme se jako smyslů zbaveni a mimo sebe nic jsme neslyšeli, ani neviděli. Chvillemi se Tomšovi prsa dmula a těžce zastenal, ale přece mne v

náručí držel a nepustil, až přestali hrát. Tu mne posadil, dal mi hubičku jen v letu a vyšel ven; já jsem nemohla slova promluvit, ale k štěstí toho nikdo nezahlédl.

Za chvíli přišel Tomeš zvenčí, ale celý zsinálý; zvolna sedl vedle mne a Josefa, položil hlavu do dlaně, a díval se na mne. Josef vstal a ptá se ho, co mu je, ale já se jen úzkostně na něj podívala. On nepromluvil ani slova, vzal mne za ruku a pevně ji stiskl, vtom mu druhá ruka sklesla, a hlava padla nazpátek. Josef ho chytil, ale najednou mu vyhrkne z úst proud krve - ještě jeden, někdo vzkřikl - a já padla s lavice dolů. Když jsem se zase vzpamatovala, ležela jsem na své posteli, celá zkrvácená, a matka stála u mne plačíc. To bylo okamžité vzpamatování se a hned jsem zase blábolila. Moje nemoc trvala dlouho a dvakrát jsem silně krev plivala; ale konečně mi přec tak dalece pomohli, že se budu musit nějaký čas po světě plížit. O Tomšovi se mi žádný ani slovem nezmnínil a já se neptala; až jednou, když mi bylo již lépe a Adam kolem oken šel, zavolala jsem ho k nám. Naši nebyli doma a já se mohla na všecko zeptat. První otázka byla, je-li Tomeš mrtev. „Je, selko, je, a já mu toho přeji,“ řekl Adam. „Hned o svatbě věděl jsem, že by se rád ze světa připravil. Ráno, když jeli k nevěstě, přeji mu štěstí, ale on odpověděl: „Adame, ty víš, že je po mém štěstí věčně věkův veta; chceš-li mne co dobrého přát, přej mi brzkou smrt.“ Mně ho bylo líto a já prosil rodiče jeho dost za něj, ale vše nadarmo. On tě měl přespříliš rád, ale bez svolení rodičů věděl, že by nikde nic nepořídil, a proto si myslel, když nemám Hanu mít, raději umru, a když mám umřít, udělám rodičům po vůli, jako ona.

Večer šel jsem také k jeho veselce, ale tak tancovat jsem jak živ neviděl, jako Tomeš tancoval; to bylo, jako by se v divém víru točil a na každý tanec vlil do sebe ledové pivo a lehl na sních. Já ho viděl, ale Pánbůh mně snad ten hřích odpustí, já ho nechal být, ač jsem viděl, že ho to zabije. Já věděl, že je pln zoufalosti, a že jestli neumře, špatným člověkem se stane, a proto jsem ho nechal. Jak ho to čtyřdenní tancování a ještě větší vnitřní trápení změnilo, viděla jsi. I když jste spolu tancovali, díval jsem se a plakal, já věděl, že to bude vaše poslední radost. Tomeš vyšel ven, podepřel se na mne a povídá: „Adame, mně je zle; nezapomeň na rozmarinu a řekni Haně, že brzy pro ni přijdu. Jestli jsem ti někdy ublížil, odpusť.“ Nato šel do sednice a za chvíli byl mrtev. Jeho žena se lekla, ale tuze nenaříkala; leč její tatík, ten bezbožník, jehož vinou vše pošlo, ten chodí od té doby jako Kain. Ale můj hospodář a hospodyně si vlasy s hlavy trhali, ale já je nelitoval, ani tvoje rodiče jsem nelitoval, když tě v krvi z hospody odnesli a ukrutně plakali a naříkali. Já mu vsadil na hrob ten proutek rozmariny, co jsi mu poslala, a ku podivu, proutek se ujal a roste. Na mši svatou jsem dal za

jeho duši a denně v modlitbě na něho vzpomínám. Bůh mu odpusť, co z lásky udělal.' Tak Adam dokončil. Já plakala, ale ulehčilo se mi, an jsem byla uspokojena, že sama trpím. Mně se denně o něm zdá, a vždy ho vidím v bílých šatech, krásnějšího, než kdy byl, a po každé mne k sobě zavolá; již se mi tuze na světě stýská.“ Tak vzdychla po svém dlouhém; mnohokrát slzami přetrženém vypravování bleďá žena. Slze moje svědčily o mém soucitu; ale útěcha? Může-liž kdo srdci tak raněnému útěchu jakou podat? Když jsem odcházela, stiskla mi ruku, a to bylo naposled. ho půl lété nenalezla jsem Hanu více na statku. Ležela již u kostelíčka vedle Tomše. Hrob spojil milence, které zlost bezbožníkova, neústupnost a surovost vlastních rodičů rozvedla.

Pomněnka šlechetné duše - Rozárka

Chudého ctnosti nikdo nevidí.

Mezi nábožnými, kteří den jak den do vedlejšího kláštera na studentskou mši svatou chodívali, vidívala jsem malícké hrbaté děvče. Ať bylo pěkné nebo nepěkné počasí, vždy bylo na ní viděti jedny a ty samé, vybledlé, kartounové šaty a bavlněný lehký šátek, i když mrznout začínalo. Patrně bylo, že je to děvče chudé, ale čistotné; neboť oblek její byl vždy čistý i spořádaný. Jednu okrasu mělo však i toto chudé děvče, kterou mu mnohá bohatá paní záviděla. Krásné, černé dva pletence vlasů, které si vinula dvakrát kolem hlavy. Milo bylo na tu hlavu se podívat. Ona si ji také nikdy nezakryla.

„Kdo je to děvče?“ ptala jsem se jednou známé paní, když právě z kostela vycházela.

„Ta? - To je Rozárka Smilovic. Kdybyste chtěla dát punčochy plésti, nemáte hbitější a lepší pletačky v celém městě.“ „Nezdá se, že by jí to pletení mnoho vynášelo,“ povídám. „Má ještě rodiče?“

„Matku jen; otec dávno již zemřel. Sestra její, o málo větší, má křivé nohy - bratr jest slepý - matka má od práce zchromené ruce. Živí se všickni vespol dílem poslužkami, dílem pletením. Nejvíc ale vydělá Rozárka.“ Tolik mi pověděla paní.

Za několik dní nato šla jsem do kostela na studentskou mši svatou. Rozárka klečela v stolici. I sedla jsem vedle ní. Zima byla krutá. Rozárka měla na sobě svůj obyčejný lehký oděv. Studentíci přešlapovali s nohy na nohu, mnuli ruku o ruku; paní stulily se úže do teplých plášťů, schovávaly ruce do rukávníků. Hrbáček malý klečel a modlil se. Chvíli po chvíli zachvěla se celá její postava zimou; zkrchlé prsty nemohly obrátiti listu, musela je přiložiti k ústům a dýchat na ně. Na průhlednou, suchou ruku kápily dvě slzy; černé oko její obrátilo se na oltář, na krásný obraz Krista Pána. Nejevila se v něm výčitka: „Pane! Proč jiní mají mnoho a já ničeho?“ Nikoli, ono prosilo plno oddanosti: „Pane, slituj se! Posilniž mne v mém utrpení!“

Bylo po mši svaté. „Rozárko!“ povídám k děvčeti přede dveřmi, „nechtěla byste jíti se mnou? Měla bych pro vás práci.“ „To já ráda půjdu,“ odpověděla, obrátivši ke mně velké, černé oči. Tak jsme se seznámily. - Netrvalo to ani půl hodiny, a již měla děti na své straně. „Vždyť my se již známe,“ povídala hned. „Odkud?“ divím se. „Ty menší dětičky vidívám hrát v podloubí.“ „Ano, maminko,“ ozvala se mi dcerka. „Jednou mně chtěl uličník jakýsi vzít pannu, ale Rozárka ho viděla, vyhubovala mu, a musel mi pannu dát.“ - „A na nás se vždy Rozárka v kostele směje,“ ozvali se starší dva chlapečci, školáci. - „Já mám všecky děti ráda!“ pravila Rozárka, „proto také chodívám nejraději na studentskou. Nevím, jak se které z těch dětí jmenuje, ale všecky si je dobře pamatuji. Jakmile který do kostela nepřijde, myslím si celý den: Copak se asi tomu chlapečkovi stalo? Snad nestůně? Když pak druhý den ho zase vidím, mám radost. Vždy se modlívám, aby Pánbůh dal těm dětem zdraví a dar Ducha svatého. Však mne mají ty děti také rády. Když si někdy v neděli vyjdu ke kříži, kdež obyčejně děti z celého města si hrají, obsype se to všecko okolo mne jako chumel a křičí: Rozárko! sedněte si k nám, povídejte nám pohádky! Ráda jim tu radost udělám. Jak začnu povídat, přestává hned všecko skotačení a ticho bývá jako v kostele.“ - „Budete nám také povídat?“ ptaly se děti. „Mileráda, když maminka dovolí!“ řekla Rozárka. - To byla slušná záminka, že jsem mohla Rozárku ke každodenní návštěvě pobídnouti.

S počátku byla velmi ostýchavá, později ale úplnou důvěrou se mně oddala. Jaké to bylo dobré, vroucí srdce, jaká ušlechtilá mysl vtom děvčeti! Ona sama považovala se za tu nejnepatrnější osobu; byla vděčna za každé dobré slovo, za každý upřímný pohled, a přece stála vysoko nad námi všemi. Ona mohla býti učitelkou nás všech! - Tvář její byla pěkná, pravidelná, ale nebylo v ní barvy, leč by seděla chvíli v teplém pokojíku. - Tu pokryla lehká červenost bledé líce; oko, to krásné, dlouhými řasami zastíněné oko, nabylo lesku. Dobrota

srdce okrašluje pěknou tvář; u Rozárky jevílo se to při každém pohledu, při každém úsměvu. Člověk jí musel míti rád!

Když seděla mezi dětmi, zdálo se, že jest to také jen čtveračivé dítě. Ona se s nimi smála i hrála, a té chvíle zmizel jí z tváře všechen zármutek. Jednou jí děti rozdělaly pletence s hlavy, rozpletly a přiběhly pro mne, abych se šla podívat, jaká je Rozárka krásná! - Zůstala jsem udivena státi. Jaká to krása, jaká bohatost vlasů! Celá její postavička byla v nich zahalena, a ještě na podlaze splývaly ty černé proudy. Rozárka byla všecka uzardělá nad naším obdivováním. Ukazujíc na děti, omlouvala se: „To mne ti čtveráčkové donutili.“ - „To jest okrasa,“ povídám jí, „za kterou by mnohá dáma celý svůj šperk dala, kdyby možno bylo si ji zaopatřit.“ „Vždyť není ani broučka na světě, aby neměl na sobě něco pěkného. Mně dal Pánbůh pro radost ty vlasy. Juž mne žádali, abych je prodala. Ale já to neudělám!“ - „A kdo vás o to žádal?“ ptám se s podivením. - „Jedna paní. Pletu pro ni skoro celý rok punčochy, a ráda bych jí radost tu udělala, když si toho přeje míti pěkné vlasy; ale nemohu to udělat. Ona jest pěkná paní, zdravá, bohatá, jenže má málo vlasů. Inu, všecko člověk nemůže míti. - Věřte mně, paní, já nejsem marná na ty vlasy; Bože, vždyť bych musela býti tak dobře spokojena, kdybych ani vlásku neměla. Ale mne to těší, když se lidé rádi na mou hlavu dívají. Myslivám si: Přece ti Pánbůh něco dal, co se lidem líbí. Antonín také vždy říká:

„Vy byste měla hřích, Rozárko, kdybyste jediný vlásek zmařila.“ - „To já bych také řekla,“ povídám jí. „Ale kdo je ten Antonín; snad váš bratr?“ - „Ne,“ odpověděla Rozárka, a lehýnký růžový nádech přelétl jí bledou tvář. - „To není můj bratr; ale jako bratr. Jest to syn ševcovic, co pod námi bydlí. Oni mne mají jako svou, dělají mi mnoho dobrého i matce, ačkoliv sami mnoho nemají. Není jim obtížno, kdybych tam i celý den u kamen seděla s bratrem a hrála se. Bratr můj ubohý jest slepý. Ten už nevidí na mne. Ale ráno, když se češu, to on přijde ke mně, přebírá mí vlasy od hlavy až dolů a jako dítě se s nimi těší: ‘ Mezi tou řečí byla si Rozárka pletence upletla a okolo hlavy jako korunu položila. „A teď necháme dovádění, budeme pracovati a něco si povídati,“ navrhla dětem, a ty hned seděly na stoličkách okolo ní. - Ona měla v sobě celý poklad pohádek těch nejkrásnějších. Jedna byla k libosti jednoho, druhá líbila se druhému; každého podělila něčím. A jestli opakovala jednu, oblékla ji opět v jiné a jiné roucho, že se zdá dětem vždy nová. Ptala jsem se jí jednou, jestli je tak slýchá. - „Neslýchám. Já sama nevím, že se mi to všecko tak v hlavě rodí. Jak by ale jinak býti mohlo? Vždyť mám takovou radost, že mne ty dětičky milují, že celý den pomýšlím, čím bych se jim zavděčila: ‘ Jindy zase ptaly se jí děti, kolik jí je roků? - „Dvaadvacet,“ odpověděla.

„Dvaadvacet!“ divily se děti. „Vy se divíte, že jsem tak stará a ještě tak maličká,“ pravila sama, a nebylo jí na tváři ani mráčku viděti. „To je tím, že padalo na mne málo rosičky. Však Pánbůh věděl, až budu starší, že budu ráda, když nebudu potřebovat mnoho na šaty; že budu ráda mezi dětičkami, které by se musely natahovati, kdyby mne chtěly obejmouti.“ - Jindy zase v neděli, když přišla ve svých obyčejných všedních šatech šedých, ptaly se jí děti:

„Ale, Rozárko, pročpak si nevezmete v neděli jiné šaty?“ „Vidíte, mé dětičky, když je země pokryta sněhem a nebe plné šedých oblaků a smutné, to já také do takových barev ráda se oblékám. Počkejte jen, až nastane jaro. Tu uvidíte na mně tu zelený, tu růžový šat, a tak se bude na mně střídati barev rozličného kvítí,“ pravila Rozárka dětem, a okolo úst pohrával jí bolestný úsměv. - Ubohá myslela na svůj hrob. - Děti tomu nerozuměly, braly za pravdu, eo jim řekla: tomu ona chtěla. Ne ze studu zakrývala svůj nedůstatek, ale by mysl jejich nepokalila zármutkem.

Jedenkrát zapomněla u nás modlitební knihu. Děti mi ji přinesly k uschování. Byl v ní založen obrázek na plátně malovaný, představuje podobu mladé ženy příjemných tváří, podobné poněkud Rozárce. Měla na sobě staromódní panský šat, vlasy nazpátek sčesané, napudrované. - Odevzdávajíc knížky Rozárce, ptám se jí, koho ten obraz představuje? „To byla moje babička,“ odpověděla Rozárka. „Vaše babička? Ta paní ale musela podle všeho býti z bohatšího rodu. Ten kroj nenosil se podle mého vědomí v stavu měšťanském?“ „Vám to paní mohu pověditi, vy mi to nebudete za chloubu vykládati. My pocházíme ze šlechtického rodu. Otec můj se toho titule ale odřekl. Říkával: Lepší sprostým nádeníkem, nežli panským ničemníkem. - Co by nám to důstojenství platné bylo, když nemáme ničehož nic?“ - „A byli již vaši předkové chudí?“ - „Ne, ti byli zámožní, ale přišli do neštěstí. Jestli by se paní líbilo, já bych v krátce pověděla, jak se to s nimi stalo?“ Já Rozárce vděčně přisvědčila, a ona začala povídati.

„Děd můj byl jediný syn velmi bohatých rodičů; byl prý člověk cvičený, světa sešlý i pěkný. Rodiče si na něm mnoho zakládali a vyvolili mu bohatou slečnu v hlavním městě. On ale zamiloval se do jedné urozené sice, ale velmi chudé slečny. Byla sirotek. Měli se tuze rádi. Rodiče tomu ale dokonce nechtěli dovoliti a hrozili, že ho vydědí. Když pak nechtěl jinak dát, odepřeli mu všecku pomoc, panství prodali a odstěhovali se do hlavního města. Mysleli, že nechá syn své lásky, a nouzí donucen, že se k nim vrátí. Ale syn se ani tím od svého úmyslu nedal odvrátiti. On prodal svoje šperky i vše, co se mu zdálo zbytečným; odstěhoval se do

zdejšího města a chtěl živiti se vyučováním v hudbě a ve francouzské řeči. Našel žáků dost. Tenkrát bylo v našem městě peněz jako želez, laciné živobyčí, a tudy se mu dost dobře vedlo. Jak si něco peněz vydělal, oženil se s milou svou slečnou. Neměli panský život, ale dosti dobře vycházeli. Poněvadž pak se milovali, rádi všecko spolu snášeli, i dobré i zlé. - O rodičích neslyšeli ničeho, ačkoliv syn několikrát jim psal a je za odpuštění prosil. Ale nedali se obměkčiti, až Pánbůh na ně vzpomněl nemocí. Tu psali synovi, všecko mu odpouštěli, zvouce ho k sobě i s ženou a dětmi. Měli již dvě dítky. - Žádný zde v městě nevěděl, že jest děd šlechtic; ani když odcházel, nezjevil to nikomu.

Rodiče dlouho nestonali. V krátkém čase po sobě zemřeli, zanechavše svoje jmění synovi. - Bylo by se jim nyní dobře vedlo „ale tu na neštěstí přišel finanční patent, a jmění jejich sešlo na takovou částku, že postačovalo jen tak k pohodlnému živobyčí měšťanskému. - Děd si ale nerozuměl. On si koupil malé panstvíčko. I začali žít po šlechticku, jak on v domě otcovském uvykl žít. To ale dlouho nevystačilo. Nestarali se o hospodářství, také tomu nerozuměli; čeled' je šidila, kde mohla, a tudy se jmění pomalu menšilo, menšilo, až museli panství prodati. Nezbylo jim jen na skrovné živobyčí. Děd se nad tím tuze trápil a chtěl své paní zaopatřiti dobré živobyčí, aby žila v rozkoši, a tu ji opět přivedl do starého nuzování. Odstěhovali se tedy zase do našeho města. Děd stal se opět učitelem. Zdraví jeho těmi nehodami utrpělo; on začal chřádnout - chřádnout, až ho po roce vynesli. Babička by všecko byla vynaložila, do nitky, kdyby mu byla mohla zachovati život. Ale nadarmo! - To jí bylo nejtěžší ranou. - Prodala všecky zbytečné drahé věci, co ještě po rodičích zbývalo, najala si pokojíček u jednoho ševcovského mistra a žila zcela v tichosti. Chlapce dala na studie a děvčátko si cvičila doma sama. - Ale když neštěstí přijde, nepřichází nikdy samo. Starost, zármutek soužily mladou ještě paní příliš; začala postonávat, až opravdu ulehla. Mistrová sloužila jí poctivě, jako by to její sestra byla; mistr obstarával lékaře i léky, a kde mohli, tu jí starosti ulehčovali. Měli babičku tuze rádi. Dříve učivala jim dcerušku jejich, která byla v stejném stáří s její dceruškou, nebrala za to platu; a proto též oni ji chtěli splatiti zdvořilost jim prokázanou. Asi rok babička víc ležela, než chodila. Konečně ale nepomohly léky ani lékař: Pánbůh si ji vzal. Udělala mistra poručníkem nade dvěma sirotky; svěřila mu před smrtí všecky svoje listiny a odevzdala, co ještě drahého měla. Syn sám nechtěl dále studovati, ačkoliv ho k tomu poručník měl. Učil se jeho řemeslu. Děvče dal mistr ještě vycvičiti, pak je odvezl do Prahy. Obchodil si to, že byla přijata do nějakého šiftu, kde jsou chudé šlechtičny. Později šla do kláštera. Syn se vyučil a šel do světa. Stal se z něho pěkný člověk, šikovný řemeslník. Když se vrátil, dral se každý o jeho dílo, měl práce až dost; a stál si dobře. Mohl si

žádati kteroukoliv měšťanskou dcerku, nikdo by mu ji byl neodepřel: takové vážnosti požíval i děd i otec. On ale zamiloval si dceru mistrovu, svého dobrodince, a vzal si ji. Snad to udělal také z vděčnosti za dobrodiní, které mu prokazoval mé matky otec.

Některá rodina jesti' už jako na samé neštěstí zrozena. Tak bylo i u nás. Byli jsme čtyři děti, když nám otec náhle zemřel. Mně bylo osm let a já byla nejstarší. Dědeček se chopil řemesla. Ale že byl stár, lidé neměli k němu již té důvěry, jako k otci, který byl ve světě cvičený a každému vyhověti znal, ať byl pán, nepán. - Pomalu se lidé ztráceli a dědečkovi nezbyla než správká. Za krátký čas umřela matčina matka a nejmladší moje sestra. - Já a sestra moje byly jsme nezdravé hned od malička. Dost se nám rodiče napomáhali: dědeček se schodil s námi, kdejaký lékař byl v celém okolí, - ale nebylo nic platno. Bratra často oči bolely, jinak ale cítil se při zdraví. Chodil do školy, pilně se učil, byl hodný hoch. Když vystoupil ze čtvrté třídy, ujal se ho jeden pán, a poněvadž měl krásné písmo, držel si ho k přepisování. I slíbil matce, že bude hleděti později, by dostal službu při kanceláři. Matka děkovala Pánubohu, že jí takového dobrodince seslal. My se naučily čísti, psáti, počítati a potřebným ženským pracem. Jak jsme byly s to, hned jsme pracovaly pro lidi. Sestra nemá ale tolik trpělivosti co já: ona raději v hospodářství poslužkuje; je zdravější a veselejší, než já. - Po několika letech umřel i dědeček, naše největší podpora, náš opatrovník a zástupce. A tu teprv jsme byli opuštěni, nešťastní! Matka div nezoufala.

Pánbůh nás těžce zkoušel, ale On ví nejlépe, proč. Nikdo nemá proti jeho svaté vůli reptati. Dědeček nám vždy říkával: ‚Děti, doufejte, nezoufejte! Pánbůh má velké oko. On vidí na vás, a nechá-li vás trpěti na zemi, odplatí vám to tam nahoře.‘ - Po dědečkově smrti prodávala matka kousek po kousku. Léta byla drahá, práci ruční se málo vydělalo. Nebylo na tom dost. Bratr se příliš namáhal, psal ve dne pro pána, v noci na svou ruku, oči se mu víc a víc zapalovaly, až - oslepl. Nemyslely jsme, že to bude navždy. Matka vzala ho domů; opatrovaly jsme ho jako oko v hlavě, matka dělala, co kdo radil, ale nic platno. - Konečně šla i do Prahy s ním. Lékaři radili mu všelijaké léky a přimlouvali matce, aby ubohého nevidomce nechala v Praze. Ta ale nechtěla. - Švakrová jeptiška pomohla jí, čím mohla, a matka vrátila se nazpět k nám. Najali jsme si světničku, v které dosud bydlíme. Matka chodila se sestrou po práci - já a bratr těšili jsme se spolu doma. Já mu čítávala z knížek, kterých jsme několik měli po nebožtíku otci. Někdy vodila jsem ho za město ke kříži, kdež mu bývalo jasno a veselo. Když byl v dobré míře, učila jsem ho plésti. Naučil se tomu rychle. I měl velkou radost, když upletl první pár punčoch, a peníze, co za ně dostal, matce odevzdal. Jak nastane jaro, vydává se

matka s bratrem do světa. Chodí s ním od jedné studánky divotvorné k druhé, kdyby přece od Boha zrak mu vyprositi mohla. Ale posud všecko darmo. Pánbůh jinak soudí, než my chceme, a nedá na sobě ničehož vynutit.

Kdosi poradil matce, aby šla s otcovým predikátem po zámcích šlechticův, že prý dostane hojné almužny. Matka se dlouho zpěchovala. Žebrácká hůl je těžká hůl. Když ale nouze a drahota rok po roku vystupuje, byla k tomu přinucena. K prodání nemáme již ničehož. Obrázek tuhle jest poslední dědictví po otci a jeho rodičích. Byl okolo něho skvostný rámeček. Ten ale již dávno se prodal. - Letos tedy vzala predikát s sebou. Ubohá matka! Co zkusila jak živa žalostí, zármutku, co se napracovala! Ted' již nemůže ani pracovat; ruce má od práce ochromlé. A přece si nedá pokoje. Poslední kapku krve dala by, aby nám pomohla. Bůh jí to zaplat'!“

Tak dokončila Rozárka, a slza za slzou hrnula se po bledé tváři.

„A nemáte zde žádného dobrodince, který by se vás platně ujal? - Což ten pán, eo bratra vašeho podporoval?“ - ptám se děvčete.

„Trpké sousto, které se prošením kupuje. - Kdo sám nezkusil, neuvěří. - Jednou, dvakrát se dá; po třetí ale nechod'. - Ten pán dá leckdys bratrovi kousek starého šatstva. Ale jak bychom to mohli od něho žádati, aby se bratra ujal, když mu ubohý slepec nemůže pracovat. - Ach, milá paní! Ono je tolik bídy mezi lidem, že není možná vysloviti! Každý prosí, každý potřebuje: kampak by pání přišli, aby měli každému dáti? - Lidé mi říkají, že prý jsem hrdá, že si nikdy nestěžuji a neprosím. - Já nejsem hrdá; to by mne Pánbůh trestati musel, kdyby mi pýcha do srdce vlezla; ale jsou lidé, kteří neumějí dát ani dobrého slova, ani kousek chleba podati. Člověka to v ruce pálí, což od nich přijme. Já bych nechtěla nic, než abychom měli všecky dost práce po celý rok; pak bychom se přece po skrovnu vyživili,“ pravilo dobré, předobré děvče.

„Mnoholi vám platí paní od páru punčoch?“ ptám se. „Jak jsou tenké. Od nejtenších jeden rýnský, pak dvacítník, od tlustých půl zlatého.“

„Můj Bože, to je skoro jako nic. Vždyť pak musíte pilně plést, abyste za tři dni pár tenkých punčoch upletla?“ „Při dlouhém dnu bývám za dva dni hotova. Tu pletu při

měsíčku i za svítání, a třebaš potmě. Mám juž tu práci v prstech. V zimě mohu seděti jen do desíti, déle u Záveských nesvítí, a to jest pod námi ten švec. Tam celý rok trávíme večery a po roce zase. V naší světničce bývá zima, ale u ševcův je vždy hezky teplo. Starý Záveský říkává: ‚Lépe méně jíst a více topiti v zimě; v létě pak hodně chodit a hodně jíst.‘ - Jsou to dobří lidé. Starý byl dlouho ve světě, byl až kdesi v Amsterdamu. Umí povídati všelicos, jak je to v té a oné zemi, a proto chlapani rádi k němu chodí na besedu. Také syna poslal vloni na zkušenou. I přikazoval mu, ať zajde do Amsterdamu, tam že má známých mnoho, a ti že mu hned práci zaopatří. Tam se prý čisté práci naučí.“

Rozárka dokončila svoje vypravování; musela odejít domů. - Hleděla jsem za bledou pletačkou a divné myšlenky o společnosti lidské křižovaly se mi v hlavě.

* * *

Jednoho dne podvečer jdu z procházky. I jdu nedaleko valu okolo staveníčka, které bylo na spadnutí. Se třech stran mělo juž podpory. Nahlédnu do přízemních oken; nevelká světnice byla osvětlena ohněm od krbu. U krbu stála žena a na lavici u kamen seděl muž; loupal si brambory. Byl to švec Záveský. Vešla jsem dovnitř. - Staří manželé s podivením se po mně ohlédli. Nevěděli, kdo to k nim za soumraku přichází. Poznavše mne ale, s radostí mne vítali. Stará mistrová utírala honem židličku zástěrou a blíže krbu přistavovala, pobízejíc mne k posezení.

„Dnes u vás není Rozárka?“ povídám.

„Dnes drží dračky u paní prokurátorové. Matka ji měla k tomu, aby šla s sebou. Přinesou si odtamtud něco k jídlu; a jim jest každé sousto dobré,“ pravila Záveská.

„Kdyby jen každý den tak bylo: toho bych jim od srdce přál,“ doložil starý. - „Ta ubohá naše Rozárka, ta potřebuje posily dost. Oh, kdybych já věděl, kde roste koření pro její neduh, já bych pro ně po kolenou lezl. To děvče je anděl! Ta zajisté zaslouží desateronásob krásnější nebe, než mnohý, sebe lepší člověk. Ba ona si ho zaslouží a dostane, jako že jest Bůh spravedlivý. - Co jen nám udělala! - My jí to nikdy nebudeme moci splatit, kdybychom sto let živi byli. - Rádi bychom si ji vzali k sobě za svou; ačkoliv sami málo máme, přece bychom s

ni rádi sdělili, čeho Pán Bůh nadělí, ale ona nepřijme od nás ani toho nejmenšího dárku. I na ten suchý brambor se ohlíží, má-li ho vzít. Myslí dříve, máme-li my dost. - Jednou jí ušil na její svátek Antonín střevice. To měla radost, plakala až radostí. - Zato ale spořila, aby mohla uplést Antonínovi krásný sáček k svátku. - Oh, kdyby to děvče zdrávo bylo, jiné by nebylo Antonínovou ženou. Jen ona ho uchránila od zkázy časné i věčné!“

„To je svatosvatá pravda, že jen ona,“ přisvědčila stará matka. „Co jsem se ho naprosila: Toníku, pro všechno což ti svatého, varuj se těch společností, sic nás přivedeš do hrobu. Tatík mu každý den předkládal: Komu milá hra, neuzří dobro. Kdo se psy líhá, s blechami vstává. Ale všechno bylo marné. - Přisliboval, prisliboval; ale jak se dostal mezi kamarády, položil si všechna dobrá předsevzetí za záda, sedl si na ně a - hrál zase. Všecko darmo bylo, až nám Pán Bůh seslal ji. Kdo by si byl pomyslel, že ta ho napraví!“

„A jakým způsobem to dokázala?“ ptám se.

Na to pravil starý mistr: „Když jsme jí říkali: ‚Ale holka, jak ti to jen vždy napadne, že umíš tomu hochovi tak trefně vymluvit?‘ odpověděla nám, že to jest vnuknutím božím. U ní na to nikdy nedošlo, aby ho byla napomínala, anebo mu řekla: Antoníne, tak neb jinak! - Zato ale chytře narážela jenom na jeho kamarády; o něm ani muk, jako by nevěděla, že s nimi chodí. - Najednou zatočila v řeči na jednoho nebo na druhého z těch karbaníků. Začala: ‚Já potkala dnes Pavlovic Jana. Ten vyhlíží, až běda. - Škoda věčná toho chlapce! - Jakou radost měli ti rodiče z něho. - Teď ale, co se chytil těch daremných spolkův, rodičům dělá jen starost. - Matka chudák pláče celé noci; - on na to nedbá, nestará se, hledí si karbanu raději než řemesla, byť se rodiče třeba utrápili. - Však mu Pán Bůh proto nedá žádného štěstí. - Juž mu nyní Bůh hrozí. - Jaký to byl hoch, pěkný jako višně. Ať se ale někdo na něho podívá nyní! Oči má ztrhané od nevyspání, - tvář celou pomatenou, - šat na sobě ušmejkaný! Každá poctivá holka stydí se, když na ni promluví.‘ - Antonín na takovou řeč ani nepipal, my si ale myslili: vtip se! - Jindy zase přišla s novinou, že slyšela u purkmistrů, kterak chce pán celý ten spolek karbaníkův strčiti do bílých kabátů.

My jim to přáli. - Antonín neřekl ani slova. Ale nechat! Svědomí dává hbitý rozum! Ono se ho to přece dotklo.

Co ho ale nejvíc odvrátilo od těch spolků, bylo to, že začala Rozárka večer čítati. Zdejší pan kaplan a jeden měšťan drží si mnoho českých knih. - Rozárka se osmělila, šla k velebnému pánu kaplanovi, i prosila ho, aby jí zapůjčil nějakou pěknou knížku českou. On dal jí s ochotou na vybranou několik a nabídl, by přišla, až ji vyčte, pro jinou. Kdo byl radši než Rozárka. Vybrala si jednu a přišla hned dolů k nám povídat, že jí velebný pán zapůjčil krásnou knížku ke čtení, že nám bude večer číst. Antonín rád poslouchal pěkné čtení. Mysleli jsme: Počkej, jestlipak zůstane doma či odejde? Byla to právě středa, a to se scházivali ti hoši - ve středu a v sobotu. Rozárka začala číst. Antonín byl jako na trní. ‚Vidíš, Rozárko, mohla bys mi to k vůli udělat a nechat čtení na zítřek,‘ tak začal. Rozárka se zamlčela, podívala se na něho a ptá se: ‚Proč, Antoníne? Kampak máš jít?‘ - ‚Řekli jsme si s chlapci,‘ pověděl syn, ‚že se trochu sejdeme.‘ - ‚Jdi, když chceš a mezi chlapci více tě to těší! Já ale nemohu ti to udělati k vůli, abych nečetla. V neděli mám knížku přinést, abych dostala jinou, a čtyři večery dobře jest co čísti. Má to býti krásné čtení o jedné rodině, kterou bouře mořská zahнала na pustý ostrov, kterak se tamodtud zase dostali. Mnoho jest prý v ní o cizích dílech světa, o všelijakých národech, slovem: jest ti to až milo krásné.‘ - Přišla ještě sousedovic děvčata s pletením a bratr Rozárčin: všecko si usedlo a ona četla dále. - Antonín okoumal, okoumal, rozmýšlel se trochu, trochu poslouchal, pak sedl na stoličku, vezma práci do rukou. Několikrát to jím ještě trhlo; bily hodiny, osmá a devátá; ale - on zůstal doma. - Rozárka chudák četla s takovou radostí, že se jí oči až svítily. - To jest dobré dítě.

Bylo deset hodin a nechtělo se nám ani spát. - Když odcházeli, přikazoval Antonín, aby Rozárka druhý den časněji začala číst, aby více slyšeli. - Když jsme šli spat, povídal jsem Toníkovi, že mi udělal velikou radost. - On mi rozuměl, ale neřekl nic. My také víc ani slova. - Vidíte, paní, od toho dne šlo to pomaličku, líp a líp, až sám uznal, do jaké propasti padal.

Rozárka četla jednu historii o jistém karbaníku, z kterého později i loupežník se stal a jenž na šibenici skončil. S počátku byl to takový hodný hoch jako Antonín; ale kamarádi ho svedli. - Všickni jsme plakali. - Antonín seděl, jako by ho zařízł. Za chvíli rozvázal a řekl: ‚A stalo se to opravdu, Rozárko?‘ - ‚Vždyť to tady stojí tištěno, že je to příběh pravdivý.‘ - ‚A co na tom jest podivného?‘ pravím já mu na to. ‚Cokoliv jsem já viděl poprav, co zločinců; všickni byli s počátku jen lehkomyšní; začínali s malými chybičkami a dokonali na šibenici.‘ - ‚Ale proč nejsou trojnásob trestáni ti, kteří je svodí?‘ ozval se Antonín. ‚Však by zdejší Lukáš také zasloužil! Kdo tím vinen, že Pavlovic Jan jest karbaníkem?‘ - ‚K čemupak dal,‘ díím já, ‚Pánbůh rozum a vůli? - A když sám nemá uznání, pročpak neposlechne rady dobrých lidí?‘ -

Antonín se odmlčel. - Rozárka pravila na to: ‚Snad se vyplete z těch tenat, jako sta jiných, kteří byli pobloudili. Kůň má čtyři nohy a klopýtne, ale vzchopí se zase. Bez pokušení není na světě ctnosti. Snad i on svého anděla najde zase! A pobloudilý syn, který pokání činí, jest Pánubohu mnohdy milejší, nežli ten, co nikdy nehřešil.‘ - Antonín se mile na ni podíval; bylo viděti, že jí v duchu děkuje. - Od těch dob měli jsme s ním jen radost. Každý ve městě ho chválil, a Rozárka, jakmile někde takovou chválu o něm zaslechla, hned mi to s největší radostí povídala. Jak se to mezi chasníky rozneslo, že Rozárka večer čítává, přicházivali k nám. S počátku nejznámější, později se též přitrousili jiní a děvčata. Bývalo pak u nás veselo: Já počestnou chasu vidím rád okolo sebe, proto jsem tomu nebránil: A když se dalo, povídal jsem jim i sám, jak se mi ve světě vedlo, když jsem býval z mládí na zkušené. - Tak jsme přečkali zlou zimu. Z jara přestalo čtení. My si vyšli časem v neděli po požehnání raději někam do pole, nebo na Veselou horu k svatému Vavřinci. A to chodila Rozárka s námi, až nám to zloba lidská překazila. Nahoře je také hospůdka. Někdy se tam nahodí houdek s dudákem a taneček bývá hotov. -- Antonín si rád poskočí. - My ale zůstali raději venku a dali si nalíti holbičku. - Jednou byla tam zase muzika. - Antonín se také pustil do kola. - Mezi děvčaty byla tam též jedna, jistá Bětuška Šetkovic, která měla na Antonína oko. On jí ale neměl v lásce, a my už dokonce ne. Ta se přitočila po tanci k němu, pravíc mu uštěpačně: ‚Což vy, Antoníne, neprovedete ani vaši milou?‘ - ‚Provedl bych, třeba desetkrát, kdybych jakou měl,‘ řekl jí na to syn. - ‚Jen nezapírejte, vždyť celé město o tom povídá, že je Rozárka Smilovic vaše milá.‘ ‚Ba, já bych si přál takovou milou. Můžete to, Bětuško, říci každému, že mi jest Rozárka ze všech děvčat, co jich koli znám, ta nejmilejší. Ona zasluhuje všecku vážnost, a kdo by ji chtěl pohanět, s tím bych se spořádal já.‘ - S takovou se Antonín od Bětušky obrátil a víc se mezi chasu nepletl. My bychom nebyli o tom ničeho zvěděli. - Ale byla tam také Rozárčina sestra Kačenka; ta se toho nějak domakala. Kačenka a Rozárka, to jest nebe a dudy. Žádné přirovnání. Je to poctivé, hodné děvče, ale mimoto drak. Pán Bůh uchovej, té ublížiti slovem! Jak jest malá, ona by mu do vlasů skočila. Š’lak ví, ona při těch svých podělkách všecko všude vyzví, všeho se dopídí. Jak jí takový člověk, který sám číst není, slovo řekne, jest v něm jako šípě, vyčte hned šibenici a kolo. Každý s ní zachází jako s máslem, protože se bojí její huby. - Rozárku má ale tuze ráda, radši než matku. - Můžete si tedy pomyslit, paní, jaký dělala rámus, když se dověděla, co Bětuška řekla. My se ale na to neptali. Antonín prosil sice Kačenku, aby neříkala Rozárce o tom ani slova. Než darmo prositi, když jest ona rozčertěná, to musí všecko ven. Musela to nejspíš říct. Od té doby se nás Rozárka zponenáhlu stranila. Když přišla boží neděle, našla si vždy nějakou výmluvu, aby nemusela s námi jít, leč nešel-li s sebou Antonín. Podle toho jsme pozorovali, že to asi ví.

Muselo jí to býti chudákovi líto. Nám to též bylo líto, ale nechtěli jsme s ní o tom mluvit. Doufaliť jsme, že se to časem zase poddá i spořádá.

Antonín si neustále vypůjčoval od Rozárky knihy, které měla vypůjčené od velebného pána kaplana. Nejvíce mu nosila takové, které jednaly o cizích zemích. Kdo ví, jestli tím, nebo samo sebou, - slovem: hochovi se zachtělo jíti do světa. Nebyl jsem od toho. Mně bylo také dvacet roků, když jsem šel na zkušenou; ale máma ta ustavičně odmlouvala. Inu, když má člověk jediného, nerad se loučí; nikdo nemůže vědět, vrátí se či nevrátí se. - Nebylo s ním ale zbylí. Dal jsem mu svolení, a když si matka Rozárce stěžovala, těšíc ji pravila: ‚Neplačte, mistrová, Bůh dá, že se Antonín za rok, za dvě léta vrátí zdrav a šťasten. On jest hodný hoch, štěstí ho nemine. Zde by z něho nic nebylo. Nedělejte mu těžké srdce.‘ A tak to moudře matce vymluvila, že jsme jí byli povděční.

Antonín odešel; po svaté Trojici budou tomu dvě léta. Já mu přikázal, aby šel do Amsterdamu. I dal jsem mu s sebou list na jednoho známého mistra. - Hoch mne poslechl. Dostali jsme za několik měsíců od něho list, ve kterém nám popisuje cestu a vědomost dává, že jest v Amsterdamě u mého známého v práci. - Dále psal, kterak ho má mistr rád a kterak se podivil, když poznal mistrovu mladší dceru, která prý jest ve tváři Rozárce zcela podobna, ba že má skoro i tak pěkné vlasy. Přikazoval nám, abychom Rozárku neopouštěli, abychom si prý mysleli, že je to jeho sestra. - Bože, jak bychom to mohli udělat?! Vždyť ji máme rádi jako svoji. Když jsme jí to četli, dala se chudák do pláče a nemohla ani promluvit. Bylo jí to milé. - Antonín nám častěji pošle několik rýnských na přilepšenou, tudy nám přece bývá možno někdy jí něčím přilepšit. - Ale to nesmíme jí peníze dáti; my to dáme matce, aby nevěděla. Ona by hned řekla: ‚Jste staří, nevíte, jak vás tu dlouho Bůh nechá, nebudete-li toho sami potřebovati.‘ - Ona chudák myslí sama, že nebude dlouho živa. - Inu, abych pravdu řekl, já se toho také bojím; celé noci prokašle, ve stravě nemá pořádek, časem jest, časem není nic. Mají dvě drchničky k přikrytí pro všecky, do světničky věje vítr, kudy chce. Jakého tu ušetření? Ale nedá si říci! My jí nabízeli, aby spala u nás dole. To, to! Ona od svého neupustí, jako by ráda chtěla umřít. Jestli dostane kdesi sousto, přinese druhým a říká, že se najedla, to že jí zbylo. Říká to, poněvadž ví, že by se toho jinak ani netkli. Jestli má několik grošů zbytečných, tu hledí již koupit ostatním, čeho potřebují. Na sebe se nikdy neohlíží. Když jí říkáme: ‚Ale, Rozárko, pročpak sobě nekoupíte šaty nebo to, ono, čeho potřebujete; ať si Kačenka sama na sebe vydělá!‘ - odpoví na to: ‚I což, já nepotřebuju žádných zbytečných šatů. Dlouho-li pak tu budu? - Kačenka je zdravá, ona jest ráda veselá, jde mezi holky,

nemůže chodit ošuměle, potřebuje šatů víc než já; tak i matka i bratr jdou více mezi lidi než já. Kdopak si mne všimne?!’ - To bývá vždy její řeč. Ona se drží, chudák, za tu nejnižší, nejopovrženější ze všech lidí. No, za to ji Pánbůh jedenkrát povýší mezi svoje vyvolené!“ Tak dokončil starý.

Když jsem odcházela domů, svítila mi stará dračkou do síně. - V koutku zahlédla jsem úzké dřevěné schody. „Tamtudy se jde do Smilovic komory,“ pravila mistrová,

posvěcujíc na polozpuchřelé schody a polámané zábradlí. „Bože, tu je strach choditi, div, že se to všecko ještě nesesulo!“ povídám.

„Milá paní, a přece platí Smilová z té bídné komory třicet rýnských a my padesáte. Člověk tomu již tak zvykne. Bydlíme zde spolu již osm let, a ono je to stavení vždy stejné.“

Pod schody byly ještě jedny dveře, také jen na petlici zavřené; za nimi ozývalo se stenání.

„To je tchýně třetího nájemníka, co je tu s námi,“ pravila mistrová vidouc, že naslouchám, odkud stenání vychází. „Leží již plných sedm let; má studený jed v kostích. Jest již celá zkroucena od toho - nemůže si ani sousta do úst podati. On je nádeník, ona pradena. Celý den jsou v práci, aby vydělali na ten kousek jídla. - Mají osmileté děvče, to obsluhuje nemocnou. Nejvíce jí ale poslouží - Rozárka. Ba ona vysedí i celé hodiny u ní, modlí se s ní, vypravuje jí, jaké bylo kázání, což jí ubohou nejvíce těší. Když dostane něco lepšího, zajisté toho kousek staré Málkové přinese. - Tak je ten ubohý, nevšímavý mrzáček audělem útěchy a míru v malém staveníčku; sama bídná, ubohá i chudá, pomáhá přece, kde může, ještě bídnějším, chudším.“

S úctou dívala jsem se druhý den na bledou pletačku, která byla mnohem, mnohem lepší než my všickni. Sama trpitelka, byla služebnicí lásky, byla neúnavnou křesťankou.

* * *

Byly jsme pospolu jen do jara. Já musela odejít. Rozárka zbledla jako stěna, slze vyhrnuly se jí z černého oka, když jsem jí řekla, že se musíme rozloučiti. „Ale v jeseni se opět vrátím,“ doložila jsem. „Pak se budeme spolu těšiti.“

„Nevím, nevím,“ zavrtěla smutně hlavou.

„Pro každého máte útěchu, pro každého veselé slovo, a pro sebe jen bolest!“ povídám jí.

„Myšlenka, že umru, není mi bolestná; ale mnohem bolestnější jest cit, že se mám nyní od vás zase rozloučiti. Doufala jsem, že budu moci s vámi a s těmi dětmi býti do smrti. Vy jste mne všickni milovali; já tu byla jako doma; těžko mi bude odvykati.“

Nemohla jsem ji ani utišit. I mně bylo smutno. Vždyť pak jsem viděla, že den ode dne více chřadne, a neměla jsem mnoho naděje, že zimy dočká. - Udělala jsem pro ni, co jsem jen mohla. Já došla ještě k Záveskému a prosila jsem ho, aby mi dal vědět, kdyby jí bylo zle. Pak jsme se rozloučily. Rozárka, vidouc děti plakat, přislíbila jim, že jim vychová psíčka a ptáčka. I dala jim na památku vlastní rukou obrázky.

„Prosím vás, Rozárko, jen se šetřte a pomyslete si, že by mne to tuze bolelo, kdybych vás nezastihla při svém návratu zdravou,“ pravila jsem jí na rozchodnou.

„Jak bude vůle boží!“ odpověděla a vřelá slza padla na moji ruku.

Odjeli jsme, provázeni, dokud vidno, jejími zraky, jejím žehnáním, její modlitbou.

* * *

Uplynulo jaro i léto. Nastala jeseň. Listí žloutlo, opadávalo; na jeřábech okolo cesty seděla hejna vran; po obloze proháněly se šedé oblaky, a slunce pokrývalo mdlým světlem zasmušilou krajinu. Takový byl den, když jsem se opět do města vracela. I mysl moje byla zasmušilá. Věděla jsem, že Rozárka těžce stůně, že již nevydrží dlouho. Psal mi to sám lékař, a starý mistr mi to dal vědět. Děti byly smutné, že jim nebude už hodná Rozárka povídat pohádky, že jim nevychová psíčka ani ptáčka.

Jak jsem slezla, běžím hned do starého stavení. Na prahu stála Záveská. Byla celá uplakaná.

„Jak jest Rozárce?“ ptám se.

„Zhasíná! Pán Bůh vás, milá paní, přinesl: již celý den o vás mluví. Věděla to jaksi napřed, že dnes přijedete. Říká také, že dnes umře. Ubohá trpitelka. Ta vystála! Antonín psal nám, že sem přijede; ten týden ho čekáme. On neví, že jest s Rozárkou zle. Ten se podiví, až ho povedem na její hrob!“

Tak naříkala stará, vyprovázejíc mne po zpuchřelých schodech nahoru. Přede dveřmi ležely dvě otepi slámy: lože to matky, bratra a sestry Rozárčiny. Vešly jsme do světnice. Ach, ta komora ani se nepodobala obydlí lidskému! Podlaha shnilá, okna rozbitá, papírem zalepená, - zdi rozpukané, takže jimi vítr províval, vlhké zdě, kamna žádná, jen malý krb. Nedaleko krbu stolek, lavice, dvě židle, v koutku nízká malovaná truhla, v nejužším koutě za krbem lože; to bylo celé nářadí. - Na loži polosedě, přikrytá peřinou, největším to bohatstvím celé rodiny, ležela Rozárka.

Jak jsem tam vešla, usmálo se na mne to černé, milé oko; ono bylo ještě větší, zářilo podivným leskem, září nadpozemskou. - Postava její zcela vyschla. Tvář zmodralá; rty sotva přikrývaly dvě řady sněhobílých zubů. - Tiskla mi slabě ruku. Já nemohla promluvit. Položila jsem jí na hlavu ruku, ale až jsem sebou trhla leknutím. Ty krásné, překrásné vlasy byly ty tam - ustříhnuté!

„Nač by mi byly? Já je nemohla rozčesati,“ povídala mi slabým hlasem, pozorujíc moje leknutí.

„Ne, ne, drahá paní,“ ozvala se matka, která seděla vedle lože a plakala. „Ještě chodila, když si je dala ustříhnout. Já nebyla letos venku. My měly někdy nouzi, přišla činže, nemohla mnoho vydělati; šla tedy k té paní, která jí, kolikrát již o ně říkala, té je prodala za čtyry zlaté a čtvrtci brambor. - Ach, že měla ta paní to svědomí, ustříhnout jí ty vlasy, že se jí ruka netřásla, když to dítě okrádala o její jedinou tělesnou ozdobu. A je to tak bohatá paní! Má všeho dost, a ona vezme tomu mrzáčkovi to jediné, co měla ze světských pokladů. - Ó dobře já vím, to jí dodalo. Od té doby Rozárka nevyšla ze stavení. To byla její poslední rána!“

Tak naříkala zarmoucená matka.

„Pročpak jste se neobrátily k těm paním, kterým jsem vás odporučila?“ ptám se.

Matka pokrčila rameny. „Jednou, dvakrát se dá, po třetí to omrzí.“

Věděla jsem všechno. - Byla bych ráda postavila mnohého k chudému loži umírajícího děvčete, aby se zastyděl. Byla bych mu ráda pověděla, jak ta duše trpěla, a kterak ona znala milovati bližního.

Poslala jsem matku pro lékaře. Kačenka šla pro děti, které si přála Rozárka viděti. - Zůstala jsem s Rozárkou samotná, neboť i Záveskou narychlo dolů zavolaly. - Tu vzala nemocná vedle sebe ležící modlitební knihu, vyndala z ní v papíru zaobalený obrázek, a podávajíc mi ho pravila: „Je to obrázek mé babičky; to nejdražší, co mám. Vezměte ho, paní. Schovávala jsem ho co svatou památku. Vy znáte neštěstí plný život naší rodiny. Snad vám bude milý. Vy ho schováte snad líp než kdo jiný a vzpomenete na Rozárku ještě po letech.“

Já jí rozuměla. I podala jsem jí ruku s vroucím díkem, obrázek schovavši k sobě. Ještě mne prosila, abych její matku neopouštěla, pak abychom jí dali ty nejšpatnější šaty do hrobu, ale ty střevíce, co jí dal Antonín, a ty památky od dětí abychom jí dali s sebou. To jí velice upokojilo.

Dole bylo slyšeti hlasy. - Rozárka se rychle pozdvihla nahnula, šeptajíc: „To jest on! - Pak ulehla zpátky, a přes tvář přelétlo blahé usmání. - Měla jsem tušení ale neřekla jsem nic. - Za chvíli vešla Kačenka s dětmi do dveří. Zbledly, přijdouce do světnice. Ony zvykly viděti jen mladou tvář, jasnou radostí, a zhrozily se nyní, když před nimi rozhalila nouze a bída svoji hroznou tvář. Pustily se do pláče a nevěděly, co říci umírajícímu děvčeti, které na ně s nevýslovnou láskou hledělo. I tu se její laskavost ještě jevila. Vidouc smutek dětí, pousmála se na ně, podala každému ruku a přislíbvala, že jim ještě napovídá pohádek dost, aby jen poslušny zůstaly. - Poslala je pak k Záveským: tam že jest psíček i ptáček, jež jim vychovala. Když ale odcházely, zatopily se jí oči slzou.

Lékař přišel, ale jen pro potěchu matce; pomoci už žádné nebylo. - A nebyla by si věru nemocná přála vrátit se zpátky k životu bídnému. Duše její byla již nahoře u Spasitele.

Lékař odešel. Slepý bratr sedl si s druhé strany lože a po chvilkách sáhl jí na čelo i hladil její vlhké vlasy; cítě ale studenost mrtvolní, zakryl si tvář a hluboce vzdychal. Matka a Kačenka naříkaly tiše.

„Neplačte,“ pravila tiše Rozárka; „modlete se a přejte mi nebe - já už po něm toužím dávno. Pánbůh jest milostiv! On bude s vámi. Však to nebude trvati dlouho a uvidíme se zase všickni!“

Vtom se dveře tiše otevřely. Do nich vstoupila stará mistrová, mistr, za nimi mladý muž příjemné tváře. Celý zaražený zůstal státi uprostřed světničky. Ruka Rozárčina v mé cukla; chtěla ji zdvihnout, ale - nemohla.

Antonín přistoupil k loži: „Rozárko! Tak se opět vidíme!“ vyrazil ze sebe a slze polily opálenou jeho tvář.

Ústa Rozárčina chtěla promluvit, chtěla se usmáti, ale nemohla již. Oči jen patřily na něho dlouhou chvíli - a přes líce přelétl ještě červánek. V okamžení se ale zase ztrácel; ztrácel se i lesk oka, které se nechtělo odvrátit od tváře mileného přítele, - ztrácel se i tichý chraptivý dech -- až všechno umlklo. Tiše zhasl život šlechtné panny, jako když svíce zhasne. Starý Záveský otevřel okno; po světnici ozývala se tichá modlitba, přetrhovaná pronikavým štkáním.

* * *

Druhý den ležela v rakvi. Měla svoje jednoduché kartounové šaty, ve kterých jsem ji vidívala chodit každodenně na studentskou mši svatou. Na nohou byly nové skoro střevíce, jež ona šetřila co drahou památku. Okolo prstů, složených přes prsa, otočený růženec -- na prsou křížek, kolem pak kvítí a obrázky, dárky to milé. Na hlavě pěkný věnec z barvínku. „Dal jí ho Antonín,“ pravila matka.

Doprovázelo nás mnoho rakev její k tichému odpočinku. Mnohá vřelá slza padla na zemi, kterou jsme ji přikrývaly. Mnohá paní litovala jejích rukou, pravíc: „Škoda těch rukou, byly to šikovné ruce! Takovou pletačku hned nenajdeme!“ Kdo si jí ale více všímal, ten si myslil: „Škoda, že je na světě tak málo srdcí tobě podobných!“

Dlouhá noc

Dlouhá noc je slavnost přástevnická, která se ještě za mých mladých let v mé otčině skoro bez proměn slavila. Dál se ale víc a více změňovala, až z ní konečně, jak jsem slyšela, udělali bál! - Co nevidět přestanou snad na vesnicích všecy ty nenucené, rozmilé radovánky, a místo posvícenské muziky, obžinek, oraček a j. budou bály a besedy. Furiant, ruchadlo, ovísek, kolečko, a jak se ty roztomilé tance jmenují, ty všecy přestanou; selský junek ve fraku a glasovaných rukavičkách se bude zapisovat buclaté selce ve věnci a florových šatech na pul quadrilly do tanečního pořádku. -Všecko pokračuje s duchem času!

Jak známo, drží se ve vesnicích přástvy, jak přestanou polní práce, až zase nastanou. V některých místech, jako na příklad zde v Šumavských horách, dá na světlo každý týden jiný hospodář, a když se všickni ve vesnici vypořádají, začne se od prvního. Ale v mé otčině zvolí si děvčata nejraději jedno nebo dvě místa, kam se po celý čas scházejí. Bývá to buď u mladých manželů, nebo u vdovy, anebo kde jsou dcery ve statku a nikdo nemocen aneb mrzut není. Na světlo platí dohromady. Po celý čas přástvy má dovoleno buď si dcera, buď si služebná, to pro sebe schovat, co přes úkol napřede. Druhý anebo třetí týden masopustní se slaví dlouhá noc. Děvčata přepočtou přízi, kterou byla ve přástvách napředla, a která byla nejpilnější, ta je královnou dlouhé noci. Na den slavnosti se strojí před muzikou u královně večere, ke které ovšem každá přástevnice něco koupí z peněz, které ztržila za přízi přes úkol napředenou, za to si pozve každá ale svého hochu. (U večere není kromě přástevnic nikdo, ale každá pošle od jídla výsluhu domů.) Královna si musí zvolit krále; ten dá vrkoč a platí muzikanty, ona musí zase nejvíce k večeri přidat, musí kužel strojít a musí hochům pití dát. V krátkosti dlouhou noc popíši, jak se dříve slavívala.

Sedlák Říha ve vesnici Žernově byl veselý rozšafný muž, selka dobrá žena, a Madlenka nejhezčí, nejlepší a k tomu nejbohatší děvče v celé vsi. Tam se mohly přástevnice podle libosti smát, zpívat, s hochy žertovat: žádnému to nepřekáželo, žádného to nemrzelo. Stará Dorota a pastoušek uměli pěkné pohádky povídat, ale to jejich povídání byla pouhá pleva proti tomu, co Říha povídal. On četl mnoho pěkných knih a uměl všecko pořádně vyložit; někdy čítal i z knihy, a to se předlo až milo, kotouče byly mžikem plny, a úkol co nevidět napředen. Přišel druhý týden masopustní, děvčata snášela přízi, aby ji spočetla a viděla, která byla nejpilnější, která bude královnou dlouhé noci. Tenkrát byla jí Madlenka. Ale jak to, že předčila starší hbité přadleny? Ona to sama nevěděla, ale já bych to uhodla. Byl tím vinen asi

Jiří, ten hezký kovářův syn, co nedávno domů přišel; sedával v přásvě nedaleko Madlenky, ale chvílemi nevěda ani, jak se to děje, seděl blizounko ní a díval se tak upřeně na její prsty, jako by chtěl sčítat, kolik vláken do nitě táhne. Tu se začala noha Madlenčina čerstvě pohybovat, ona tak pilně předla, ach Bože! tak pilně, že jí až tváře hořely. Chvílemi se jí začala nit trhat, a ona se musela neustále shýbat a navlékat, ale proč to? Nevím. Nyní byla královnou, to bylo starostí! Musela krále volit, večeri strojit, přeslici chystat, leccos nového kupovat. Nejvíc jí ten král hlavu mátl. Věděla dobře, že jí má Jiří rád, ale posud to slovy neřekl, a proto byla na rozpacích, jak mu to má říci: panenský stud jí bránil, dříve svou náklonnost hochu ukázat. A jiného zvolit přece nemohla, vždyť musí děvče jen toho za krále zvolit, koho má nejradši.

Byly již dva dny před dlouhou nocí, děvčata měla přízi, co přes úkol napředla, prodanou, každá již díl k večeri koupila a Madlence odevzdala; Madlenka měla již přeslici s kuzelem hotovou, leccos nového uchystáno, jen krále posud nezvolila. „No, Madlenko, kdo bude králem?“ ptali se rodiče, ale Madlenka se zapálila a utekla ven, ba ani té nejupřímnější kamarádce se nesvěřila, ač jí úzkost div srdce neutlačila.

Hůře se vedlo Jiřímu; těšil se, že jej snad přece Madlenka za krále zvolí, neboť se domníval, nemilým že by jí nebyl, a nyní byl již čas tu, a ještě mu nevzkázala. K ní jít nechtěl, aby nemyslila, že se dotírá, a se samotnou se nikde nesešel; i mrzelo ho, nač koukl. „Já jsem byl blázen, ona mne nemá ráda a zvolila jiného,“ tak si myslel, jda po stráni dolů k vodě, neboť slyšel, že šla Madlenka do města, a chtěl ji potkat. A tu právě šla pod strání přes lávku. „Pánbůh mně odpusť ten hřích, ale raději bych byl, aby se v Úpě utopila, než abych slyšel, že má jiného ráda,“ šeptal Jiří sám pro sebe a šel zvolna Madlence vstříc. „Dobrý večer, Madlenko, kde jsi byla?“ „Ve městě na koupi; a kam ty jdeš?“ ptala se Madlenka a utírala horké tváře. - „Já? - já jdu do Hradce a nepřijdu až za čtyři dny,“ řekl Jiří potměšile a díval se na Madlenku, co na to řekne; ale té se oči zalily, bolestně na něho pohlédla a sotva ze sebe vypravila: „To nemluvíš pravdu, vždyť máme dlouhou noc?“ „Mne nikdo nepohřeší!“ Tu děvče začalo plakat a chtělo jít dále, ale Jiří jí vzal za obě ruce a zase hleděl na ni jako v přásvě, když se nit tolikrát zmodrchala. „Madlenko,“ ptal se prosebně, „pověz mi, koho jsi volila za krále?“ „Ještě nikoho,“ kroutilo děvče smutně hlavou. „Kdybych věděl, Madlenko, že mne máš ráda, zůstal bych rád doma, ale . . .“ - „Tedy zůstaň!“ šeptalo děvče, a modré její oči se na hochu tak laskavě usmály, že je radostí celé zulíbal. Bylo oběma spomožino.

Sotva měl Přemysl takovou radost, když jej Libuše za vojvodu zvolila, jako měl Jiří, když se stal králem přástevnické slavnosti.

Než se Madlenka doma ohřála, věděla již děvčata, kdo bude králem; vždyť viděla některá, jak šla s Jiřím a u plotu jak jí ruku podával - kdož by to měl tedy být, když ne on? večer to věděla celá ves a tudy i rodiče Madlenčiny; každý schvaloval, že zvolila tak správného a hezkého krále.

Druhý den, sotva se rozbřeslo, vyndávaly se u Říhů z pece koláče, a hospodyně podala hned první Madlence, aby okusila, zdali se jak náleží povedly. „Ó mamičko, to jsou koláče! Lehké jak na nožičkách, kypré jak peří a dobré, že se na jazyku jen rozplynou!“ - To byly koláče, beze vší hany. Ten celý den bylo šukání a běhání té ženské chasy, huť než o posvícení, k večeru ale zato se všude lesklo jako zrcadlo. Sednice je bílým pískem posypána, na lipových stolech jsou prostřeny čisté ubrusy s červenými okolky; majolikové talíře, vedle nich dvoušpicové vidličky, plechová lžice a krátké ostré nože. Zrcadlové obrázky se třpytí na stěně dvěma řadami, a zrovna nad stolem visí od stropu na nitce papírová holubička, představující vznášejícího se svatého Ducha. Na velkých malovaných hodinách ukazuje ručička právě na tři, když běží Madlenka, celá uhřátá od práce, do komory, by se ustrojila. Nejdříve sčeše tmavé vlasy pěkně do žihonu a nad čelem otočí pětkrát černé sametky; potom sedne na truhlu a obouvá bílé punčochy s červenými cviklemi, černé střevíce s růžovým lemováním a na nártě též s takovými růžičkami. Když je s tím hotova, vezme na se tílko s naškrobenými krátkými rukávcemi a na ně oblékne černou aksamitovou šněrovačku, na níž není ani pozlátka šetřeno. Jsouc zašněrována, přehodí přes hlavu cajkovou sukni oblakové barvy, lemovanou dole růžovou pentlí, a na hlavu uváže červený kosmonoský šátek pěkně na placku. Hotova se vším tím, vzala z přítruhlíčku dřevěnou škatulku, vyndala z ní pět šňůrek granátů, uvázala je kolem krku, a zlatý peníz s Pannou Marií, který visel na nejposlednější šňůrce, vyložila na vyšívané u tílka okruží. Na ramenou zpředu od košile a vzadu od korálů vlály červené fábory. Naposled vybrala z několika zástěr jednu bílou vyšívanou, a vidouc, že k sukni sluší, uvázala si ji; ještě se několikrát v malém zrcadle prohlédla, srovnala tu fábor, tu záhybu, uložila všecko na místo, vzala do ruky šátek a šla do sednice. Byla děvče jako lusk.

Venku mrzlo, až pod nohou chrupalo, a kdo by byl vešel do statku, provanutého skrz naskrz vůní pečení a koláčů, do teplé čisté sednice, a tam ho to roztomilé děvče uvítalo, tu by si jistě byl pomyslně jako ten svatý v evangelium: „Pane, zde je dobře býti!“ - O čtyřech hodinách

přišli muzikanti; jeden měl housle, druhý klarinet, třetí flétnu a čtvrtý fagot. Když snědli několik placek a trochu se ohřáli, poslala je Madlenka pro krále. Zatím se scházela děvčata se svými hochy, a než přivedli muzikanti krále, byly všechny pohromadě. Již se ozývá flétna po návsi, král jde provázen houfem dětí. Jak se Madlenka červená - ale není divu, když je v sednici hrozné horko. Již pozdravuje v síni hospodyni - již je v sednici a podává své královně ruku. Statný to hoch. Lesklé boty má do půl lýtek, bílé punčochy, žluté koženky, zbrusu novou zelenou kazajku, na krku hedvábný šátek, jehož konce visí na prsa, a vydrovku má po furiantsku k pravému uchu posazenu. Věru pěkně mu to sluší!

Za malou chvíli sedli ke stolu, Madlenka do rohu jako nevěsta a vedle ní Jiří. Hospodáře tu nebylo, ten se dříve najedl a šel do hospody, by chasa nepřekážel; ani hospodyně nesedla k nim. Nejdříve přinesla děvečka na čisté ošatce rozkrájený chléb, nato dva pekáče jahelníku, a pacholek nesl za ní pivo. Potom přinesli na dvou mísách buchtičky odvárkou polité (omáčka z povidel), nato slepice s rýží a rozinkami, jitrnice se zelím, pečeně, a naposled ty dobré koláče a rosolku. Chasa se brzy rozveselila a zpěvu bylo plný statek.

Když bylo po večeři, zdvihli se od stolu a Madlenka si šla do komory pro přeslici. Přeslice byla malá, ze slívového dřeva, pěkně cínem vykládaná; kužel byl nadit hebkým lnem, otočen červeným fábořem, a na špici byla zastrčena kytice rozmariny, od jejího vršku strakaté stužky vlály. Jak vešla královna pilnosti se svým blahodějným žezlem do sednice, začali muzikanti hrát, král si ji vzal pod pažďi, a zpívající, ubírali se všickni za nimi do hospody.

Tam byl pro ně již jeden stůl uprázdňen; na ten postavila královna přeslici, muzikanti ho obsedli, začali hrát skočnou, a již se točily párky v kole. Na druhém konci sednice byl dlouhý stůl a u toho seděli sedláci; s podepřenými lokty o stůl, brady v dlaních majíce, kouřili z krátkých dýmek a poslouchali Říhu, který jim vykládal poslední číslo Novin, jež s mnoha jinými knihami z města vypůjčoval. Když mluvil Říha, bylo ticho, ba i kouřit a pít zapomněli. „Je to přec krásná věc, když člověk něco ví,“ řekl jeden; druhý se ale ptal: „Josefe, jakpak, nepůjčil bys mně tu knížku?“ „Půjčit ti ji mohu, ale ne na dlouho; složme se všichni dohromady, to nám nic neuškodí, a až pojedu do Hradce na trh, nakoupím knih, které se pro nás hodí, a budeme mít na celou zimu co číst,“ říkával na to Říha.

Ten večer opět pozorně Říhu poslouchali, ale když hosté přišli, přece se všickni dívali, a ne jeden pravil Říhovi: „Josefe, ty máš děvče jako květ.“ Mezi sedláky a po lavicích u oken

seděly selky a prohlížejíce své syny a dcery, dělaly plány; okolo kamen seděly staré báby, živé noviny a kritiky vesnické. Nejednen párek musel ten večer jich metlami proběhnout, a mezi těmi byl nejprvnější král a královna. U dveří a na peci stály děti, a chvílemi se mezi kluky strhl křik a taková rvačka, že i flétnu přehlušili. Muzika přestala a sedláci volali chasu na zavdanou. „Madlenko, zavdej si!“ znělo z mnoha úst, ale Madlenka vzala džbáněk nejdříve od kováře, přála „stálé zdraví“, na stéblo upila a zase s poděkováním vrátila.

Zatím přišla také Madlenčina matka a usedla u kovářky; obě kmotry si měly dnes velmi mnoho co povídat. Po druhém kousku děvčata šla ven; Jiří se ohlížel, kde je Madlenka. „Ony venčí,“ šeptal mu Jan, a oba vylétli jako šipky na náves, kde se děvčata, ruce v zástěrách zaobalené majíce, procházela. „Pojďte do sednice! Je zima na vás zde,“ pobízel Jiří. „Ba ani se nechce,“ pravila Madlenka, „jen koukni na nebe, jak je krásné, ty hvězdy až požáry házejí.“ „Nač bych koukal na nebe, ve tvých očích je také vidím,“ šeptal Jiří a tiskl její ruku ve své. Madlenka ho klepla lehce přes ruku, jako by se hněvala, že jí lichotí, ale přece s usmáním do jeho upřímné tváře se podívala, z které zářila láska blahá. Potom obrátíc světlé oči k hvězdám, ukázala na jednu, jež se nejkrásnější modrozelenou září leskla, řkouc: „Ta je moje.“ „A moje,“ přisvědčil Jiří.- „Nekoukejte na ni, aby nespada,“ ozvala se za nimi Madlenčina kamarádka. „Můj andělíček ji nepustí,“ odslovila tato a hleděla s důvěrou k planoucím světům, které drží ve své ruce mocný pán nebe a země. - Z hospody ozvala se hudba, a párky pospíchaly, by nezmeškaly. Hrál se furiant; a když mladí do dveří vstoupili, viděli, že si dalo několik starších sólo zahrát; ruce o boky podepřené majíc, pyšnila se také Madlenčina matka s kovářem, který dupal a hrdě hlavou pohazoval, jako by chtěl slova písne hudbou provázená dokázat. Za nimi tancoval Říha s kovářkou, a když to Jiří a Madlenka viděli, měli radost, že jsou párky podle žádosti svedeny. Starší přestali a mladí měli vůli. Jak hezky to královně slušelo, když rámě jak vysoustruhované s nadýchanými rukávcemi o štíhlý bok podepřela a upejpavě se od svého tanečníka napolo odvracela, napolo se k němu zase točila! I Jiří hrdě vykračoval a čelo vypínal, jako by chtěl při každém kroku říci: „Pohleďte na mou královnu, to je královna, a ta královna je moje!“ Tancem, zpěvem a povídáním uběhly hodiny, a pospíchaly, by nezmeškaly. Hrál se furiant; a když půlnoc byla tu, Jiří se ztratil: kam šel? „On šel pro vrkoč,“ šeptaly si ženské a koukaly ke dveřím. Ach, již ho nese; jaký to krásný vrkoč, takový dlouho žádné děvče nedostalo! A však se. také královna usmívá, stavíc ho na stůl k přeslici. - Je způsob, že musí dát král královně vrkoč; vrkoč vyhlíží jako homole cukru. Na kulatém, barevným papírem obloženém prkénku leží z dobrého těsta upečený věnec; v tom jsou zastrčeny hůlky as čtvrt Lokte dlouhé, na nichž je zase menší věnec nastrčen, a tak jich je

třeba pět a šest, vždy menší a menší. Na hůlkách pak jsou navléknuty švestky, rozinky a jiné mlsky; také na věncích je toho dost nalepeno. Na vršku je rozmarýna se strakatými fábory. - Ten věnec si vzala královna domů, něco rozdala mezi přástevnice, něco nechala pro sebe. Po půlnoci se starší rozešli a chasa zůstala. Již svítalo, když provázek Jiří s muzikou svou královnu až k jejím vratům; stiskli si ruce, dali si „dobrou noc“, a když muzikanti i Jiřího vyprovodili, bylo konec dlouhé noci.

Druhou zimu držely se přástvy nejvíce u kovářů, tam bylo nejveseleji. Když se vedli o dlouhé noci nový král s královnou do hospody, vykoukla mladá kovářka z okna a pravila: „Jiří, dnes rok jsme se my spolu vedli, ale teď je již našemu království do smrti konec.“ „Je ti toho líto, Madlenko?“ ptal se mladý muž. „I mlč a nepokoušej, však ty dobře víš, že bych bez tebe ani opravdivou královnou být nechtěla.“

Divá Bára

I.

Vestec je velká dědina, mají tam kostel i školu, u kostela je fara, podle ní chalupa kostelníková, také rychtář zůstává vprostřed vsi, na samém konci dědiny pak stojí chaloupka obecního pastýře. Za chalupou táhlo se dlouhé údolí, ohrazené z obou stran vršinami, porostlými nejvíce jehličím. Sem tam bylo vidět mejiště nebo zelený palouk, na němž porůznu bělokoré, světlolisté břízy stály, ty dívky mezi stromovím, jako by je tam byla příroda vyrůst nechala k obveselení těm zasmušilým smrkům a jedlím, vážným dubům a bukům. Uprostřed údolí mezi lučinami a poli tekla řeka, zrovna okolo pastýřové chalupy; břehy její vroubené byly olší a vrbou.

Obecní pastýř jmenoval se Jakub a zůstával se svou dcerou Bárrou v té poslední chalupě. Jakub byl již šedesátník, Bára jeho prvorozené dítě, a jedinačka. Přál si ovšem syna mít, dědice svého jména, ale když Bára povyrůstala, nelitoval; milejší mu byla než syn a mnohdy si myslil: Ať si je děvče, přece je mé dítě; umru jako člověk a mám stupeň do nebe.

Jakub byl rodič z vesnice; jsa sirotek, musel od malička sloužit. I sloužil co husopas, co honák, skoták, co kravař, volař, co pacholek i oráč, až došel nejvyššího stupně hodnosti, až se

obecním pastýřem stal. To byla již dobrá služba, mohl se oženit. - Chalupu dostal k doživotnímu bydlení, dříví mu přivezli sedláci až na dvorek, mohl si držet i krávu; chleba, másla, vajec, mléka, vařiva, to vše dostával na týden. Plátna každý rok na tři košile a dva páry nohavic dostal, k tomu dvoje střevíce, šerku, kamizolu i širák, a každý druhý rok kožich a hůni. Mimoto o každé svátky božíchodové a o posvícení pečiva a výsluh, že ani na faře víc nebylo. - Zkrátka byla to dobrá služba, a Jakub jakkoli byl nehezký, nemluvný, zamračený, byl by přece dostal ženu, hned ale nedbal. V letě vymlouval se, že nemá kdy ohlížet se po děvčatech, že je pastva, a v zimě vydlaboval dřevěnky a večer, když šli chlapci do společnosti děvčat, šel raději posedět do hospody. Když se pak trefilo, že některá z hospodyň pro hospodáře do hospody si přišla, libovával si Jakub, že nemá pro něho kdo chodit. Ani z toho si ničehož nedělal, když se mu vysmívali, že je starý mládenec, že bude muset po smrti v předpekli písek do otýpek vázat. Tak mu prošel čtyřicátý rok. Tu mu kdosi napískal, že když umře, nemaje dětí, že nepřijde do nebe, děti že jsou stupně do nebe. - To vrtalo Jakobovi dlouho mozkiem, a když se mu to rozleželo, šel k rychtářovům a vzal si děvečku Báru.

Bára byla hezká děvčice - za mladých let. Rádi ji brávali chlapci do kola, i několik jich chodilo k ní na zálety, ale byli to hoši z Drážďan, a ne z Berouna, žádný si ji nevzal. Když se jí Jakub zeptal, nechtěla-li by jeho ženou být, spočítala, že má tři křížky za sebou, a ačkoliv se jí Jakub příliš nelíbil, dala mu slovo, myslíc si: Lepší za svým snopem než za cizím mandelem. Sebrali se a rychtář vystrojil veselku. Narodilo se jim po roce děvče, jemuž dali říkat po mámě Bára; Jakub škrábal se za ušima, slyše, že je děvče, a ne chlapec, ale bába ho potěšila tím, že je mu podobné jako vejce k vejci. Několik dní po narození děvčete stala se v Jakobově chalupě nehoda. Sousedka zaskočila k šestinedělce v pravé poledne a našla ji pod komínem u ohniště polomrtvou ležet. Udělala povyk, kmotry se sběhly, přišla i bába a vzkřísily Báru. Dověděly se od ní, že vařila mužovi oběd, a zapomenouc, že šestinedělka nemá v pravé poledne ani po klekání ze sednice vykročit, zůstala stát v kuchyni pod komínem a vařila. Tu prý to okolo uší jí zašumělo jako zlý vítr, před očima dělaly se jí mžitky. Něco jí začalo krákat za vlasy a na zem porazilo. „To byla polednice!“ křičely všechny. „Jestlipak nepodložila divé dítě místo Barči,“ vzpomněla jedna a šla ke kolíbce. Hned se všechny okolo shlukly, vzaly dítě z kolébky, rozbalily, prohlížely, jedna řekla: „Je to divé dítě, je, má velké oči!“, druhá: „Má velkou hlavu!“, třetí přiřkla jí krátké nohy a každá něco jiného. Matka se lekala, bába ale svědomitě prohlédnouc dítě, rozhodla, že je to její vlastní, co pod srdcem chovala. Nicméně nejedna z kmoter zůstala při svém, že je dítě od polednice podstrčené.

Od té nehody nemohla se ale Jakubova žena více pozdravit a za několik let po ustavičném churavění umřela. - Zůstal Jakub se svou dívčí sám; jakkoli ho pobízeli, aby se oženil kvůli děvčeti mladičkému, přece toho více učiniti nechtěl. - Hlídal si ji jako malou ovečku, sám a sám, a dobře ji vyhlídal. Když byla trochu povyrostla, vzkázal mu pan učitel, aby ji přece také do školy posílal, a jakkoli Jakub čtení a psaní za zbytečné držel, přece poslechl. Celou zimu chodila Barča do školy, zjara ale, když nastala pastva a práce v poli, tu se nemohl bez ní obejít. Od jara do jeseně bývala beztoho škola větší část týhodne na petlici zavřená, pan učitel pracoval v poli a děti též, seč každého síly stačily. - Druhou zimu Bára už školy chodit nemohla, musela se učit příst a tkát. Bára dosáhla patnácte let a žádné děvče v celé dědině nemohlo se jí rovnat v síle a velikosti. Tělo její bylo hrubých kostí, silných svalů, přitom ale pravidelných forem. Mrštná byla jako pstruh. Pleti byla tmavohnědé, dílem od přirozenosti, dílem od slunce i větru, neboť si nikdy, ani v parném letu, nezastřela tvář, jako to vesnická děvčata dělávaly. - Hlava zdála se veliká, ale to dělalo množství vlasů, černých jak havran, dlouhých, ale hrubých jako žíně. Čelo měla nízké, krátký tupý nos, ústa trochu velká a vyšpulené pysky, ale zdravé, červené jako krev. Zuby široké, silné, ale čisté. - Nejpěknější bylo u ní oko; a právě proto musela od lidí posměch snášet. Spílali jí, že má „oči buličí.“ - Veliké měla oko, neobyčejně veliké a modré jak chrpa, obrostlé dlouhou černou řasou. Nad okem klenulo se husté černé obočí.

- Když se Bára škaredila, podobala se její tvář obloze černými mraky zatažené, z nichž se jen kousek oblohy modralo. - Ona se ale málokdy škaredila, leda když jí chasa nadávala, že má buličí oči, to jí oči hněvem sršely a mnohdy se až do pláče pustila. Jakub ale vždy jí říkal: „Ty hloupá, co si z toho děláš, já mám také velké oči. A nech si jsou buličí, však to není nic zlého; vždyť se ta němá tvář umí na člověka mileji podívat než ti tam!“ Přitom obyčejně ukázal holí k dědině. - Pozdější léta ale, když přišla k síle, netroufala si chasa ubližovat jí, neboť za každou urážku dávala hned oplatky. Silní chlupci nebyli s to ji poprat; kde nevystačila síla, tu užívala všelikých fortelů aneb si pomohla obratností. Tak dobyla pokoje.

Bára měla vůbec do sebe tolik neobyčejných vlastností, že se nebylo čemu divit, když si sousedé o ní povídali; nemohouce si takovou povahu nijak vyložit, začaly ženy opět tvrdit, že to přece jen nějaké „divé dítě“, a ne-li to, tedy že ji zajisté polednice vzala pod moc svoji. - Tím vyřknutím bylo všecko počínání děvčete vysvětleno a omluveno, ale mělo ten následek, že se jí vesničané buď štítily, buď báli, a jen několik duší ji opravdu milovalo. Kdo ji chtěl hodně pozlobit, řekl jí „divá Báro!“ – ale byl každý na omylu, kdo mněl, že ta přezdívkou ji víc

než každá jiná mrzí, tím jí právě neublížili, každá jiná přezdívka více ji zbolela než ta. Ona slýchala sice povídačky o polednicích, večernicích, o vodním muži, o žhavém muži, který je v lese, o světýlkách, čertu a strašidlech, slýchala o tom mezi dětmi, ale nebála se ničehož. Dokud byla malá, bral ji otec s sebou na pastvu a tu hrála celý boží den s psem Lišajem, který jí byl po tátovi nejmilejší kamarád. Táta s ní mnoho řečí nenadělal, seděl a vydlaboval dřevěnky, chvílemi pozdvihl hlavu po stádu, a jestli nebylo pohromadě, poslal Lišaje, by krávu neb jalovici navrátil, což pes jak náleží vyvedl. Když bylo potřeba, vstal sám a několikrát stádo obešel. Když byla Bára větší, vyprovázivala vždy Lišaje, a jestli která kráva po ní čmuchtat chtěla, hned ji Lišaj odehnal. Jsouc větší, mnohdy v čas potřeby za tatíka stádo vyhnala; krávy znaly její hlas tak dobře jako Jakobovu troubu, zlý býk, jehož se statní chlapeci báli, poslechl, když mu Bára zahrozila.

Když chtěl Jakub stádo vybrodit a přes řeku je hnal, posadil Báru některé krávě na hřbet, řekl jí „drž se“, - sám pak plaval za stádem. Jednou se Bára dobře nedržela, smekla se do vody, tu ji za suknicu Lišaj vytáhl a táta ji hodně vypeskoval. Ptala se tedy táty, co se musí dělat, když chce plavat, táta jí ukázal, jak musí rukama i nohama pohybovat, Bára si to pamatovala a tak dlouho zkoušela udržet se nad vodou, až to dokázala. Zalíbilo se jí plavání tak, že v letě zrána i večer se koupávala, a nejen dlouho plavat vydržela hlavou nad vodou, ale i pod vodou. - O tom umění ale kromě táty nikdo nevěděl. Od svitu do desáté hodiny večer nebyla doba, kde by Bára se nebyla koupala, a nikdy vodního mužíka neviděla; nevěřila tedy naň a vody se nebála. - Jak v pravé poledne, tak v pravou půlnoc bývala Bára pod šírou oblohou, v letě spávala nejvíce na stáji u otevřeného vikýře, a přece jí nikdy nepřestrašilo, aniž by se jí cos neobyčejného bylo ukázalo. Jednou, když byla na pastvě a pod stromem na kraji lesa ležela, Lišaj vedle ní, vzpomněla si na báchorku o vandrovním, jak ležel také v lese pod stromem, jak si přál být v zámku u krásné princezny a za vyplnění toho přání čertu zadat se chtěl. Jen si na čerta vzpomněl, a už stál před ním.

„Co bych já si přála, kdyby se tu nyní přede mnou vzal?“ ptala se sama sebe v myšlénkách, škrábajíc Lišaje na hlavě „Hm,“ usmála se, „já bych ho poprosila, aby mně dal takovou loktuši, do které kdybych se zaobalila, by mne nikdo neviděl, a kdybych řekla: at' jsem tam a tam, abych tam hned byla. To bych hned chtěla být u Elšky.“ I myslila, dlouho myslila, ale ticho bylo, ani strom nezašuměl; konečně jí všetečnost nedala, zavolala tichounko: „Čerte!“ - Ono nic. - Pak hlasitěji - a ještě hlasitěji, že to daleko zaznělo: „Čerte, čerte!“ - Mezi stádem pozdvihla hlavu černá jalovička, a když hlas ještě jednou zazněl, oddělila se od stáda - běžíc

vesele k lesu. Tu ale vyskočil Lišaj a chtěl ji zvrátit, dle své povinnosti; černá se zarazila, Bára ale pustila se do smíchu: „Nech ji, Lišaji, nech, ona je poslušná, myslela, že volám ji. Vyskočila, pohladila čerta po krku a od té doby na báchorky o čertu nevěřila.

U lesa, několik set kroků za řekou, byl hřbitov; po klekání neradi chodili lidé tou stranou a mnoho bájí bylo o umrlcích, kteří tam v půlnoční dobu rejdy tropí. Ale Barča i noční dobou tamtudy šla, a nikdy aby se jí cos strašného bylo přihodilo. Nevěřila tedy, že by zemřelí vstávali, lidi strašit chodili a na svých hrobech se veselili.

Když šla chasa do lesa na jahody neb na borůvky a zhlédli kdes hada, tu bylo útěku; dokonce jestli had hlavu pozdvihl a žihadlo jim ukázal, tu běželi všickni k vodě, aby tam dříve byli než had a on žádné moci k nim neměl. - Barča nikdy neutekla, ona se nebála zlého býka, neškuli hada nebo štíra. Jestli jí ležel v cestě, odehnala ho, nedal-li se ale odehnat a bránil se, zabila ho. Když jí nepřekážel, nechala ho. Zkrátka, Bára neznala strach a bázeň; ani když hrom bil a bouře nad údolím vztek svůj vylévala, nechvěla se Bára. Ba naopak, když vesničané okna i dvěře zavírali, hromničné svíce rozsvěceli, strachem třesoucí se modlili, by se na ně Pánbůh nehněval, tu Bára nejraději stála na záspí, by lépe dívat se mohla na obzor, před okem rozprostřený. Jakub mnohdy jí říkal: „Já nevím, děvče, jakou to radost máš dívat se do nebe, když se Pánbůh hněvá.“ - „Právě takovou, jakou mám, když se směje,“ odpověděla. „Podívejte se, táto, ten oheň, jaká to krása v těch černých mračnech!“ - „Neukazuj!“ okřikoval ji Jakub, „ať ti boží posel prst neurazí. Kdo se nebojí bouřky, nebojí se Pánaboha, nevíš to?“ - „Elška z fary mi četla jednu knížku, tam stálo, že se nemáme bouřky bát co hněvu božího, že máme v ní obdivovat mocnost božskou. Pan farář vždy káže, že je Bůh nanejvětš dobrotivý, pouhá láska, kterak by to bylo, aby se na nás tak často hněval. Já miluju Pánaboha, a proto se nebojím jeho posla.“

Jakub nerad mnoho řečí nadělal, a nechal Báru být. Sousedé ale, vidouce dívčinu neohroženost a že se jí nikdy nic zlého nepřihodí, tím více potvrzení byli v mínění svém, že je dítě chráněné nějakou nadpřirozenou mocí. Mimo otce milovali ji jedině Elška a Jozífek, její vrstevníci. Jozífek byl syn kostelníka, Elška byla neť pana faráře. Jozífek byl chlapec malého vzrůstu, bledotvárný, rusovlasý, dobrosrdečný, ale velice bojácný. Bára byla o hlavu větší než on a při pračkách schoval se Jozífek vždy za její sukň, Bára pak se ho statně ujmula proti chlapecům, s nimiž by byl ničehož nesvedl. Za to ji Jozífek velice miloval, nosíval jí křížaly a každou sobotu bílý oplatek. Jednou v neděli, když byla Bára ještě menší, přivedl si ji domů,

chtěl jí ukázat svůj oltářík a jak umí hrát na pana pátera. Vedli se pěkně za ruce a Lišaj cáral za nimi.

U všech selských statků byly dvěře na petlice zavřené, v noci na závorky; na faře byly dubové dvěře pobité železem vždy zamčené, a kdo šel do fary, musel zazvonit. U kostelníka měli také u dveří zvoneček, jako na faře, a vesničtí hoši začasťe, když šli okolo, pootevřeli dvěře, aby slyšeli zvonek zazvonit a kostelníkovou hřešit. - Když je hodně vyhřešila, pokřikovali na ni: „Jedubabo! Jedubabo!“ - Když Bára s Jozífkem do dveří vešli a zvoneček zazněl, vyběhla kostelníková do síně; majíc konec dlouhého nosu skřípnutý v brejlích, křikla huhňavým hlasem: „Co si to tu vedeš?“ - Jozífek zůstal, jako když ho spaří, sklopil oči a mlčel. Bára také oči sklopila a mlčela. Za kostelníkovou ale vyběhl i kocourek a vida Lišaje začal ježit hřbet, prskat, očima svítit; Lišaj začal vrčet, pak zaštěkal a po kocourku se rozběhl. - Kocourek skočil pod almárku, a když i tam se Lišaj po něm hnál, vyskočil na polici mezi hrnce. Tam byl jist, ale zlostí mu každý chlup se ježil. Lišaj nemotomě vyskakoval na polici a štěkal, až uši zaléhaly. – Kostelník vyběhl ven; vida ten rámus, nepřátele na sebe dorážející, rozhněvanou ženu, rozhněval se též, a otevřev dvěře, křikl na děti: „Hned se mi s tou mrchou šikujte, odkud jste přišli!“ - Bára nedala si dvakrát kázat, zavolala na Lišaje, kterého ještě kostelník rákoskou notně švihl, a utíkala, jako by za ní hořelo. Jozífek jí volal zpátky, ale ona zavrtěvši hlavou pravila: „A kdybys mi jalovici dával, k vám více nepůjdu,“ a také nešla, ač se jí dost Jozífek naprosil a sliboval, že ji bude matka ráda vidět, dokonce kdy nechá doma psa. Nešla a ne; od té doby ztratila také před kostelníkovou všecku uctivost a lásku - vyjmouc Jozífka. - Ona myslívála vždy, že se kostelník rovná panu páteru a měla před ním velikou vážnost, vždyť chodíval oblečen jako pan páter, v kostele měl všecko pod sebou, když dal některému chlapci nepovedovi v kostele pohlavek, nesměl ani hlesnout, a sousedé když chtěli cosi u pana faráře, vždy se stavili dříve na poradu u kmotra kostelníka. „Musí být ten pan kostelník už přece něco hodného,“ myslilo si vždy děvče, ale od té doby, co jí tak nehezky dvěře ukázal a Lišaje švihl, že kňuče kus cesty po třech skákal, od té doby si myslívála, kdykoli ho viděla: „Nejsi, pane, nic hodného.“

Jak zcela jinak to bylo, když si vzala Elška Báru s sebou na faru, a to bývalo ve čtvrtek a v neděli. Jak zvoneček zazněl, děvčeka otevřela, pustila děvčata, třebas i Lišaje, domácí pes dobře s ním se znal. Potichouнку šly děvčata do čeledníku a vlezly na pec, kde měla Elška svoje hračky a panny. Pan farář, starý pán již, sedával na lavici za stolem, měl před sebou ležet pikslu, modrý šátek kapesní, a hlavu opřenou o zeď maje, vždy dřímával. Jen jednou byl

vzhůru; tu mu běžela Bára políbit ruku, a on ji pohladil po hlavě řka: „No jsi hodná; jděte si hrát, jděte, děvčátka!“ - Také panna Pepinka, sestra pana faráře, byla hodná. Ona velkých řečí s Bárou nenadělala, ačkoli se sousedkami ráda mnoho mluvila, ale vždy jí dala veliký kus chleba s medem nebo buchtu k svačině, větší než Elšce. Panna Pepinka byla nízká osobička, ujímaly se na ní dary boží, byla tlustá, červená, na bradě měla bradavici a trochu plačtivé oči, ale za mladých let - jak sama říkala - bývala prý hezká, což vždy kostelník dosvědčoval. Nosila dlouhé šaty (panské) s krátkým životem, zástěru na celé kolo, s velikými kapsami, po boku náruč klíčů. Šedivé vlasy měla vždy pěkně uhlazené a na hlavě ve všední den hnědý šátek s žlutým okolkem, v neděli žlutý šátek s hnědým okolkem.- Panna Pepinka obyčejně šukala po domě nebo na poli; předla nebo s brejlama na nose záplatovala, v neděli po obědě si také vždy trochu dřímala a po nešporu hrávala s panem bratrem a kostelníkem mariáš. Ona ale málokdy říkala „pane bratře“, obyčejně „velebný pane“ Panna Pepinka byla hlava domu, co ona chtěla, to se dělo, co řekla, měl každý v domě za neomylnou pravdu, komu ona přála, tomu přáli všickni.

Elška byla mazánek panny Pepinky i velebného pána, a co Elška chtěla, to chtěla i panna Pepinka, koho Elška si zamilovala, toho i Pepinka náviděla. Proto nedostala Bára na faře škaredého oka, proto byl i Lišaj trpěn, ba kostelník, nemoha psy jinak vystát, Lišaje pro dobrou vůli mnohdy pohladit chtěl, ale Lišaj nemohl kostelníka vystát a vždy naň vrčel.

Bára byla všecka šťastná, když mohla být na faře V pokojích se vše jen lesklo, bylo tam nastlaných do stropů postelí, krásných obrázků, vykládaných truhel; v zahradě plno květin, zeleniny a dobrého ovoce. Na dvoře drůbeže, jaké by si kdo přál, a v chlívě dobytek, že se bylo radost naň podívat. Pastýř Jakub měl z farského dobytku největší potěšení. A v čeledníku na peci, co tu pěkných hraček, a Elška nikdy neplácala koláče z hlíny, nesypala cihlou a vápnem, měla vždy dobrých věcí na vaření, a co se ustrojilo - snědlo se.

Jak neměla být Bára v takovém domě ráda, ale jí byla nadevšecko milá Elška, ba mnohdy se jí zdálo, že ji má radši než tátu, kdyby Elška třeba v pazderně bydlela, ráda by u ní Bára bývala. Elška ani jedenkrát Báře se neposmála, měla-li co dobrého, rozdělila se s ní a často vzala Báru okolo krku a říkala: „Báro, já tě mám tuze ráda.“ - „Ona mne má tuze ráda, a je přece tak krásná, je farářovic, všickni lidé říkají jí vy, i pan kantor i kostelník, - a ti druzí se mně posmívají,“ opakovala si Bára a v duchu vždy Elšku za laskavost její objímala a líbala, ale v skutečnosti se ostýchala, ačkoliv by ráda byla vroucí svůj cit najevo jí dala.

Když se po louce honily a Elšce se rozpletl vrkoč, tu prosívala Bára: „Nechte, Elško, bych vás zapletla, vy máte hebounké vlásky jako len, já vás ráda zaplítám.“ Když to děvče rádo dovolilo, s libostí se probírala v hebkých vlasech, krásu jejich obdivovala, jsouc pak s pletením hotova, přehnula svůj hrubý vrkoč kupředu, přirovnala k Eliščinu řkouc: „To je rozdíl.“ - Ano, Eliščiny vlasy podobaly se vedle Bářiných zlatu vedle kaleného ocele. A přece nebyla Eliška s nimi spokojena a přála si mít tak černé jak Bára.

Když přiběhla Elška k Báře někdy a jisty by byly, že je nikdo nevidí, šly se koupat. Elška byla ale bojácná, a jakkoli Bára ujišťovala, že se jí pranic nestane, že ji bude držet a naučí plavat, přece nešla do hlubší vody, než co po kolena dosahovala.

Po koupání utírala jí Bára ráda nohy svojí hrubou zástěrou, sevrouc pak malé bílé nožky do silných pěstí, políbila je a se smíchem říkala: „Bože, jsou to nožky, měkounké, maličké! Kam by se to dělo, kdyby to mělo boso chodit. - Hle!“ doložila, přirovnávajíc svoji opálenou, rozedranou nohu, plnou mozolů k Eliščině bílé nožce. „A nebolí tě to?“ ptala se Eliška, sahajíc po tvrdé kůži zpod nohy s outrpným citem. „Dokud nebyla kůže jak podešev, bolívaly mne nohy, ale teď ani oheň pod nohou necítím,“ skoro s hrdostí Bára odpověděla a Eliška se jí velice divila.

Tak se ty děvčata mile těšily; často se Jozífek k nim přidružil, když strojily hody, musíval přinášet, co potřeba bylo, strouhat a krájet, kdy hrály na vlka, musel být ovcí, při výměnách hrnce vozit. Ale on si ze všeho nic nedělal a přece jen nejraději u děvčat byl.

Přešel dětem dvanáctý rok a konec učiněn dětinským jich radostem; Jozífka dal kostelník do města na studie, chtěl mít z něho pana pátera; Elšku dala panna Pepinka do Prahy k bohaté, bezdětné tetě, aby se naučila způsobům, a teta aby nezapomněla venkovské přátele. Bára zůstala s tatíkem a Lišajem sama.

II.

Život na venkově plyne tiše, bez hluku a šumu, jako luční potok; tři léta minuly, co Elška do Prahy odjela. Zprvu ani panna Pepinka, ani pan farář odvyknout nemohli - stýskalo se jim

nesmírně, když ale kostelník namítl, proč se Elška z domů posílala, říkala panna Pepinka velmi moudře: „Milý Vlčku, člověk nesmí žít pro dnes, musíme myslet na dále. My - nu copak - my už, dá Pánbůh, ten život nějak protlučem, ale Elška je mladá, na tu dlužno myslet. Peníze zachovat, ty můj milý bože z čehopak! - Trocha peřin, vybytí - to je všecko, co někdy po nás dostane, - a to je málo. Svět se ohlíží po těchto (přitom rozevřela Pepinka dlaň a druhou rukou dělala na ní pantomimu počítání) - a pražská teta jich má - nepočítaných. Snad se jí Elška zalíbí; jen k jejímu dobru ji tam necháváme.“ Pan kostelník dal panně Pepince zcela za pravdu.

Paní teta pražská stonala mnoho let; od té doby, co jí manžel zemřel, -vždy psala panu švagrovi a panně švagrové, že je živa jen na lékách, a kdyby neznal lékař její předobře její národu, že by dávno ležela na svatém poli. Najednou ale psala Elška, že má paní teta jiného lékaře, ten že jí radil, aby se každodenně koupala v studené vodě, hodně chodila, dobře jedla a pila, že bude hned zdráva. Paní teta že ho poslechla a že je zdráva jako rys. „Hm, jaké to novoty. - No, když je tomu tak, může Elška hnedle domů přijet.“ - Jak panna Pepinka chtěla, tak se stalo. Ještě ten samý den musel pacholek vytáhnout kolesku z kolny, dovézt ke koláři a panna Pepinka umínivši si sama pro Elšku jet. - Vynesla si z komory klobouk, aby si ho prohlídla, jestli škodu neutrpěl. Ano, panna Pepinka měla také klobouk, dostala ho před desíti léty, když byla v Praze, od paní tety, ve Vestci nikdo ji v něm neviděl, ale když jela do blízkého města na děkanství na pouť s panem bratrem, to si ho nasadila, a do Prahy musela ho vzít též s sebou, aby, jak říkala, neplodila paní tetě v šátku ostudu.

Druhý den byla koleska spravena, třetí den poručila Pepinka, aby ji namazali, koně dali okovat, čtvrtý den loučila se s hospodářstvím, poslala pro Báru, by za její nepřítomnosti dohlídla, pátý den časně zrána nakládal se na kolesku obrok pro koně, strava pro pacholka, částečně i pro pannu Pepinku, koš vajec, hrnec másla a podobné dárky pro paní tetu, škatule s kloboukem, uzel šatů, a po mši svaté schovala se po dlouhém loučení a nařizování do kolesky i panna Pepinka, pacholek švihl do koní a s Kristem pánem vydali se na cestu. Kdo zhlídl starožitnou kolesku, která se podobala křídlatému kotli, visícímu mezi čtyřmi koly, zdaleka smekal, ačkoliv pannu Pepinku, zavínutou v kolikero šátkách, v hluboké kolesce, mezi všelikým náradím, a kupě sena, která nad ní čněla, ani vidět nebylo. Ale sedláci znali kolesku, jich otcové již znali ji a povídávali si, že ta koleska Žižku pamatuje.

Nikdo se vroucněji na příjezd Elščin netěšil jako Bára, nikdo na ni také vroucněji nemyslíval než ona, nikdo více o ní nemluvíval; když neměla s kým, hovořila s Lišajem, slibovala mu, až se Elška vrátí, jak se bude mít zase dobře, ptala se ho, zdali se i jemu nestýská. Panna Pepinka i pan farář věděli, jak Bára Elšku miluje, a přáli jí též. Když se jednou panna Pepinka trochu roznemohla a Bára ji s největší ochotností obsluhovala, přesvědčila se o dívčině věrnosti a dobrosrdečnosti tak, že si ji v čas díla na faru brala na pomoc k své ruce, a konečně tolik důvěry do ní měla, že i klíč od špižírny jí svěřila, což byl u panny Pepinky největší důkaz náklonnosti. Proto také odevzdala jí dohled nad domem, když odjela, čemuž se všechny hospodyně náramně divily a začez se kostelníková na Báru ještě více popudila. Hned se zase povídalo: „Vidíme, takoví nepodařenci mají z pekla štěstí, jak se tam na faře uhnízдила.“ - Myslely tím Báru. Nepominul předsudek proti ubohému děvčeti; ona se ani nestarala, mají-li ji lidé rádi, čili nemají, nedotírala se mezi chasu ani k hraní, ani k tanci, hleděla si své práce, svého starého táty a fara byla její Praha. - Ozývaly se po vsi hlasy, které pravily: „Ta čest se musí tomu děvčeti dát, že jí není v obratnosti a síle málokterý chlapec roveň, děvče pak žádné. Kterápak by unesla tak plná vědra vody a ještě si s nimi šla, jak by jí hráli. - A s dobyt看, kdo tak umí? - Kůň i býk, kráva i ovce, všechno ji to poslouchá, ona zmůže všechno. Taková děvka je v hospodářství pravé boží požehnání.“ Ale kdyby se byl kterýkoliv chlapec ozval: „Já bych si ji i za ženu vzal,“ tu hned křičely mámy: „Nene, chlapče, tutu nám nevod' do rodiny, člověk nemůže vědět, kterak to dopadne, a divous je.“

Opravdu se tedy o děvče ucházet žádný z chlapců nesměl a žertem si netroufal. Bára nedala s sebou vládnout, aniž si dala pěknými slovy oči zasypat. Nejvíce ji nenáviděla kostelníková, ačkoliv jí Bára jaktěživa na kříž stéblo v cestu nevložíla, ba naopak dobře činila tím, že Jozífka přede mstou chlapců chránila. Jak dostal který chlapec v kostele od kostelníka pohlavek, zajisté ho vrátit chtěl Jozífkovi. Ale kostelníková měla zlost na Jozífka, že je bluma a nechá se bránit od děvčete, že má to děvče rád; měla zlost, že chodí Bára na faru a že ji mají i tam rádi. Ona by zajisté byla ji z fary vypíchala, kdyby panna Pepinka nebyvala pannou Pepinkou, - ale Pepinka si nedala do kaše foukat - nanejmeně od kostelníkové. Jednou udělala kostelníková s učitelkyní na pannu Pepinku klep a od té doby spolu dobře nevařily, ačkoliv dříve jedna ruka bývaly. - Pana Vlčka panna Pepinka mnohdy za to sekla řkouc: „Ach špičatý nůsek rád podrývá,“ což padalo na kostelníkovou, - ale Vlček býval na faře vždy beránkem a jen doma pravým Vlčkem.

Přešly dva, tři, přešly čtyři dni, co Pepinka odjela, Bára nemohla se dočkat. „Bože, jemnostpane, jakpak daleko je do té Prahy?“ zeptala se Bára pana faráře; když se byl odpoledne vyspal, to býval v nejlepším rozmaru. - „Měj strpení, děvče, ještě tu být nemohou. Dvacet mil, to je kus země, - tři dni potřebujou tam, dva dni se tam Pepinka zdrží, a tři dni na zpáteční cestu - spočítej si to.“ Bára počítala dny, a když čtvrtý den nastal bylo na faře chystání a Bára čítala již jen hodiny. Konečně po desáté ven vyběhla vyhlížet, slunce již zapadalo a táta domů hnál, ukázala se na silnici koleska. - „Už jedou!“ křikla Bára, že to po celé faře zaznělo. Pan farář vyšel před vrata, pan kostelník za ním; Bára byla by letěla ráda přijíždějícím vstříc, ale ostýchala se, běhala z místa na místo, a když se koleska již k samé faře blížila, přišla na ni ouzkost, srdce ji tlouklo, hrdlo se ji stahovalo, horko i zima ji pocházela. - Koleska se zastavila u vrat; nejdříve se z ní vyvalila panna Pepinka a za ní skočila štíhlá postava různověrného děvčete, na něž farář, kostelník i chasa se zahleděla. Kdyby byla panu faráři nebyla okolo krku padla a strejčkem ho nazvala, nebyli by věřili, že to Elška. - Bára z ní oka nespustila, když se ale Elška strejčkovi z náruči vyvinula, k ní přistoupila, za obě ruce ji uchytla, a vzhůru do očí ji hledíc, svým lahodným hlasem pravila: „Báro - Báro - stýskalo se mi po tobě! Jak jsi se měla - je Lišaj ještě živ?“ - tu se pustila Bára do pláče a plakala, až ji srdce usedalo a nemohla ani odpovědět. - Po chvíli teprv si vzdychla: „No, jen když jste zde už, milá Elško!“ vzdychla. Pan farář opakoval po Báře: „No jen když jste již tu. Stýskalo se nám.“ - „Chtěli mě tam zdržet ještě den,“ povídala panna Pepinka, kladouc kostelníkovi, Báře i služce všeliké věci z kolesky do náruči, „ale šlo mi tu o vás, pane bratře, abyste tu nebyli sami. Také bychom nebyli vystačili s obrokem,“ dodala. - Kolesku dali zase do kolny na odpočinek, panna Pepinka uložila si klobouk do komory, tak neposkvrněn, jak ho byla vzala, - uložila, co byla s sebou přinesla, a rozdala dárky. Bára dostala pěkné pentle k sukni i do vlasů a od Elšky korále na krk. - Elška si také pěkného oděvu přinesla, ale tím by se byla nezalíbila, kdyby nebyla nazpět z Prahy přivezla svoje nezkažené, dobré srdce. - Nezměnila se.

„Ach Báro, tys vyrostla!“ bylo první, čemuž se Elška divila, když měla kdy s Bárou promluvit a jak náleží si ji prohlídla. - Bára byla o hlavu větší než Elška

„Ach Elško, vy jste ještě taková hodná, jako jste bývala, ale jste ještě hezčí; kdyby to nebyl hřích, řekla bych, že jste podobná k Panence Marii na našem oltáři.“

„Jdi jdi, co to mluvíš?“ okřikla ji Elška nikoli ale přísně, „ty mi lichotíš.“

„Bože chraň, mluvím, jak srdce velí, já se nemohu pohledu na vás ani nasytit,“ upřímně řekla Bára.

„Milá Báro, kdybys přišla do Prahy, tam je pěkných děvčat!“

„Ještě krásnější než vy?“ divila se Bára. „Baže krásnější,“ vzdychla Elška.

„Jsou hodní lidé v Praze? - Je tam krásně? - Líbilo se vám tam?“ ptala se po chvíli Bára.

„Ke mně byli hodní všickni, tetinka, učitelka, všechny mě rády měly. - Ráda jsem tam byla mezi nimi, ale také se mi stýskávalo po vás a přála jsem si, abys ty u mě byla. Ach milá Báro, tam je krásně, že si to ani pomyslit nemůžeš! - Když jsem viděla Vltavu, zámek, krásné kostely, velikánské domy, zahrady - strnula jsem. A lidu chodí po ulicích jako o procesí, někteří vystrojení i všední den, jako by svátek byl, kočáry jezdí ustavičně, hluku a zvuku, že neví člověk, kdo je s kým. No, počkej, až přes rok pojedem tam spolu na pout’,“ doložila Elška.

„Co bych já tam činila, lidé by se mi vysmáli,“ mínila Bára.

„Nevěř tomu; tam si na ulici jeden druhého nevšimne, jeden druhého nepozdraví.“

„To se mi nelíbí, to je divný svět,“ divila se Bára. Druhý den - byla neděle - ustrojila se Elška pěkně, na hlavu posadila si červenou aksamitovou čepičku, což právě v módě bylo a velice jí slušelo, a šla na hrubou. Všech zraky byly v kostele jen po ní obráceny a mnohý z chlapců si myslel: Za tebe, děvče, sloužil bych třeba dvakrát sedm roků, kdybych věděl, že tě dostanu.

V kostele bývala Elška vždy pobožná, nevšímajíc si nikoho kolem sebe, tak i tenkrát, ale když šla z kostela po vsi, teprv ohlížela se kolkolem, pozdravovala se s vesničany, kteří se k ní hrnuli, vítajíce ji z Prahy, poptávala se, jak se jim vedlo po všecy časy, a zodpovídala jejich otázky. Mnoho se přece za ty tři léta změnilo, jakkoli se to vesničanům ani nezdálo. - Tu i tam nebylo stařečka neb stařenky, kterýchž vidívala Elška nedělního času sedět na záspí neb v sadě a vyhřívát se na slunečku. V kole veselé chasy chyběl ne jeden párek, staraje se již o svoje hospodářství. Děti batolily se v trávě, jichž Elška neznala, - mnohá hlava zbělela, jež

šedivá jen byla, - vrstevnice pak Elščiny s chlapci se vodily, nejsouce považovány již za nedospělé. -Avšak i Elšku žádný neoslovil již „Elško“, každý přidal k jménu i název „panno“.

Když se slyšela Elška takto oslovena, zbarvila se jí výše tvář tímto názvem - vyslovili prostí vesničané, co Elška posud sama nevěděla, totiž že není více dítě. V Praze říkali jí zpočátku slečinko, později slečno. Zprvu měla, že to posměch, slyšíc ale, že to obecní titul pro děvčata, nechala si tu módu líbit. - Titul „panno“ ji ale více ctil, výše ji povznášel, to dobře cítila, proto jí polil růměncem panenského studu.

Také kostelníková vyšla na práh, a když šla Elška kolem, zvala ji dovnitř. Elšku měla ráda, ačkoliv pannu Pepinku nehrubě náviděla. Vyptávala se Elšky, jak se měla v Praze, jak vyhlíží oltář svatého Jana na Hradě, zdali to pravda, že most zlatem dlážděn, a když jí Elška na vše odpovídala, prohlížela si ji od hlavy do paty, ani nitka neušla těm jedovatým očím. Elška se ptala na Jozífka „Ach ten se dobře učí, první je ve škole, a roste jako z vody. Mnoho - mnohonáctekrát vzpomněl na vás, panno Elško, kdykoli tu na prázdninách býval; stýskalo se mu, neměl ani s kým se povyrazit. S chasou zdejší, to se pro něho,“ mínila kostelníková; „už nesluší, když je žákem“. Elška byla sice jiného mínění, ale mlčela. Odpoledne šla Elška navštívit Báru.

Pastýrna byla malá chalupa, nejmenší z celé vsi, ale snad nebyla mimo fary nikde větší čistota jako tam. Stůl, lavice, dvě židlice, lože, truhla a stav byl všecek nábytek, byl ale čistý jako sklo.- Zdě bílé jako křída, strop udrhnut leštil se, jak by z ořechového dřeva byl. -Na zdi několik obrázků a za nimi zelené letorostě, v poličce lesklo se několik žbánečků a talířů, všecko to památky matčiného věna. Malá okénka byly v letě vždy otevřené a v nich ve střípkách kvetly bazalky, fialy i rozmarýna. - Podlaha nebyla dřevěná, byl to jen utlučený mlat, ale Bára pokryla si ji rohoží, kteroužto sama si upletla.

U chalupy bylo kousek sadu a malinká zahrádka květná, jež si Bára pěstovala; všude a na všem bylo vidět, že obyvatelé chyžky málo potřeb znají, stvoření ale, které v ní vládne, že není prosto krasocitu.

Ani jediné děvče ve vsi, nevyjímajíc služebné, nechodilo si tak prostě jako Bára, ale ani jediné nevyhlíželo celý týhoděn při práci tak čistě jako ona. Košile její, u krku a u rukou sebraná, velmi hrubá byla, ale bílá vždy jak padlý sníh. Suknice tmavá, vlněná, zástěra též

hrubá, plátěná, byl celý její oděv, v neděli jen se obula a vzala šněrovačku, v zimě přidala vlněný kabátek. Ozdoba její byla lemovka na sukni, červený kaloun u zástěry, červené stužky v černých vrkočích, které jí po zádech dolů visely, skoro pod kolena. Děvčata jí mnohdy vytýkaly, že chodí po celý týhoden rozpasaná, ale ona je přece neposlechla, bylo jí volno tak, a Elška jí vždy říkala, že jí to lépe sluší bez šněrovačky. - Bez marnosti není nikdo, ani Bára bez ní nebyla!

Veliké potěšení měla Bára, že ji Elška navštívila; vodila ji všude, chlubila se jí s zahrádkou, vedla ji do sadu, na pole i na louku k tátovi, který se nemohl Elšce vynadivit, jak vyrostla, zkrátka pochodily všechna místa, kde se před třemi roky honívaly. Pak se usadily do sadu, Bára přinesla na misce smetany, v níž nadroben byl černý chléb, postavila ji do trávy a jedly s Elškou jako před časy. Přitom jí vypravovala Bára o svojí černé krávičce, o Lišajovi a přišla řeč na Jozífka. - „A ještě tě nemůže Vlčková vystát?“ ptala se Elška.

„Ba nemůže, jako by jí sůl do očí sypal, když mne vidí, a když neví nic jiného, haní moje oči, že prý koukám jako pulec.“ - „Nehodná za to!“ hněvala se Elška. - „Ba nehodná, dokonce když jí neubližuju. Onehdy jsem ale dostala zlost: poslala jsem jí zrcadlo, aby se dříve na svoji krásu podívala, nežli jiného haní.“ - „Dobřes udělala,“ smála Elška, „ale proč se jen na tebe hněvá?“ - „Ech habrovina, ona svým baziliškovým okem každého uštkne, nejen mne. Ale snad se proto hněvá, že jsem u vás v pěknějším světle než Jozífek a že mne Jozífek rád má. - Chudák vždy je bit, když se doví matka, že byl u nás. Dost se mu namluvím, nechodte k nám, a přece přijde, nemohu tedy za to.“

Elška mlčela, po chvíli se ale ptala: „A máš ty Jozífka rád a?“

„Proč bych ho neměla mít ráda, každý kdáče na něho, chudáka malého, jako na mne, a on se bránit neumí, je mi ho líto.“

„Což je posud takový, jaký byl? Vždyť řekla Vlčková, že vyrostl.“

„Lišajovi do podvazků,“ usmála se Bára, hned ale pravila útrpně: „Kterak má růst, když dostane od mámy víc buchet do zad než do žaludku.“

„A co tomu říká Vlček, vždyť je to jejich syn?“

„Vlček a Vlčková jedno pásmo. Mají zlost, že by nerad Jozífek panem páterem byl. - Ty můj panebože, jako by za to mohl, že se mu to teď nelíbí; - vždyť nevolná služba Pánubohu milá by nebyla.“

„Pravda že ne,“ dosvědčila Elška. - Ještě se za některou chvíli děvčata bavila, pak vyprovodila Bára Elšku domů a od té doby chodily zase k sobě, ačkoliv více na peci s pannami nehrávaly.

Přátelství těch dvou děvčat nebylo ale sousedkám vhod, začaly si povídat, proč se panna Elška jen s pastýřovic druží, že se to pro ni nesluší, že by měla spíše s rychtářovic, konšelovic a jinými se družít. Schválně se o tom mluvilo hlasně, aby se to doneslo panně Pepince k uším. - Pannu Pepinku to domrzelo. - Radno nebylo sousedky popudit; mezi chasu nechtěla ale zase panna Pepinka Elšku poslat, děvčata zvát k sobě na faru nebylo též jaksi slušné, i mluvila o tom s Elškou. Elška krátce rozhodla, že půjde někdy vesnická děvčata navštívit, že však Bára zůstane její nejmilejší družkou. Panna Pepinka neměla ničeho proti tomu, neboť měla Báru z mnohých příčin ráda. Měla za to, že se Bára sotva kdy provdá, že tudy zůstane ona její pravou rukou, když by se Elška provdat měla. - Panna Pepinka měla pro Elšku ženicha za lubem, ale nikdo o tom nevěděl, ani sám pan farář. Byl to správčí ze sousedního panství, panně Pepince se ten človíček líbil, i zdálo se jí, že by to bylo pro Elšku šikovné zaopatření - Panské pole hraničily se zádušními a pan správce, když zašel až na ten konec, vždy se stavěl na faře. - Elška neměla o štěstí, které jí tetinka v duchu chystala, ani zdání a její hlavinkou probíhaly zcela jiné plány nežli ten, státi se paní správcovou; nepověděla o nich posud ani Báře. - Než Bára vidívala Elšku často zamyšlenou, smutnou a z toho hádala, že jí cosi na srdci leží; myslela si ale: Však se trefí doba, kde mi to poví. - Nemejlila se Bára. - Navzdory tomu, že sousedky Báru v špatném světle Elšce ukázat se snažily, rozpustilých jí spílající, přece Elška Báře více věřila než jim a jí ráda měla jako kdy jindy. Před svatým Janem Křtitelem večír sešly se děvčata a Elška ptala se Bány: „Budeš házet zítra věneček?“ - „Neházela bych sama, chcete-li ale, přijďte před sluncem východem k nám, půjdeme spolu.“ - „Přijdu!“

„Ráno před sluncem východem stála Elška již v pastýřovic sadu, Bára vedle ní; vázaly na obroučky z vrbových proutků bílé, modré a červené kvítí. „Na koho budeš myslet?“ ptala se Elška Bány.- „Milý bože, nemám na koho,“ vzdychlo si děvče. „Hodím nazdařbůh věneček, popluje-li za vaším. Přála bych jen, až se vdáte, Elško, s vámi „

jít. Elška se zamlčela, růměnec polil jí tvář; po chvíli povídala, podávajíc ruku Báře. „Tu moje ruka, že zůstanem pohromadě, jestli ty se nevdáš; já se vdávat nebudu,“ doložila s povzdechem. - „Kterak to mluvíte, Elško, mne málokdo miluje, vás každý, - vy budete bohatá, já jsem chudá, vy jste krásná, já jsem nehezká, vy učená, já sprosté, hloupé děvče - a měla bych myslet na muže a vy ne?“

„Tetinka mi vždy říkala, že to přijde na libost, jednomu svědčí karafiát, druhému růže, třetímu fiala; každé kvítko najde svého obdivovatele, každé má svoji krásu. Nesnižuj sebe, nepovyšuj mne, jsme si rovny. Nebudeš opravdu na žádného z chlapců myslet, ani jsi posud nemyslela?“ - „Nene,“ zavrtěla Bára hlavou, usmavši se, „na žádného nemyslím, a když mi přijdou na zálety, zkrátka je sprovedím. Pročpak bych si mysl kalila, proč zlatou svobodu vázala!“

„Kdyby tě ale některý z nich rád měl, tuze rád, a ty jeho, pak bys přece vázat se?“ ptala se Elška. „Což nevíte Elško, jak to chodí? - dříve by se jeho rodiče smlouvali s mým tatíkem, mnoho-li mi dá, nežli by směl chlapec si mne vzít. U nás věna není tolik, aby se ním kteříkoli rodiče spokojili, a z milosti přijít do statku nechci, raději bych si mlýnský kámen na krk uvázala a do řeky skočila. - Kdybych si ho dobrovolně na krk vložila, musela bych sama sobě bláznů nadat. - Jestli lajou teď na mne, pak by láli dvojnásob. A necht' jsem jaká jsem, kytici mám za pasem,“ dodala zpívajíc a zastrkujíc za pas kytici z kvítí, co zbylo z věnce. Pak ale ukazujíc na ranní červánky, pravila: „Svrchovaný čas!“

Rychle dovila Elška věnec a obě děvčata pospíchaly k blízkému mostku, který vedl přes řeku na luka. - Uprostřed mostku se zastavily. „Hoďme zároveň,“ pravila Elška, držíc věneček nad vodou. - „Tedy!“ zvolala Bára, odhodivši věneček nad vodou. - Avšak věneček, silným ramenem odhozen, nedopadl vody, zůstal viset na vrbě, okamžení zůstala Bára zaražena, pak ale odhodlaně pohodila hlavou řkouc: „Necht' tam visí; pěkně to kvítí, vrbě sluší.“ - Elška ale nespustila oko ze svého věnečku; věneček, třesoucí se rukou dolů spouštěný, točil se okamžení na jednom místě, pak ho uchvátila vlna, podala druhé, ta třetí, nesly ho dále a dále, až zmizel děvčatům z očí.

Elška sepnuté ruce položené majíc na zábradlí, dívala se planoucím okem i tváří za věnečkem, jak ho proud daleko unáší, Bára podepřena tělem o zábradlí, též za ním mlčky hleděla. „A tvůj věneček uvázl zde; vidíš, že se vdáš zde!“ ozvala se Elška, obrátíc se k Báře. „Dle toho

bychom ovšem neměly býti pohromadě; já měla bych zůstat zde, a vy přijít daleko od nás. Nevěřím tomu ale; člověk mívá, pánbůh mění.“

„Ovšem,“ řekla Elška hlasem skoro smutným a sklopila s povzdechem oči na vodu.

„Tedy byste, Elško, tak ráda daleko od nás se dostala, nelíbí se vám zde?“ ptala se Bára a temnomodré veliké její oko zpytavě pohlíželo do Elščiné tváře.

„Což si to myslíš,“ šeptala Elška, nepozdvihnouc oko, „líbí se mi tu, ale...“

„... ale tam daleko je někdo, po němž se mi zde stýská, za tím bych ráda, vidíte, Elško?“ doslovila Bára, a položivši hnědou svoji ruku na bělouňkové rámě děvčete, hleděla jí s usmáním do tváře. Elška popozdvihla oči k Báře, usmála se, ale zároveň pustila se i do pláče. „Tíží-li vás něco, svěřte se mi, u mne to zůstane pochováno jako v hrobě,“ pravila Bára. Elška položila mlčky hlavu na Bářino rameno, obejmula ji a jen plakala; Bára jemně jako matka svoje děcko k sobě ji přivinula, líbajíc rusé její vlasy. Vysoko nad hlavami děvčat skřivan pěje se vznášel, nad vrcholem zelených lesů vycházelo slunce a polilo zlatou září zelené údolí. - Jakub vyšel před pastýrnu a trouby pastýřské hlas připomněl děvčata, že je čas, aby šly domů.

„Po cestě si to povíme,“ pravila Bára, vedouc Elšku za ruku z mostku na luční cestu.

„Ale kterak jsi to poznala na mně?“ ptala se Elška.

„I bože, to se lehko pozná. Býváte zamyšlená, někdy smutná, a zase vám líčko září; jak jsem vás pozorovala, myslela jsem hned, že vám něco musí být. Uhodla jsem.“

„Jenom jestli na mně tetinka to nezpozoruje a ptát se mne nebude,“ ouzkostlivě pověděla Elška; „ona by se hněvala, nelíbil by se jí,“ doložila.

„Zná ho?“

„Viděla ho v Praze; to je on, co tetinku pražskou vyhojil.“

„Ten doktor? Vidíme; vy jste několikrát mi o něm povídala, jak hodný to člověk, co se tedy panně Pepince při něm nelíbí?“

„Nevím, ona jen na něho laje, a že jí protivný,“ skoro plačtivě povídala Elška.

„Což není libný?“

„Ach Báro,“ vzdychlo si děvče, „tak krásný člověk není v celém okolí jako on.“

„Snad není bohatý?“

„Bohatý? To nevím; ale co z toho. K čemu bohatství.“ „To je pravda, ale tetinka bude chtít, abyste si vzala bohatého a dobře se zaopatřila“

„Nene, Báro, já si žádného jiného nevezmu, raději bych umřela.“

„No, vždyť tak zle nebude; a byť i nebyl bohat, však ona si dá panna Pepinka i pan strejček říci, až jim povíte, - že ho máte ráda.“

„Já jim to nesmím povědít, pražská tetinka mi to zakázala, ale slíbila nám, že se postará o naše štěstí, i kdyby tetinka bránila. - Před týhodnem psal mi, že se na druhý měsíc shledáme.“
- „Vy si píšete?“ - „To je tak; pražská tetinka neumí psát a je krátkozraká. Hynek - tak se jmenuje - vid', že to je pěkné jméno?“ - „Podivné, ještě jsem takové neslyšela,“ mínila Bára a Elška dále povídala: „Hynek se nabídl, že jí listy na mne bude psát. Ona by nepsala, leda jednou za rok, ale on ji popohání k tomu, aby mi vždy nějaké vyřízení psala. Však se tomu strejček diví, že tetinka tak často píše.“ - „A jak když strejček list čte?“ „I holečku, to my jsme si všechno vymysleli; píšeme tak, aby tomu nikdo nerozuměl než my.“

„Je to přece hezká věc, když se člověk něčemu naučí, já bych to nedokázala.“

„I tomu bys lehko se naučila,“ mínila Elška. Právě došly k pastýrně; i vzala Báru za obě ruce, a hledíc jí jasným svým okem do tváře, pravila: „Ani nevěříš, jak mi je nyní volno, jako by mi kámen ze srdce spadl. - Nyní mohu s tebou o něm mluvit. Ale,“ doložila s důvěrným přízvukem hlasu, „ty, Báro, nemáš mi co říci?“

„Já?“ zajikla se Bára a sklopila velké oči, „já nic.“ - „Přece snad slovíčko?“ - „Nic, Elško, nic, pouhé sny!“ - „Pověz mi je tedy.“ - „Až někdy!“ zavrtěla hlavou Bára, vysmekla ruce z Elščiných, a ukazujíc na chlív a boudu, doložila: „Vidíte Lišaje, kterak se stuchá, a Černá se tam ještě oběsí. Čas je pustit; a vaše krávy také již v stádu, slyším je zvonit. Hned požene tatík kolem. Jděte okolo zahrad, Elško, by vás selky neviděly a nepomluvily.“

„Eh, ať si mluví, vždyť nedělám nic zlého. Poslechnu tě, jdu, ale co nejdřív si povíme více,“ pravila Elška a zmizela mezi ploty.

III.

Dvě noviny roznášely se po vesnici; v každém statku, každé chalupě se o ničem jiném nemluvilo než strašidle v zádušním lese a o svatbě panny Elšky panem správcím.

„Tedy tak záhy zapomněla na první svoji lásku?“ po myslí si čtenář. - Nedělej Elšce křivdu, ona se nezpronevěřila ani myšlénkou a umínila si, že raději vše podstoupí, než by se stala paní správcovou. I kdyby nebyla již milovala, pan správce nebyl člověk ten, do něhož by se zamilovat mohla.

Byl to mužiček, jak by ho opekl, postaven na krátkých nožičkách. Červené tváře jak pivoňky, i nos takový. Na hlavě humence, jež ale zakrýval zrzavými vlasy, které mu v týle a okolo uší ještě pozůstaly. Oči byly masem zarostlé a měly tu dobrou vlastnost - zvlášť pro správce -, že se dívaly zároveň na dvě meze. Nosíval v letě slaměný klobouk se zelenou pentlí, rákosku se střapcem, nankinky, vestu zimní přes prsa sepjatou, aby se nezastudil a košili neušpinil, na krku kartonový šátek a řebíčkové barvy frak, se špičatými šosy a žlutými knoflíky. Z kapsy visel mu vždy růžek modrého šátku - nebot pan správčí šňupal. Povídalo se mezi vesteckými sedláky, že poddaní sousedního panství panu správčímu řebíčkový frak nejednou za větrem vyprášili, než nepřišlo to nikdy k soudu. Správce byl velmi bojácný, ale navzdory tomu se ho sedláci přece báli, on totiž nahrazoval bojácnost svou lstí a mstivostí, kterou jim pak splácel; k lidem, od nichž jakéhož užitku očekávat mohl, byl velmi úlisný a zdvořilý, jinak hrubý člověk. Byl také velice skoupý., jedinou dobrou vlastnost mu nemohl nikdo upřít, totiž tu, že byl bohat. Ano, bohat byl pan správčí Kilián Sláma, a to byla ta pěkná vlastnost, která se

panně Pepince při něm líbila; ostatně nemínila také, že by jeho postava byla nepěkná - jaktěživ se jí velcí suší lidé nelíbivali; i to velmi jí lichotilo, že jí pan správce vždy ruku políbil. Myslíla, že se Elšce konečně také zalíbí, že mu přivykne; a říkala panu bratru, který o tom plánu nechtěl slyšet, takový muž že si umí ženu vážit více než mladý hejsek, že ji bude na rukou nosit, Elška že bude paní, dobře se mít, a kdyby měl umřít, že bude bez starosti. „A já, kdyby měl pan bratr zemřít,“ rozumovala v duchu dále, „budu mít kam jít.“ Zkrátka, panna Pepinka uměla to pěkně navléknout, aby pan správce začasť na faru přišel, že konečně i pan farář proti němu ničehož neměl; přivykl mu, a když nepřišel správce k večeři a po večeři měl hrát mariáš s Pepinkou a kostelníkem nebo učitelem, jako by mu něco chybělo. Elška o Pepinčiném plánu zpočátku ani zdání neměla, slyšela jen chvalořeči na jeho dobrotu a bohatství, jichž si ale tak málo všímala jako dvoření, jež pan správce dosti nemotorně najevo jí dával čím dále, tím byl správce úsilnější a tetinka zjevnější, takže porozuměla Elška, oč se tu jedná. Bylo jí to k smíchu; když ale tetinka žertům rozumět nechtěla, přísně domlouvati jí začala, i pan farář k tomu radil, aby si správce vzala, tu začala být smutná, začala se správcí vyhýbat, utíkajíc se s těžkostí svojí k milé Báře. - Bára znala plán panny Pepinky od ní samé, neboť Pepinka chtěla, aby jí Bára nápomocná byla a Elšce domlouvala. Tenkrát ale uhodila na nepravou žílu; kdyby ani byla Elščinu lásku neznala, k tomu by jí nebyla domluvila. Ona sama nevážila si pana správce víc než prachu v očích a nebyla by ho chtěla, kdyby jí panství byl podával. - Neřekla Pepince tak ani tak, ale tajně s Elškou se spolčila a sama list, v němž Elška pražské tetě vše vypsala, do města na poštu donesla. Od té doby, co věděla Elška, oč se správcí jedná, neslyšel od ní vlídného slova, neviděl libého pohledu, - a nikdo by byl neřekl, že dobrá, ke každému vlídná Elška úsečně mluvit dokáže a škaredě hledět. Pokaždé, když pak přicházel na faru, slyšival po návsi neb kdesi u plotu hanlivé písničky, které jakoby schválně na něho složené a pro něho schválně zpívány byly. On si ale všecko nechal líbit, když ale jednou Báru potkal a ona tu zčistajasna spustila:

Lecjakýs trpaslíček

na krátkých nožičkách

chtěl by sobě vybírati

v hezounkých holčičkách

tu se zlostí všecek nadržchal a nos mu zčervenal jako ťopanu, když vidí před sebou červeno. - Ale což to bylo všecko platno, pan správce zakouzl již všelikou hanbu a posměch, - zakouzl i posměch děvčat, mysl si: Jen počkej, děvče, až tě budu mít - a tvoje peníze, - však já všem vytřu zrak!

- Ale pan správce zapomněl, že ani v Hloupětíně dříve zloděje nevěší, až když ho chytí.

Jednoho rána roznášelo se po celé vsi, že straší; bílá ženská prý že šla od zádušního lesa, k vesnici, po celé návsi, po lukách, a kdesi u hřbitova že zmizela. Kostelníková se z toho roznemohla, neboť prý to na její okno zaklepalo, a když on k oknu přistoupil, nevěda, kdo by to byl, viděl prý patrně bílou postavu s umrlčí hlavou, která prý se na něho ušklíbla a prstem mu zahrozila. Divže to i Vlček neodstonal; ale kostelníková nemyslila jinak, než že smrt se jí ukázala, že musí do dne a do roka umřít. - Podruh, co v noci noční stráž měl, též se dušoval, že strašidlo to bylo a že ze zádušního lesa vyšlo. - Lidé vzpomínali, zdali se tam kdo neoběsil, když ale ničehož vymyslet nemohli, mínili, že tam kdysi kdosi zakopal poklad, duše jeho že nemá pokoje a hledá vysvoboditele. Hádalo se všelijak a mluvilo se jen o strašidle.

„Já tomu nevěřím,“ řekla Bára Elšce, když k ní ten samý den přišla na palouk do lesa, kde Jakub pásal.

„Nechť tak nebo jinak, já jsem tomu povděčna, zbavilo mne to na několik dní snad nenáviděného hosta. Psal sice strejčkovi, že mají žně a tuze mnoho práce, že nebude moci po několik dní přijít, ale chtěla bych krk vsadit, že slyšel o strašidle a že se bojí. On je hrozný strašpytlík a skrze zádušní les jít musí.“

„Kýž by ho to tam bylo zaválo, aby více do Vestce nepřišel. Já bych vás raději v rakvi viděla než s tím plecháčem u oltáře,“ hněvala se Bára. „Já nevím, kam poděla panna Pepinka rozum, že vás chce k němu nutit, ona je přece dobrá.“

„Ona se o mne stará, abych se měla dobře, to je ta příčina, a proto se na ni nehněvám, ale vzít si ho nemohu, děj se co děj.“

„Tak nesmíte; Bůh by vás trestal, když jste slib dala panu Hynkovi, byste ho nedržela. Víte jak se říká: Kdo ty sliby lásky ruší, běda, běda jeho duši!“

„Já je nikdy, nikdy nezruším, a kdyby to léta trvalo,“ tvrdila Elška; „ale on - on - zdali nezapomene! V Praze je krásných děvčat, jemu rovných. - Ach Báro, kdyby mě zapomněl, já bych se utrápila!“ A Elška dala se do pláče.

„Vy jste bloudeček, že sama sebe trápíte. Včera jste mi povídala, jak hodný člověk pan Hynek je, jak vás má rád, a dnes byste chtěla o něm pochybovat?“ - Elška si utřela oči, usmála se a vrhnouc se vedle Báry do zelené trávy, pravila: „Vždyť to byla jen okamžitá myšlénka. Já mu věřím jako Pánubohu. - Ach, kdybych byla tím ptáčetem, abych k němu letět mohla a požalovat si mu,“

Báře napadla hned píseň Kdybych byl slavičkem i pustila se do zpěvu, ale nešlo jí to vesele a vpolovic písni náhle přestala, jako by se něčeho byla lekla. Také jí tváře zčervenaly. „Čeho jsi se lekla, proč jsi přestala zpívat?“ ptala se Elška, ale Bára neodpovídala, hledíc do lesa.

„Báro, Báro,“ hrozila Elška, „ty přede mnou vše skrýváš, a já nemám tajné myšlénky před tebou, to není hezké od tebe.“

„Nevím sama, co bych povídala,“ odpověděla Bára. „Proč jsi se nyní ulekla, vždyť ty se nebojíš nikoho. Kdo to byl v lese?“

„Snad myslivec,“ vyhýbala Bára.

„Však ty dobře víš, kdo byl, nadarmo tvoje leknutí nebylo. - Snad jsi viděla strašidlo!“

„Nene, toho bych se nelekla,“ hlasitě se zasmála Bára a chtěla začít o jiném, ale Elška vždy jen starou nit napřádala, až konečně se zrovna ptala, zdali by Bára chtěla si vzít Jozífka kostelníkovíc, kdyby neměl být pánem páterem. - Bára se pustila do většího smíchu ještě než předtím „Bože mne uchovej!“ zvolala, „kostelníková by mi hada uvařila první den. Jozífek je dobrý chlapec - ale mezi nás se nehodí. Není k stádu ani k pluhu, a k vřetenu se nesluší. - Leda bych si ho vsadila za rámeček pod sklo pro podívanou.“ - Elška se také svému nápadu zasmála, po chvíli pak upřímně se ptala Báry. „Tedy se ti opravdu ještě nikdo nezalíbil?“ - „Poslechněte, Elško!“ po krátkém rozmyslu řekla Bára. „Loňskou jeseň trefilo se mi nejednou, že jsem sama s Lišajem pásla. Táta měl bolnou nohu, nemohl dostupit. - Jednou

tedy odpoledne pasu, tu se Plavka rychtářovic a Březina Milostovic cosi na sebe rozžuřily a strašně začaly rohy se klát. - To se nesmí nechat rozvzteklit, sice by si rohy zvyvracely. Chapnu tedy vědro, běžím k řece pro vodu, abych jim hlavy polila; než se k stádu vrátím, přichází z lesa jakýs myslivec, a vida, že se krávy perou- chce je rozhánět. „Pryč, jděte pryč!“ křičím na něho. „Já si je rozeženu; ať vás býk nezhlídne, je zlý!“ - Myslivec se obrátí, ale vtom již také býk po něm se dívá. Naštěstí se krávy rozeběhly, když jsem vodu na ně chlístla, sice bývalo by myslivci krušno utéci. Měla jsem býka co držet a chlácholit, sotva že by tatík ho byl udržel, mne ale poslechne, když mu hrozím. - Myslivec se v lese schoval za strom a díval se; když se pak zase stádo popásalo, vystoupil na pokraj lesa, kde jsem stála, a ptá se mne, čím jsem a jak se jmenuju. Pověděla jsem mu. - Podíval se na mne divně jaks, posmekl, poděkoval za moji ochranu a odešel do lesa. - Vidívala jsem ho napotom ještě mnohonáctkrát, ale více s ním slovíčka nemluvila, leda jestli jda okolo pozdravil. - Stával na pokraji lesa, okolo řeky chodíval v zimě, i do vsi přicházíval; a to celou zimu, celé jaro. Na svatého Jána zrána, když jste vy domů odešla, já pak tátovi vyhánět pomohla, vidím ho přicházet přes luka k mostku Zůstal stát, kde jsme my stály, ohlížel se, pak ale sešel z mostku, vlezl do křoví a viděla jsem patrně, že vzal věneček, co na vrbě uvázl, a za kabát zastrčil. - Před chvílí viděla jsem ho dole u lesa jít, nevím, čím to je, ale když ho vidím, leknu se.“

„A opravdu jsi s ním nikdy nemluvila?“ - „Jak to poprvé, více ani slova,“ jistila Bára. - „Ale máš ho ráda, vid’?“ vyptávala se dále Elška. - „Ráda - jako každého hodného člověka, který mi není křiv.“

„Vždyť nevíš, je-li hodný, kdyžs s ním nemluvila?“ - „Ten zajisté zlý není, ani mu to z očí nekouká.“ - „Tedy se ti líbí?“ vyzvídala Elška. - „Hezčích chlapců ve vsi, ale když musím pravdu říci, tedy řku, že se mi přece žádný tak nelíbí jako on. - Často se mi o něm zdá!“ - „Nač člověk myslívá, o tom se mu snívá.“ - „I ne vždy; sny jsou také od Pánaboha.“ - „Řekni tedy upřímně, kdyby ten myslivec řekl: ‚Báro, já si tě vezmu,‘ dala bys mu slovo?“ „Kterak to mluvíte, Elško; on si na mne nikdy nepomyslí, dokonce aby si mne chtěl vzít - to jsou samé marné sny a řeči - zapomeňte to. - Hou hou, Plavko, kam to lezeš. - Lišaji, kde sháníš - nevidíš Plavku v březině!“ vytrhla se Bára v řeči, vyskočila z měkkého pažitů, by zatím krávu zavrátila. - Kdykoliv pak později o myslivci začít chtěla, Bára vždy uhnula, začínajíc o Hynkovi; tou vzpomínkou věděla že odvrátí Elšku od jakéhokoli předmětu.

Pan správce byl za několik dní zase na faře; nic neodstrašilo ho. Přišel ale ve dne. - I na faře povídalo se o strašidle, ačkoliv pan farář nevěřil na podobné pověry, přece myslilo se, že něco v tom vězet musí, neboť se každý třetí den od jedenácté do půlnoci procházelo, jak to hodnověrní lidé tvrdili. - Leckomu pohrozilo, a do oken se podívala umrlčí tvář. - Lidé byli tak poplašení, že zvečera již, mimo smělejších mužů, nikdo přes práh jít si netroufal. Litovali svých hříchů, dávali na modlení za duše v očištcí, zkrátka strach před smrtí dohnal je k pokání. - Pan farář sice v kázání proti pověře a bludu mluvil, ale to všecko nic platné nebylo.

Pan správce, ač se nepřiznal, tak byl všecek přestrašen, že vůčihledě bledl; a kdyby ho nebyla chtivost po sličné nevěstě a bohatém věnu lákala, nebyli by ho na faře více viděli. Chtěl mít tedy co nejdřív jistotu; promluvil s Pepinkou i panem farářem, a maje ujistění jejich, umínil si promluvit i s Elškou, aby hned po žních svatbu slavil. Panna Pepinka oznámila Elšce příchod pana správce na druhý den a domlouvala jí, aby dělala moudrou a poslouchala rozumu. Elška plakala a prosila tetinku, aby ji nenutila k té netvoře, ale Pepinka se velice na ni rozmrzela; i pan farář, ač jí nedomlouval tak jako sestra, přece ji káral z nevděčnosti a nerozumu. - Z Prahy list nepřicházel, ani žádná zpráva, Elška nevěděla, co si počít. Radila se s Bárrou; ta ji potěšila, poštvála proti správci, ale to vše nebyla pomoc.

Nastal druhý den - den to, kde domnělá smrt nestrašila -, pan správce přišel nastrojen, vyfintěn na námluvy. Panna Pepinka vařila a pekla od svítání již, aby hosta co nejlepší uctila, přišlo i víno na stůl k zasvěcení slavného dne. Bára byla též na faře, a jen domluvě její se podařilo, že Elška jakžtakž na nohou se udržela. Všecka nemocná byla z toho. - Když přišlo k řeči, vyjádřila se Elška, aby si pan správce přišel za týden pro slovo, doufala, že do té doby zprávu z Prahy obdrží. - Správcovi se ta odpověď vytáčejí a ta chladná nevěsta nelíbila, viděl, že to není v pořádku, ale co měl dělat, mlčel a doufal ve svou příznivkyni, pannu Pepinku. - Navzdory mrzutosti chutnalo mu jídlo i pití jak náleží a tváře mu jen hořely. Ten den měl modrý frak, a tudy mu to ještě lépe slušelo. - Schyloval se večír, pan správce chtěl domů, ale pan farář nechtěl ho ještě pustit - a po hodině, když zase odejít chtěl, řekl pan farář. „Jen počkejte ještě, Vlček vás půjde vyprovodit, a třebaš také pacholek, může přece být, že nějaká spřež v tom našem lese je.

Pana správce jak by studenou vodou polil; už mu ani nechutnalo a raději by se byl viděl doma na posteli. Jen to ho zdrželo, že s ním půjdou průvodčí. - Vlček ale měl již trochu v hlavě, pacholek při nalejvání si přihnul, myslil si: Není to každý den, - i nedbali jít, až bylo již po

desáté.- Tu teprv se vypravili na cestu. Správec, strachem vystřízlivělý, pozoroval, že oba jeho průvodčí ochmeleni jsou; šněrovali po cestě jeden sem a druhý tam. Nebylo s nimi řeči, - a pan správce byl v smrtelných ouzkostech, ačkoliv si ještě naději dělal, že strašidlo ten den nechodí.- Ach on se na ten den tak těšil, všechno měl pěkně vypočteno, a všechno se mu zbryndalo.

Noc byla jasná dost, bylo vidět od vesnice až k lesu; už byli pocestní nedaleko, když tu najednou z lesa vystupuje vysokánská - alespoň se jim tak zdála - bílá postava, přímo k nim. - Správec vykřikl a jako špalek na zem se převálil; kostelník mžikem vystřízlivěv, dal se na útěk, jen pacholek zůstal jako sloup stát, - když ale postava bílou rukou odhrnula zahalení a umrlčí obličej mu ukázala a zuby naň vycenila, vlasy mu vystaly úlekem, hrůza ho obešla i sklesl vedle správce na kolena. Postava si ho ale nevšimla, silnou rukou pozdvihla správce ze země a zahoukla mu dutým hlasem do uší: „Jestli se ještě jednou na faře ukážeš co ženich, je po tobě veta!“ - To dopovědíc, kráčela dlouhým, zvolným krokem k dědině.

Zatím Vlček, přiběhnuv bez dechu na náves, dopadl ponocného; i vyvolali půl vsi. - Srdnatější se osmělili ven, vzali kyje i cepy, kostelník musel na faru pro něco svěceného. - Vzali ho doprostřed a brali se na cestu k zádušnému lesu. Viděli hned u vsi bílou postavu zvolna kráčet, ne ale ke vsi, nýbrž stranou na luka ke hřbitovu. Zarazili se na okamžik, pak ale křikem srdnatosti si dodávající, postupovali všickni v jedné hromadě za bílou postavou, která vidouc je, krok zrychlila. - Najednou ale i ona se dala do běhu, k řece, a na můstku jim zmizela z očí. - Dali se tedy za ní, majíce již více smělosti. U mostku se zastavili. „Něco tu leží bílého!“ křičeli. - Kostelník udělal kříž nad mostkem, a když se jim na zvolání: „Chval každý dobrý duch Hospodina!“ nic neozývalo, přistoupil jeden ze sedláků blíže a viděl, - že tam leží jen šat. - Kyjem celý ten balík nakydl a tak to nesli do vsi; na cestě ale vzali s sebou polomrtvého správce, kterého pacholek skoro nést musel, šli zrovna do fary. - Pan farář ještě nespal, a ochotně jim dvěře otevřel. - Prohlíželi, co našli, a všickni zůstali, jak by z oblak spadli. Byly to dvě bílé plachty a hnědá suknice vlněná s červenou lemovkou. - Suknici znali: „To je divé Bány!“ zvolali všickni. „Proklatě!“ kleli někteří. „Totě pravý drak!“ nadávali jiní, nejhůř ale řádil správce a kostelník, ti se pomíjeli. - Pacholek jediný smál se řka: „Snáze bych se byl smrti nadál, než že v tom strašidle vězí Bára, je to zatrolená ženská!“

Vtom také do společnosti panna Pepinka přibyla; hluk a lomoz vyvábil ji z komůrky, kdy již na lůžku odpočívala. - Zahalena byla v šátku, na hlavě měla žlutý prošivaný kominíček (čepec

noční); musela na sobě vždy něco mít žlutého.- Přišla s kahancem v jedné ruce a náruči klíčů v druhé ruce. „Propánakrále, lidi, co se stalo?“ ptala se ulekaná. - Z několika úst slyšela neslýchanou událost. - „Oh bezbožná, nevděčná holka!“ plna ustrnutí zvolala Pepinka. „No počkej, ta nahrabe ode mne, té vyložím evangelium; kde ji máte?“ - „Kdopak ví, zmizela nám prostřed i slehla.“ - „Snad u mostku, jak by se zem pod ní slehla.“ - „Snad skočila do vody,“ řekl pan farář. - „Neslyšeli jsme žblunknutí ani jsme nikoho ve vodě neviděli; ale copak to, velebný pane, takové divé dítě, to se umí udělat neviditelné, tomu je ve vodě jako v ohni, v povětrí jako na zemi, všude stejně,“ pravil jeden soused.

„Nevěřte takovým báchorám, lidé,“ káral pan farář. „Bára je odvážné děvče a prováděla rozpustilosti, to je vše, a za to musí být pokáraná. Musí ke mně zítra přijít.“

„Přísně pokáraná, veledůstojný pane,“ mínil pan správce, chvěje se zlostí a posud mu v kostech lámajícím strachem, „přísně, to je trestu hodno, celou obec mít za blázny.“ - „Tak zle to nebylo, vzácný pane,“ mínili sedláci, „to se jen ženský splašily!“ „Moje žena chudák to odstůně, je to bezbožnost k neodpuštění,“ stýskal Vlček, nepočítaje svůj strach jako sedláci. - Z toho měla panna Pepinka takovou radost, že by hned byla Báře odpustila - Pacholek ji ale zase popudil, povídaje: „Co bych zapíral, já se opravdu bál, ač se hned neleknou, - a báli jsme se všichni. Vy, pane kostelníku, jste sotva domů dolezl a vzácný pan správce padl na zem jako hnilička. Když na mne zuby vycenila, myslil jsem vsutku, to je smrt není divu, měl jsem trochu hlavu pod víchem - a už jsem čekal, že mne chňapne za krkošku, ale ona popadla vzácného pána, vyzdvihla ho vzhůru a křikla mu do uší: Jestli se ještě jednou na faře ukážeš co ženich, je po tobě veta!“ - Pacholek chtěl ukazovat, jak ho Bára popadla, ale pan správce se uhnul a obličej jeho hrál z červena do fialova. - To pannu Pepinku hrozně urazilo, sedláci ale odpustili Báře svoje zahanbení za to, co panu správci udělala. - Celé vyjednávání odložilo se na ráno; pan správce zůstal na faře, ale za svítání byl již přes meze.

Když slyšela Elška ráno, čeho se byla Bára pro ni odvážila, prosila strejčka i Pepinku, aby jí odpustili, že to jen kvůli ní udělala, aby ji pana správce zprostita. - Panna Pepinka nechtěla od plánu upustit, a že Bára správce tak pohaněla, to nemohlo se lehce jen odpustit. - „A když si pana správce nevezmeš, ani nit ode mne nedostaneš,“ hrozila Elšce, ta ale jen rameny pokrčila. - Pan farář nebyl tak svéhlavý; nechtěl neti domlouvát, ale aby Báře zcela odpustil, to nemohl sám o sobě učinit. Ráda byla by Elška k Báře šla, ale nesměla.

Jakub nevěda praničeho o spádech svého děvčete, ráno jak obyčejně vzal troubu a šel svolávat stádo. - Ale kupodivu, jako by přes noc byl všecek dobytek popadal anebo všechny děvky zaspaly, nikde se vrata neotvírala. Šel až k samým stavením, troubil, že by mrtvé z hrobu vyvolat mohl, - krávy řvaly sice, ale nikdo je nešel pouštět. Děvky přišly a povídaly. „Nebudete, Jakube, vyhánět, bude vyhánět jiný!“ - „Co je to?“ myslil si Jakub a šel k rychtáři. Tu slyšel, co se děje. „Proti vám nemáme ničehož, ale vaše Bára je divá a selky se jí i bojí, že jim učaruje.“ - „Což se už někdy stádu škoda stala?“ - „Nestala, ale Bára mohla by se mstít.“ - „Nechte moje dívčí na pokoji,“ rozhněval se Jakub, „chcete-li mne ve službě mít, budu vám sloužit, ne-li, také dobře, svět je široký - Pánbůh nás neopustí.“ - „Nedělalo by to dobrotu.“ „Tedy si dejte do pastýrny koho chcete a buďte tu spánembohem!“ Snad jaktěživ Jakub tolik nemluvil a tak se nerozhněval jako tehdy. - Odešel domů. - Báry tam nebylo. Šel odvézt Lišaje; krávu i býka, jež měl na starosti, nechal bučet a šel na faru. - Bára stála před panem farářem. „Dělala jsi to strašidlo?“ vyslychal pan farář. „Dělala, velebný pane,“ neohroženě řekla Bára. - „A proč?“ „Věděla jsem, že je pan správce strašpytel. Chtěla jsem odstrašit pana správčího, aby netrápil pannu Elšku, ona ho nemůže vystát a umřela by, kdyby si ho musela vzít.“ - „Pamatuj si, abys nehasila nikdy, co tě nepálí; i bez tebe bylo by se to spořádalo. Jak jsi mohla z můstku zmizet?“

„Dobře, velebný pane; shodila jsem plachty i šaty ze sebe, skočila do řeky a pod vodou jsem kus plovla, tudy mne nikdo neviděl.“ „Pod vodou plovla!“ spráskl ruce pan farář, „jaké to děvče! A v noci! Kdo tě tomu naučil?“ - Báře bylo divení farářovo skoro směšné. „I velebný pane, táta mne navedl, jak musím se pohybovat, ostatně jsem se naučila sama. To není žádný kumšt. - Já znám v řece každý kámen, čeho bych se byla bála.“ Pan farář ještě dlouhé napomenutí Báře dal, pak ji poslal do čeledníka, by tam čekala na rozsudek. Poradil se pan farář s rychtářem, konšely i panem učitelem a usoudili tak, když udělala Bára takové všeobecné pohoršení a tolik se odvážila, aby veřejně potrestána byla. Uložil se jí trest ten, aby jednu celou noc zavřena byla v kostnici venku na hřbitově. Zdál se to být všem hrozný trest, ale když prý je tak smělá, že se ničeho a nikoho nebojí, at' prý pozná, co je to bát se.

Panně Pepince se ten rozsudek nelíbil, Elška se zděsila a kdejaká ženská se otřásla hrůzou nad tím trestem; ba i kostelníkova byla volna odpustit Báře a myslila, že bude dosti trestaná pouhým návštěvím, jen Báru samu to nepohnulo - trápilo ji více to, že tátu obec vyhání. - Slyšela již, co se mu stalo. - Když jí pan farář řekl, kde má příští noc noclehovat, vyslechla vše zcela pokojně, pak ale políbila knězi ruku řkouc: „Což je o nocleh, spím-li tu nebo tam, já

spím i na kameně dobře, huř je o tátu, kde ten bude, když mu vzali službu. A táta bez stáda živ nebude, jaktěživ mu je zvyklý - on mi umře. Zprostředkujte to nějak, velebný pane.“

Každý se divil, kde to děvče té neohroženosti nabralo, a tu přece jen věřili, že to s ní není samo sebou a že není Bára jako každý jiný člověk. - „Však jí hřebínek spadne, jen až večír,“ mysleli mnozí, ale zmýlili se. Bára byla jen tak dlouho smutná, dokud se nedověděla, že sedláci Jakobovi zase pastýřství vrátili, což pan farář zprostředkoval, odevzdaje mu svoje.

Po obědě, když pan farář dřímá a panna Pepinka také trochu klímala po nočním rámusu, vykradla se Elška z pokoje a dolů k Báře. - Byla všecká uplakaná, ustrašená; prudce popadla Báru okolo krku - a plakala zase. - „Inu, buďte tichá,“ těšila ji Bára, „en když vám ten cvrček více nepřijde, a musel by to být člověk beze vsí cti, aby přišel, - ostatní se spraví.“ - „Ale ty chudáku, dnes v kostnici, ach bože, já nebudu mít pokoje!“ - „I z toho si pranic nedělejte; spala já jsem u samého hřbitova nejednou a mám ho celé noci a dni před nosem. - Jen vy spěte! - Prosím vás, dejte vzkázat tátovi, aby neměl o mne pražádný strach a Lišaje uvázal v noci, aby za mnou nešel. - Až zítra vám povím celý ten rámus a jak jsem správci nahnala, nasmějete se. Snad dostanete záhy zprávy od pana Hynka. Až se ale vy, Elško, odtud dostanete, pak mne tu nenecháte!“ smutně otázala se Bára. Elška ale stiskla jí ruku, šeptajíc: „Jsmo svoji.“ - Tiše odešla - a Bára si pozpěvovala a byla pokojná.

Když se hodně setmělo, přišel kostelník a ponocný, by odvedli Báru na hřbitov. Panna Pepinka mrkla na ni, aby prosila pana faráře, chtěla také dobré slovo dát za ni, ale Bára nechtěla rozumět; a když pan farář sám řekl, že by se dal snad trest ten uprosit, pohodila vzdorně hlavou řkouc: „Když jste ráčili usoudit, že jsem trestu hodna, tedy si ho podstoupím!“ - a šla s muži. - Lidé vybíhali ven - mnozí i ji litovali, ale Bára si žádného ani nevšimla a vesele kráčela k hřbitovu, který ležel u paty lesa, nedaleko obecné pastvy. Otevřeli malou komoru, kde kosti a máry složené byly, přáli jí: „Pánbůh tě tu opatruj,“ a odešli domů. - Z komory bylo malé okénko s dlaně, kterým bylo vidět do údolí a na les. - Bára se postavila k tomu okenečku a dívala se dlouho, dlouho ven. - Smutné musely to být myšlénky, které jí hlavu probíhaly, neboť slza za slzou padala z krásného oka na brunátnou tvář. - Výše vystupoval měsíc, jedno světlo za druhým haslo, tišeji a tišeji bylo kolkolem; přes hroby kladly se stíny vysokých jedlí, jež u zdi stály, nad údolím vznášely se lehounké mlhy. - Jedině štěkot a vytí psů přerušovalo tichost noční. - Bára dívala se na hrob matčin, připomínala si osamělé mládí, nenávist a opovrhování lidí a poprvé cítila všeho toho tíži, poprvé přišla jí

myšlénka: Kýž tu, matko, vedle tebe ležím! - Myšlénka rodila myšlénku, jeden obraz stíhal druhý - objímala v duchu krásnou Elšku a na lesní stezce vykouzlila jí obrazotvornost vysokého, ramenatého muže s ráznou tváří v mysliveckém oděvu. - Ale konečně se odvrátila od okénka, mlčky zavrtěla hlavou, a rukama zakrývající si tvář, klesla s hlubokým povzdechem na zem. Plakala a modlila se. Umírněna konečně vstala ze země a chtěla si lehnout na máry, když tu u okénka zaštekne pes a hrubý hlas se ozývá: „Báro, spíš?“ - Byl to Jakub a Lišaj. - „Nespím, táto, ale budu hned spát; pročpak jste sem přišel? Já se nebojím.“ „Dobře tedy, děvče, spi; já budu spát zde, vždyť je teplá noc!“ a otec ulehl si s Lišajem pod okénko. - Spali dobře až do rána. Ráno, když začalo svítat, přicházel lesem muž v mysliveckém oděvu; Jakub viděl ho chodit v lese i po údolí začasté; nevěděl ale, kdo je. „Co tu děláte, Jakube?“ ptal se myslivec, když ho byl došel. - „I pane, zavřeli mi tu moji dívčici přes noc, a tu nedalo mi to doma být.“ - „Báru? - Co se stalo?“ ptal se s podivením myslivec. Jakub v krátkosti pověděl vše. - I zaklel myslivec; pak strhl ručnici z ramena, pověsil na strom, vyšinul se hbitě přes zeď hřbitovu, a vypáčil silnou paží dvéře kostnice, stál před Bárou, kterou byl hřmot probudil. Vidouc myslivce před sebou, měla za to, že ještě ve snu; slyšíc ale jeho hlas, divila se, jak tam přichází, a nemohla rozpačitostí ani na jeho pozdrav poděkovat. - „Nediv se, Báro, že jsem tak sem vrazil; jdu okolo, vidím tvého otce, slyším, co se s tebou dělo; žes tu, to mne rozhněvalo. Pojď pryč z té umrlčiny,“ pobídl myslivec a vzal Báru za ruku. - „Ne tak, pane zůstanu zde, až sem pro mne přijdou, - řekli by, že jsem utekla. Vždyť mi tu nebylo tak zle,“ zdráhala se Bára, vytáhnuoc zlehka ruku z ruky myslivcovy.

„Tedy zavolám otce a zůstaneme zde oba,“ řekl myslivec a zavolal přes plot na Jakuba. Vlezl tedy i Jakub přes plot a vešel k Báře a Lišaj nevěděl ani co dělat radostí, když Báru zase viděl - Jakub vida, kde Bára spala, byl by se hned pustil do pláče; by tedy slze zakryl, šel na hrob své nebožky.- Myslivec sedl si na máry; Bára hrála si s Lišajem, ale viděla přece, že myslivec neodvratně na ni hledí; rděla se a bledla a mocněji tlouklo jí srdce než v noci, kdy sama v kostnici byla.

„A což není ve vesnici nikdo mimo otce, který by sem k tobě byl dohlídl?“ ptal se po chvíli myslivec. - „Mimo Elšky a otce nikoho; otec přišel, Elška přijít nemůže, a jiného není, kdo by mne tak miloval. - A ty, vid’?“ pravila, dívajíc se psovi do očí. „A k hřbitovu se přiblížit každý se v noci obává,“ doložila ještě - „Divím se tvé smělosti, jako jsem se divil tvé síle. Vždy jsem matce o tobě povídal,“ řekl myslivec. - „Vy máte, pane, ještě matku?“ ptala se

Bára důvěrně. - „Ano, starou matku; bydlíme spolu vysoko na vrchu, tři čtvrtě hodiny odtud, v lese v myslivně. Já jsem myslivec. Matka moje přeje si dceru, viděla by mne ráda šťastného. Nenašel jsem nikde ženu, jakou bych si přál, až jsem tebe viděl. - Báro, já nejsem přítel dlouhých řečí; mám tě rád, od té chvíle, co jsem tě viděl, - já se tě naučil i znát, třebaš s tebou byl nemluvil, - a jestli jsem posud ničehož ti neřekl, stalo se tím, že jsem si netroufal dojít tvého slova. Nyní víš vše; řekni i ty, jestli se ti líbím - a chceš-li být mou ženou. Ve Vestci nyní být nemůžeš; seber si tedy, co máš, a pojďte hned s otcem ke mně do lesa, kde tě budou lidé milovat.“ - Bára stála jako socha, ani sebou nehнула, ani promluvit nemohla - Myslivec nevěděl, jak to vyložit si má, ale chtěje se dovědět pravdy, a byť by i trpká byla, ještě jednou Báry se ptal, zdali chce být jeho ženou. - Tu se pustilo děvče do pláče a zvolalo. „Bože, což je to pravda, že mne máte rád?“ Myslivec jí to ústy i rukoudáním dosvědčil, a tu teprv vyznala svoji dávno k němu chovanou lásku. - Jsouce srozuměni, vyšli ven, přiklekli k Jakobovi a myslivec pravil: „Znáte mne, tatíku, víte, že mohu ženu zaopatřit, dávno již. Žádná se mi ale nelíbila, až jsem viděl vaši dceru, tu jsem si zamiloval. Právě jsme se spolu domluvili; dejte nám tedy vaše požehnání. Třebaš to bylo na hřbitově, všude zem páně, všude Bůh!“ - Jakub se neptal co a jak, jen když Bára spokojena byla; požehnal je a pak se domluvili. - Jak se podivil kostelník, když po klekání přišel pro Báru a v kostnici ji našel v společnosti otce a ženicha, za jakéhož se ihned myslivec vydal.

Větší ještě podivení bylo na faře; a po celé vsi. Lidé mysleli, bůhvíjak Bára zkrátne, jak bude ponížena, a ona se vrátila co nevěsta a ještě k tomu takového muže. - Ani věřit tomu nemohli, že by to možná bylo, že by se mohla divá Bára komu tak zalíbit, - a ono se to stalo. - „Ta má z pekla štěstí!“ povídala si děvčata. Opravdovou, velikou radost měla Elška, když jí Bára svého ženicha přivedla. „Vidíš, Pánbůh ti splatil službu, kterou mně prokázala a za kterou jsi tolik zkusila.- Já věděla, že najdeš i ty člověka, který tě bude milovat. Jen ji mějte hodně rád, ona toho zaslouží,“ obrátilo se dobré děvče k myslivcovi, podávajíc mu ruku, kterou on upřímně stiskl.- Rád by si byl vzal myslivec Báru hned s sebou, ale ono to přece tak rychle nešlo a panna Pepinka nechtěla připustit, aby Bára před svatbou odcházela; raději prý všecky tři ohlášky najednou, když je ženich nedočkavý. Jakub se také nemohl od pastýrny hned odtrhnout. - Bára želela nejvíc Elšky; když ale druhý den na pana faráře došel list z Prahy, v němž paní teta píše, že ona celé svoje jmění věnuje Elšce, ale jen pod tou výminkou, když vezme toho mladého lékaře, který ji (paní tetu) vyléčil - ať se pan farář zeptá, chce-li nebo nechce -, když i pro Elšku mimo to lístek přiložen byl, pln nejkrásnějších nadějí na brzké shledání, tu neměla Bára žádných přání více.

Před svatbou se všichni lidé s ní smířili, i kostelníková jí přála štěstí a odevzdala jí od Jozífka lístek. Elška ho Báře přečetla, a tu teprv se dověděla, co Elška dávno věděla, že Jozífek ji miluje, kvůli ní jen že knězem být nechtěl; když se ale vdá, že rád přání rodičů vyplní. Po týdnu vystrojila panna Pepinka Báře svatbu a stará myslivcová přišla také a odvedla si do lesa dceru, na kterou se byla dávno již těšila. Jakub šel s nimi. Když si myslivec svoji mladou ženu po stavení prováděl a do pokojíka přivedl, kde bylo jeho lože, sundal nad ním zavěšený suchý již věneček. „Znáš ho?“ ptal se Báry. Byl to ten samý, co na vrbě uvázl na svatojanské ráno. Bára se usmála.- „A na koho jsi myslela, kdyžs ho do vody házela?“ ptal se myslivec, přivina si ji k srdci. Bára neodpověděla, ale obejmula ho a pozdvihla k němu s usmáním milým oči, jež lidé nazývali buliči, myslivec však za nejkrásnější měl na celém širém světě.